

SREE
VASAVI VILASAM
(10 SCENES)

142 AUTHOR:
MIDWAN BAI AKAVI SINGHA ASHTAVADHAN
SOMPALLE KRISHNAMURTI
KOKKANTI, KADIRI TALUK,
ANANTAPUR DISTRICT.

PRINTED AT
P. P. WORKS, MADANAPALLE

1936

Registered Copy Right.

Price **1 4 0**

—♦ శ్రీ కోదండరామ గ్రంథాలయ తృతీయపుష్పము. ♦—

శ్రీ
వాసవీవిలాసము.
(చరాంత నాటకము.)

సంకల్పము

కర్తా, గోదండరామ, తృతీయపుష్పము.

సంకల్పము, కృష్ణమూర్తి.

సంకల్పము, కృష్ణమూర్తి.

అనుకూలము.

మొదటికూర్పు 1000 పుష్పములు.

1936

కా. = కృష్ణ రిటోనింగ్

| వెల 1--4--0

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః

శ్రీ వా స వీ వి లా స ము ద్రా ణ ము.

ప్రధాన పోషకులు.

1. శ్రీ; పబ్బిసెట్టి, వేంకటరామయ్యసెట్టిగారు. కొక్కంటి, కనిరి తా॥

చ॥ ముగ్ధలలాభ్యగోత్రిజుడు; - మిశ్రుడు; శ్రీపదిసెట్టివంశ స
బ్రహ్మణ్యుడు; అక్షుమాంబకుమ, - బావనం బ్రహ్మపుంగుడు; దర్శన
వధి; సతి సంమాంబ పతి; - భవ్యుడు; వేంకటరామయ్యుడే
పృథివిని స్వస్థాభ్యుప - వృత్తియు శ్రీయును నాయు వందుతా! ॥

2. శ్రీ; జయము, రామకీర్తయ్యసెట్టిగారు. చౌడసముద్రము,
మదనవల్లె తాలూకా.

చా॥ నెమ్మిక్, మూలసూత్ర్యగోత్రిజుడై, - నిష్ణాతుడై, మేటి సా
భ్యమిత్రంపాచ, సిద్ధపాత్యును సా - కమ్మంబును బుశ్చుడై,
యిన్నా బుచ్చును భక్తిచా నితని నెం - తే, రామకీర్తయ్యయ్యు
సమ్మాదంబునఁ బ్రోచుచున్ జయము వం - శంబున్ హరుంజోమతిన్ !

3. శ్రీ; పేరకము, సుబ్బరామయ్యసెట్టిగారు. చౌడసముద్రము,
మదనవల్లె తాలూకా.

చా॥ అరయన్, సామలసూత్ర్యగోత్రిజుడు; ది - వ్యాసుడు; భాగీధ
మ్మ, రహిన్ గాఢపరమావ్యుడుం గగుణవ - మ్మానించు పుశ్చుడు; ధీ
వరుడౌ వేంకటరామసెట్టిని సా - భాగీశ్వరుడు నె, సుబ్బరా
మసమ్మన్, వర పేరకాయుధవున్, - మానాగ్రహణముం గృహన్ !

4. శ్రీ; జయము, రామయ్యసెట్టిగారు, చౌడసముద్రం, మదనవల్లెతా॥

చ॥ మూలసూత్ర్యగోత్రిజుడు; - ముఖ్యుడు; వేంకటరామసెట్టికిన్
శిలగుణావ్య నెంకమకుం - శైల్యగు పుశ్చుడు; సంమాంబున్

బాలనభగ్న; శ్రీ జయము . వంశసుధాంబుధిచంద్రుండైన, ధీ
శాసని, గామకూళిగుని, - సౌఖ్యముగా, రహస్యమున జోమతెక !

5. శ్రీ; జయము, నారాయణాష్టసెట్టిగారు. చౌడసముద్రము,
(మదనపల్లె తాలూకా).

మ|| అగ్రయంక, మూలసూక్తాభ్యగోత్రజుడు; శ్రీ - బ్రాహ్మచారి బ్రహ్మసూక్త
వరుణో శ్రీమదాష్టసెట్టిగారు - వ్యవస్థితపురుగుడు; సా
దవచిత్తాంబు గామలక్ష్మమన హృ - స్వామిండు; నారాయణ
భ్యవజ్ఞుండు; పరినిర్దేశ జయమునం - కామ్యుండు; మేలందుతెక ||

6. శ్రీ; జయము, రామలింగయ్యసెట్టిగారు. చౌడసముద్రము,
(మదనపల్లె తాలూకా).

మ|| అగ్రయంక, జయమంక శుభ్రావ్యయుడు; గా - యామ్యహృస్వామి; డ
బ్బురకా పురుషోత్తమశ్రీ, పరిణా - పూర్వాభ్యసాయమున
స్థిరమైన రామలింగయ్య, శ్రీ - సీతమ్మ కల్పిండు; స
ద్విమలంక, భువ, రామలింగయ్య, సీ - కావ్యమంతుండు ప్రపంచ !

7. శ్రీ; జయము, సిద్ధపూసెట్టిగారు చౌడసముద్రము, మదనపల్లె తా||

మ|| సిద్ధపూ, మూలసూక్తాభ్యగోత్రజుడు; శ్రీ - చిన్నయ్య, అత్మమ్మ, సా
దరమేపాంగం గవ్వపుత్రుండు; సి - ద్దపూసెట్టిగారు; డి
తిరతుండెన్నియ, రామలక్ష్మమన బ - త్నింగారానెక; సత్విం
నరుణో నారె, భవ్యనూజయము నం - శంఖంక, హనుంజోమతెక !

8. శ్రీ; జయము, పాపయ్యసెట్టిగారు. చౌడసముద్రము,
(మదనపల్లె తాలూకా)

మ|| స్ఫుటనూ మూలసూక్తాభ్యగోత్రజుడు; శ్రీ - శుభ్రయ్య, పాపయ్య, య
త్యుటనూ ప్రేమనుగన్న పురుగుడు; మహా - దాసుండు; సచ్చిల, నేం
కటలక్ష్మమ్మ ప్రియుండు; పాపయ్య యథా . భ్యంగన్న భవ్యసూక్త
చ్చుటనూ సౌఖ్యముగాంచుత జయము నం - శంఖంక మేలందుతెక !

9. శ్రీ; తాయి, సూర్యనారాయణప్ప సెట్టిగారు. కదిరి,
(అనంతపురం జిల్లా)

మ|| ఘనవిజ్ఞాన, తాయశుభాన్వవాయు, సతీయ - కృష్ణాంబ, వర్ణావ్యాయం
దును బ్రీమంగనినాటి పుష్పిని, గుడా - పుష్క, ధన్వ, గామాక్షమణి
దననం బత్నినినోసియున్న వసు, నె - న్న, సూర్యనారాయణ
పుష్పిని, నా శ్రీ యుపమన్యోత్పత్తివు, మా - శ్రీనిధివుం దోమణి ||

10. శ్రీ; అచుదా, లక్ష్మయ్య సెట్టిగారు. కొక్కంటి,
(కదిరి తాలూకా)

మ|| అచుగావంశధవుండు; పాక్షకులగో - తామ్రయండు; మట్టికిని స
ట్టి మనీషానిధి, సుబ్బమాంబయును, గూ - పుంకన్న పుష్పిండు; స
త్త్రమమంగంబెడు సుందరమృపతి; ల - త్మయ్యావ్యాయం డిద్ధరిణి
క్షుణ్ణయ్య, శౌభ్యము, నాయుచు, శుభమునె - సంపత్తునుం బొందుతి ||

11. శ్రీ; సూరే, పెద్దచ్చయ్య సెట్టిగారి కొమారుడు; నరసింహయ్య
సెట్టిగారు. గూడుపల్లె, (మదనపల్లె తాలూకా)

కా|| సూరేవంశధవుండు; గ్రంథశిలయ్య - శుభకృత్పిగోమృండు; శ్రీ
సాగాచారుడు; పెద్దయచ్చయ్య, నెం - గంగా, వికాలమ్మ
స్థారాచైవనుండు; కన్యమతి; మీ - నాక్షమృహృన్నా గుం డిం
పాని, మాధవపాదపంజర - న్నాధుర్యముంగొలుతి ||

12. శ్రీ; యాదాశము, నరసింహయ్య సెట్టిగారు. కందుకూరు,
(మదనపల్లె తాలూకా)

మ|| అల, యాదాశముండు; కృష్ణయ్య, స - త్యాచార సూరారిణి
పలరిణి జేయుచుండు; బుద్ధశులగో - తామ్రయండు; పుష్పిలయ్య,
గులగర్వావరైన యచ్చయ్య, ము - భుక్త్యాంత్యనాగుండు; ని
ర్మలచిత్తుండు; నృసింహకూర్మయ్య; శుభ - పార్జన్యము గాంచుతి ||

13. శ్రీ; భాస్కర, రామయ్య సెట్టి సోదరులుగారు. పెద్దతిప్పనముద్రం,
(మదనపల్లె తాలూకా)

శా|| శ్రీయుత, భాస్కరాస్వయులు; - శ్రీ సెరిపెట్లనుగోర్రజాతులు, ధీయుతులైన రామయ్యులు, - దివ్యకృపానరులైన సూర్యనారాయణరామచంద్రులు, - రమ్యగుణుండు గురిప్ప సెట్టియ్య, శ్రీయుతు, నాయువు, శుభము, - జెల్వగు సౌఖ్యము, గాంకురి గావుతే !

14. శ్రీ; పబ్బి సెట్టి, వేంకటసుబ్బయ్య సెట్టిగారు. ఓర్వాయిగ్రామము,
(కదిరి తాలూకా.)

శా|| జ్ఞానలయంబునందుండి - గణ, మిగునాస్వయుగోతుర, డక్కినం నేవధి; సిద్ధమాంబపతి; - శ్రీపబ్బి సెట్టిసలుండు; తండ్రి సుజీవయ, తల్లి కృష్ణమయ్య, - జెల్విడ, వేంకటసుబ్బయ్యయ్యుండై, పాపముడైనవాడు; శుభ - సైధవ సౌఖ్యము లందుగావుతే !

15. శ్రీ; రాజా, మల్లయ్య సెట్టిగారు. చెక్కువాండ్రోపల్లె, (కదిరి తా||)

శా|| శ్రీరాజాకులజుండు; పాపయ్య, న - ధ్ధ మంబాంబాఖ్యయ్య, గారాబంబున గన్నపుతుండ; లస - త్కల్యాణి కీర్తిప్రమ్మ కిం పారిం బ్రాణధవుడు; నెన్నకులగో - త్రామ్యుడు; మల్లయ్య; విద్యారాజద్విధవార్థ సౌఖ్యముల బ్ర - ఖ్యాతింబుం గావుతే !

16. శ్రీ; మామిళ్ల, పుల్లయ్య సెట్టిగారు. కథారుపల్లె, కదిరితాలూకా.

శా|| శ్రీమూర్తి, మిగునాస్వయ్యాఖ్యశుభగో - త్రియ్య, మహాదారుణి, మామిళ్లస్వయ్యవంశవారధికశం - బద్ధావతెమ్మ ప్రభు, సామోడుండగు బాలరామయ్య, భా - గమ్నాంబుం బుత్తుండై శ్రీమత్పల్లిం పుల్లయ్యనుగుణి - శ్రీరాముడోముంగుపే.

17. శ్రీ; మామిళ్ల, వీరయ్య సెట్టిగారు. కథారుపల్లె, కదిరితాలూకా.

శా|| శ్రీ మూర్తి, మిగునాస్వయ్యాఖ్యశుభగో - త్రియ్య, మహాదారుణి, మామిళ్లస్వయ్యలైన సంజయకు, వై - ర్కల్యాణి శ్రీతాంబజ,

జేమంగూర్చునుతుండు; సుబ్బుచుసతీ - హృన్నాగుడు, దంచత్తకా
భూమానందుడు; వీరయాభిదుడు; సాం - పుండేపుర బాటింపురేణ !

18. శ్రీ; పెంబుజూరి, రామలింగప్ప సెట్టిగారు. వంకరకుంట, కదిరి తా.

చ॥ భండేరొ సుతకాలగోత్రులందు స - ద్ధనాత్మయా వేంకటాం
బ, రహిణ్ జిన్నపసెట్టిన్ననుతుండ - ప్రశ్నేష్టగణ్యుండు నా
వన మినాక్షుచకాత్మనాగుడు, తలం - పక్ష రామలింగాహ్వయుం
డిరిసౌ శ్రీ పెంబుజూరి వంశభవుండెం - తేసాఖ్యముం గాంచుతేణ !

19. శ్రీ; మాళపాటి, నారెప్ప సెట్టిగారు. చిలకలనేర్పు, చింతామణితా.

కా॥ శ్రీబుండు, మిగునాస్వయూభిదనుగో - త్రియుండు, దెదన్మను
జాలంగూర్చు ముసెన్మకుం నుతుండు, నెం - చక్ష, రామలక్ష్మమ్మకుం
సాలాలాత్మవిభుండు, భవ్యుండు, సగా - నందేశ్వరస్వామి చిం
తాళినుండును, మాళపాటినుండు - నారెప్ప మేలొందుతేణ !

పోవకులు.

గీతమాతక.

1. శ్రీ; సముద్రాల, ఉళ్ళక్కి సెట్టిగారు. ముత్యాలచెరువు,
(కదిరి తాలూకా)

తే గీ॥ శ్రీసముద్రాలవంశవా - రధిశశాంసు,
జైవ యుళ్ళక్కి సెట్టి; య - గాంగియైన
లక్ష్మీదేవమ్మతోబుది - లంబుగాగ
సస్వసుఖములనంది పు - శస్తింగమత !

2. శ్రీ; పిన్ను, వేంకటశివయ్య సెట్టిగారు. కదిరి, అనంతపురము జిల్లా.

తే॥గీ! పిన్నుకుల దుర్గవారాశి - విభుండు, దివ్య
చరితయా కోమలమ్మకు - వరవిభుండు,

వేంకటేశవయ్య సెట్టి గీ - విహితపథ్య
ధర్మవర్తన సత్కీర్తి - దవరంగనుతి !

3. శ్రీ; పెడబల్లె, కోదండరామస్వామిగారు. పెడబల్లె, కదిరి తా||

తే||గీ|| ఘనతఃపెడబల్లె వైశ్యసం - ఘంటకొల్లు
తత్త్వజన్యండు, జాననీ - ధవుడు, సత్య
రక్షణాంధైవ కోదండ - రామమూర్తి,
మత్స్యతనిజోచె; స్మరియించు - సంసారము ;

4. శ్రీ; సత్రిసాల, వేంకటరామయ్య సెట్టిగారు. ఇనగలూరు,
కదిరి తాలూకా.

తే||గీ|| సత్రిసాలఖాంబుధి - చంద్రమహాడు,
సిద్ధమాంబువలె బిరియము - జిల్లవెలయు
ధవుడు, వేంకటరామాధి - భావ ఘనాడు,
స్వమఖములనంది పరి - శస్త్రీగనుతి !

5. శ్రీ; వంకరకుంట, వైశ్యబృందమువారు. వంకరకుంట,
(కదిరి తాలూకా)

తే||గీ|| స్వాకాలంబు సుఖసయ - సంపదలను
హంది ముదమందుతను వైశ్య - బృంద మెల్ల
నరయ వంకరకుంటయక - బురమునందు,
ననుచు శ్రీరామచంద్రుండు - మనుచుఁగాతి !

6. శ్రీ; కొమ్మిసెట్టి, అక్కులప్ప సెట్టిగారు. టి. చదుము,
(మదనపల్లె తాలూకా)

తే||గీ|| పద్మబుడు, కొమ్మిసెట్టి వం - శప్రసిద్ధుఁ,
డమలహృదియైన లక్ష్మీదే - వన్మధవుడు,
హర్షయుతుఁ, డక్కులప్పనె - ట్ట్యాహ్వయుండు,
సర్వ సుఖ భాగ్య జయముల - జగతింగనుతి !

స హాయ కు లు .

1. శ్రీ; M. S. చెప్ప కేళవులు సెట్టిగాను. కదిరి, అనంతపురంజిల్లా.
2. శ్రీ; కరే, నాగప్ప సెట్టిగాను. కదిరి, „
3. శ్రీ; వంకదారి, కిర్రప్ప సెట్టిగాను. కొక్కంటి, „
4. శ్రీ; నకలా, రామయ్య సెట్టిగాను. పెడబల్లె, „
5. శ్రీ; రెడ్లపల్లె, సిద్ధప్ప సెట్టిగాను. సంబులపూలికుంట, „
6. శ్రీ; తాయి, తిమ్మయ్య కొమారుడు నారాయణప్ప సెట్టిగాను.
మలమిడిపల్లె, అనంతపురముజిల్లా.
7. శ్రీ; నకలా, వెంకప్ప సెట్టిగాను. గాలనముద్రము, „

పీ ఠ క .

ఆంధ్రవాఙ్మయమునఁ బ్రసిద్ధి మాదరిణియములు నాటకములు. అందుఁ గొందఱుఁ పురాణగాథలను, మఱి కొందఱు దేశ చరిత్రములను, దృశ్యప్రబంధములుగా రచించిరి. అట్టి దేశ చరిత్రములలోఁ జేరినదే యీ వానవీరిన నాటకము. ఈయది పాఠ్యదీన కన్యకాపురాణములందలి లోకములఁ జాలవఱకు సవరించుచు నవ్యదృష్టి విలసిల్లెమై రసితల కాదలఁపఁజూపుచుచున్నది. అట్టి యీ రూపకము నాంధ్రలోకము నకుఁ బరిచితమగునట్లు చేయఁగోరిన యీ బాలకవిసింహుని (విద్వాం, సోపలై-కృష్ణ మూర్తికవి అస్తావధాని) యభిలాషమును పీర్చుట మాకెంతయు సంతోషగాదుకము. ఈ బాలకవి సహజపాండిత్యముగలవాఁడు; ఈతనికి న్యోతివ్యము, స్కందము, సాహిత్యము, కవిత్వము—సహజముగా నలవడినవే. కాని, స్థిరకాల గురుకుల వాస గోష్ఠిచే జేకూరినదికావు. ఈరెండు విద్వాం బ్రహ్మ యందు స్థిరమై చిత్తూరు మున్నైవ ముఖ్యపట్టణములలో వివిధావధానములొంది యున్నతోగ్రామలచే మువ్వపత్రికముల బహుమతి నందినవాఁడు. మఱియు నీతఁడనేకాంధ్రగ్రంథముల పాఠశ్రవ్యమును స్వయముగ గుర్తించివానినన్నిటినిఁ దన యనుభవముతో సమ్మేళనముజేసికొని యట్లు సమన్వయముచేసిన తన యభిప్రాయము నిందుఁ జూడుపఱచియున్నాఁడు. తాత్పర్య కానంద ప్రియాయకములగు కొన్ని గ్రంథములు కొందఱుఁ బాఠమాదరి తాత్రములగు చుండును. ఆ యా గ్రంథముల తాత్పర్యమును భావికాలమే నిర్ణయింపఁగలద;

—♦ కన్యకాపురాణములు. ♦—

ఈ పవిత్రచరిత్రమును సంస్కృతాంధ్ర భాషలలోఁ గవిసాహిత్యభాములెందఱో వ్రాసినారు. “రససిద్ధాః కవీశ్వరాః” అనుటయు, “కవతే సన్యం జానాతి, సన్యం వరయతి, సన్యం సన్వతోఽగచ్ఛతీతి కవిః” అని శబ్దకల్పద్రుమకర్త నిర్వచించిన రీతియు, “ప్రకృతిః భాషాప్రకృతే తే కవుర్” అనునానుడియు, నీకన్యకాంబికా చరిత్రమును నానావిధముల రచించిన కవులయందొప్పుకొనక తప్పదు. మేఘా పీఠికను వ్రాయుటకుఁ బూర్వమే కన్యకాపురాణముల విమర్శించుచుంటిమి. అందందనేక విషయములు తేలినను వానినిచట వ్రాయఁజాలమైతిమి మేమిప్పుడు చూచిన పాత్ర ములు. (1) బ్రహ్మాండపురాణము - ఉత్తరభాగము - సాలంకాయన వైశ్యముని సంవాదరూపక కన్యకాపురాణము సంస్కృతము ౯ అధ్యాయములు. (2) కన్యకా పురాణము, సటీక — పార్వత్యూహవాణి, (3) వైశ్యపురాణము — పెనుగొండ భాస్కరాచార్యులు. పద్యము ౮ అశ్వా. (4) కన్యకాపురాణము—నేలటూరి వేంకటసుబ్బాశాస్త్రి వచనము. (5) కన్యకాపురాణము ద్విపద. (6) సటీకా-వాసవీవిలాసము—పాలపాటి — సుస చిదంబరాయనవి. పద్యము. మఱియుఁ గొన్నింటిని విమర్శించితిమికాని, వానిలోఁ గవికొక్కరిగాఁ గథలు మార్చి, కన్యకాంబికాచరిత్రము ధర్మాగ్ర కామ మోక్ష సత్కుస్థ ఫలపురుషార్థాన్నిధిఁ గలుగఁ జేయునది. ఆగ్రవైశ్యజనుల గోత్రసూత్రసదాచారముల నిష్ఠయించు ధర్మశాస్త్రము, దేవీమహిమాను వర్ణనములను నిధానము, వైశ్యవీరుల ప్రబలప్రతాపానల జ్వాలలనుఁ బాణింధనుము. ఇట్టి పరమపవిత్ర చరిత్రమును పార్శ్వీకకాలమున వైశ్యజన సమా దరిణముచేఁ గవిపుంగవులు, పల్లెలలోఁ జెప్పచున్న కథలను వినియో? మఱియే యాధారములఁ గొనియో? వివిధవాఙ్మయములలో విశేషీకరించి. కాని, కథా భాగములేకరితిగా నుండక మఱియులు వేణు-పుట్టుకలు వేణు-ప్రవర్తనములు వేణు-వంశములు వేణుగునట్లు కనుపట్టుట చింత్యము.

—♦ విష్ణువర్ధనుఁడెవఁడు? ♦—

ఈ విష్ణువర్ధనుఁడేకాలమునఁ జాతుక్యరాజులలో నుండిన యెన్నవ పురుషుఁడో? కాని, వాసవీకన్యచరిత్రమున కెక్కుటచేఁ జరిత్రీకారులకు సందేహమును గలిగించి నాఁడు. ఇట్లే యీపురాణమునందలి పాత్రీములన్నియు విచారింపఁదగియుండినను

వానిని దడవుట మతాభిమానులను విడచి విష్ణువర్ధనుని గుఱించి ముత్తొనిచటఁ గొంత చర్చించెదము.

శ్లో॥ అస్తిరాజమహేంద్రాస్త్రి సగరం లోకవిభ్రతం ।
 మార్కండేయేశ్వరానాసం గోదాజల పవిత్రతం ।
 తత్ప్రపాద్యురేభాత శ్చానుక్య కులశేఖరః ।
 చంద్రాగ్రయోద్భవోరాజా విష్ణువర్ధన నామకః ।
 రావణాంశోద్భవోరాజా శివపూజారత్నస్తథా ।
 శైవాగమవిశేషజ్ఞా విష్ణువర్ధన విగోధిభృత్ ।
 కోటిలింగానిసంస్థాప్య గోదాతీరేఘనిరస్థితే ।
 విష్ణోఃచిచ్ఛేద పూజార్హః పృథివీ నికతాయుధైః ।
 సుగ్రహేంశ్చ హరేరాజా విష్ణుక్కుల విదారకః ।
 తతోజవైష్ణవగిరితో విష్ణువర్ధన నామకః ।
 వర్ధనం శేదనం సోత్తం యథాతేశ్వశుక్ర వర్ధకాః ।
 భింజిం వర్ధకీర్తిస్తా, యథాసా విష్ణువర్ధనః ॥

బ్రహ్మాండ-వ్యకా-4 అధ్యాయము.

“పాద్యసప్తమః పాత్రశ్చానుక్య కులశేఖరః” సర్గ-వాస-4 అ.

“రాజరాజనరేంద్ర రాజానకును, సర్వలక్షణయగు శర్వాణిదేవికి వంశవర్ధన విష్ణువర్ధన మందు;” అని. వైశ్యపు. ౩ అ. ౩ పద్య.

“రాజరాజనరేంద్రుండు దవతండికి సంస్కారాదిక్రియలఁజేసి, దండయాత్రుని వెడలుటకు” నేల-వేం-శాస్త్రి, వీరందటియి వాయుటచేతనే కాబోలు? బ్ర॥ పాల పాటిసరసదిదంబర రాయకవి సర్గీకా వాసవీవిలాసములో నిట్లు వ్రాసికొనెను. “పీఠిక-తవిషయమునందు నేను నిజము ననుగొనుటకై లెప్పుగా విచారించి సిద్ధాంతీకరించితిని, రాజరాజనరేంద్రునికే విష్ణువర్ధనుండని మఱియొక పేరుగలదు. ఇతని లిండిగి విమలా దిశ్యుడు, ఇతని భాగ్యులు రిత్నాంగి-చిత్రాంగి-ఇతని కుమారుడు సారంగధరుడు సిద్ధిలలోఁ గలిగెను. ఇతని చెండవకుమారుడు సిద్ధి. ఇతని రాజభాని రాజమహేంద్రుని సగరము. ఇతని యాస్థానకవి నన్నయబిట్ట” అనియును, “రాజరాజనరేంద్ర రాజ తాంకమునకు రాజశేఖర కుంగ్రహముఁజూపె” వరగుణుండగు శ్రీవిష్ణువర్ధనుండు, ‘నన్నయవర్ధకువే బిలిపించి, అతఁడు శ్రీమహాభారత ముదిమొదలు, పదియు నెన్నిని పద్యముల్పురితిభమెఱయఁ జెప్పఁగా విని,’ “బాగుగ నీని నాంధ్రమునఁబల్కి సమర్థుడ

వీర కావున స్వేదనచింపుచును" సతీ-వాస-4 ఉల్లా. "నూరేపల్లి-రామచంద్ర
శాస్త్రిగారును." శాపమున విష్ణువర్ధన సంజ్ఞభూమియట్టి నీచేతనేడు పిమ్మిక్కిరిగిన,
చిత్రికంఠు మొగ్గులఁ జిత్తగించి, దయను దప్పవ మన్నింపఁదగును దల్లి!" కన్య
కాంతికా పిఱచునాటకము. ప్రేమానిని విహారింపఁగా సుష్రుష్టుమునందో కన్యకా
పురాణము నాధాముచేసికొనియే, యాంధ్రకపురీ చరిత్రమును వ్రాసినట్లు తెలియు
చున్నది. సంస్కృతి పురాణమునం దగునునకు విష్ణువర్ధనుఁ డేవవవాడని తెలియు
చున్నది. వాని తండ్రికేరుగాని, జాగ్యపుత్రాదుల కేల్లగాని వివరించుచుండలేదు.
వీరందా విష్ణువర్ధనుఁడే రాజరాజనరేంద్రుఁడని యెల్లు నిగ్గయించి వ్రాసినారట
విచారింపఁదగియున్నది. రాజరాజనరేంద్రునకు ముందెదలు విష్ణువర్ధనుఁడు గలది
యందేరి. వారిలోనే మొదటి విష్ణువర్ధనునిమో? బ్రహ్మాండపురాణాన్ని ప్రసించి
యందఁగా, దానిని పరిగా విచారింపఁ యితరకవుల యప్రతిష్ఠ రాజరాజనరేంద్రుని
సైత్యం బడనైచిరి. ఈవిషయముననే చిలుకురి వీరభద్రరావుగారు తన గాఢ్యుల
చరిత్రము 1 భా. 13 వ ప్రకరణము 250 పుటలో నిట్లు మొదటిది "ఆంధ్ర
వాఙ్మయలలో మొదటివాఁడైన యీ విష్ణువర్ధనుఁడు మఱుగుజగా నుండుటచేతను
గాఢ్యులు నీతనికిఁ గుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁడని కేనువచ్చినది. ఆంధ్రనేతమును బాపించి
విష్ణువర్ధనులలో నితఁడు మొదటివాఁడు (1) విష్ణువర్ధనుడు క్రీ. శ. ౧౦౦౦ మొదలు
క్రీ. శ. ౧౦౩౩. (2) విష్ణువర్ధనుడు ౧౦౩౩ మొదలు ౧౦౩౯, (3) విష్ణువర్ధనుడు ౧౦౪౦
మొదలు ౧౦౪౬. (4) విజయాదిత్యుని కుమారుఁడగు విష్ణువర్ధనుడు ౧౦౪౬ మొ|| ౧౦౪౯,
(5) కలి విష్ణువర్ధనుడు ౧౦౪౯ మొ|| ౧౦౪౯ వఱకును, భూమిని బాలించిరి, ఈతనికి
సన్వలోకాశ్రయము — విషమసిద్ధి — పరమమహేశ్వరుఁడని బిరుదుముంగలవు.
(6) భీమవిష్ణువర్ధనుడు ౧౦౪౯ మొ|| ౧౦౫౦. (7) అచ్యుతాజు విష్ణువర్ధనుడు ౧౦౫౦
మొదలు ౧౦౫౬. విమలాదిత్యుడు క్రీ. శ. ౧౦౫౬ వ సంవత్సరమున సింహాసన
మధిష్ఠించెను, ౧౦౫౬ సం|| విమలాదిత్యుఁడత్తనాటిట విందులు గుడుచుచుండెను.
ఈతఁడు రాజేంద్రనందునిచే నొడింపఁబడి చెఱఁగొనిపోబడుటయు, నెటుఁ గుండ
వాంబాడేని వివాహమాడుటయుఁ దంజావూరు సునరాజేశ్వరస్వామికి శాపములు
వ్రాయించుటయు జరిగియుండెను. విమలాదిత్యుని కుమారుఁడైన రాజనరేంద్రుడు
శా. శ. ౧౦౪౯ క్రీ. శ. ౧౦౫౬ వ సంవత్సరము భాద్రపద బహుళ త్రితీయా గురు
నామస్తోత్రారాధనా క్షత్రియన సూక్యుఁడు సింహరాశియందుండఁగా సూర్యుఁడు
నందుఁ బూజింపఁబడెను. అని రాజరాజనరేంద్ర పట్టాభిషేక సంచిక ౧౩౭
పుటయందున్నది. అట్లైనచో రాజరాజనరేంద్రునకుఁ బట్టాభిషేకమునాటికిఁ బరి

యేండ్లకన్న నెక్కువవయస్సుండను. రాజును హేంద్రవరమునందుండి నలుబదియొక్క సంవత్సరము రాజ్యమేలిన మొదటి సుకుమారప్రభువీతడే. ఈ రాజునరేందుంగు సరసుడును, గావ్యగీతి ప్రీయుడునునగుటచేతనే యీతని కొలువుకూట మెప్పుడు బహు భాషాపండితులచే నలంకరింపబడుచుండెను. ఒకానొకనాడు రాజరాజ విష్ణువర్ధనుడు విద్యనంబులచే బరితేష్టింపఁగి నిండుకొలువున్న కాలమున నన్నయభట్టలోఁ “భూదేవకాభీష్టా నుహీయఃప్రీతియన్, బాచితశ్రవణాపక్తియన్, బార్హతీపతిపదాబ్జ ధ్యానపూజా మహాత్మనమున్, సంతతదానశీలతయన్, సర్వత్సాధు సాంగత్యమున్” నామదిబాయవని చెప్పెను. నన్నయ, నారాయణ, మల్లనాది కవుల కగ్రహారము లాసగియు యుధయభాషాపండితులు నేనీన ధర్మప్రభువగు నితఁడు మర్యాదనుజ్జగించి నాసవీకన్యను బలాత్కరించి తలపగిలించుచునా? చిత్రాంగి సారంగధరుల కథయే నిజమని మనమొప్పుకొనినను, లేన చరిత్రములఁ బరిశీలించినను, ముగిసినాడైవలెవఱకు రాజునరేందుంగు తీసికొనినట్లు తెలియుచుండఁగా నితఁ నాసవీకన్యను గోరినది ముసలి తనమందై యుండవలెను. ఆహ! దేశచరిత్రములఁ జనువని వీరి సిద్ధాంతము. భావి కవుల సందేహములను రాధాంతము గదా? ఇదివఱకే తలయుందోడయులేని చిత్రాంగి సారంగధరుల కథ నంటఁగట్టిన వారివలెనే, కన్యకాంబాచరిత్రమును ముడిపెట్టి రాజు రాజు నిర్మలయశఃపండిరికలకుఁ గరకము నాపాదించిరి. భాస్కరాచార్యులు వ్రాసిన వైశ్యపురాణమున రాజునరేందుంగుని పండిత్యమైన పిఠులాదిత్య విష్ణువర్ధనుడే నాసవీకన్యను బట్టుకొని తలపగిలి చచ్చునట్లుంటుందే నీకపి తన నాటఁ మునఁగూడ నట్లెవ్వారి నెను.

—• నాసవీకన్య. —

నాసవీకన్య లక్ష్మీనా? పావతినా? స్వయంభువా? యను విషయమును జన్మింపదలఁచిన నెంతయేని యాధారమున్నది. ఏదను, గొలఁదిగా నిందుదాహరించెదము.

శ్లో॥ దద్యా ములసీమూశే తత్త త్కాంతబాహికాం ।

పరిహర్యం తాంబాగాం విస్మితా వైశ్యమండీ ।

బాహ్యావిష్ణునామానివదంతీ, విష్ణుదర్శినీ ।

సముత్సకాని తత్త్వా హరేరేవ నివేదనం ॥ అని యొకరు,

“సీయతాం తవభాగ్యామై కల్పవృక్ష ఫలద్వయం ।

పుత్రం పుత్రం లభన్వతి గత్వా గాత్రీ రాదధే ॥ వా 3 అ. 38 శ్లో॥

ఇందుఁ గొందఱు పులస్తీపుంవావనమున లక్ష్మీనివాత్యుగ్రహమునఁ గన్యకాంబ స్వయముగాఁబుట్టి కుసుమస్థాకి కొకిలవని, వేదాకరు శాశిదేవి కల్పవృక్షఫలములు

రెండుదెచ్చి పెట్టికేయగా నవి వైశ్యశ్రీ భక్షింప వానిచే బుత్తుగడు-పుత్తిక-పొడ మిగలరి. మరియొకచో వింధ్యవాసినీ దివ్యానుగ్రహమున గునుంపెట్టికేయు హోమము నుండి యజ్ఞపురుషుడు పాయసముదెచ్చి యాయగా దానిచే వాసవకన్య జవించినదని యున్నది. వైష్ణవకవులు కుసుమపెట్టి వైష్ణవమతినుడనిరి. విష్ణువగుడు వైపుడనిరి. శైవకవులు కుసుమపెట్టి శైవుడు గావుననే పాగ్వాతియే కన్యకగా బొడమినదనిరి. ఈవిగూడ దానిపట్టెవారి సేను.

—♦ వాసవీవిలాసము. ♦—

నీనియందు విలాసములేమి యున్నవి? నీనికేవల చెల్లువా? ఇది మానాగు గొండఱడిగిరి. ఇది వీరసప్రభావమగు నాటకము. కావున నీరికి వాసవీ విజయ మని పేరిడిన బాగుండెడిదేమా? కాని, మాళివ్యుని యూహయేమనగా? నీ కథయంతయు దేవీ లీలావతారము. కైలాసమున శంభుశ్రేష్ఠిలో బాగ్వాతి చెప్పిన మాటలు, నగ్నికుండముల దునుగు వైశ్యవీరులలో బరిమాసిటి యొచ్చిన వైరాగ్యానికిఁగలము, సూక్ష్మవృష్టితో విలీకించిన నీవిలాసమునని దేవీలీలని య్థమున దేవీకొనదగును. అనువలని, వాసవీవిలాసమునటే పొడగును. ఇందు శృంగారమునకు రసాభాసము సిద్ధించినది. శ్రీ పురుషులలో నొకరికి నీతిలేక యొకరికుండుట రసాభాసము. ఇది మూలకథావిశేషము. ఇది వీరసమనిననో? ఐక్యంగా బ్రతీయించున నొప్పు చున్నది. శాంతాద్భుతి కరుణా హాస్యరసములు పొంగిమలుగునున్నవి. వీరరస ప్రభాసముగా నాటకము వ్రాయదలచియే, కవి ప్రథమాంకమున నటిచే “అన్య పుత్రులకా కోరికము క్షణకాలములూ వృద్ధియయ్యెనే?” యనిపించి దుర్వాసునిఁ బ్రేరేపింపెట్టివాడు; ఋతుగానమెచ్చికమగుటచే వసంతర్తుప్రసంగము కూర్చినాడు. మఱియు, దుర్వాసోమని శాపారంభ లీలసంబంధముగల ముఖసంధిలో గద మొదలిడఁ బడినది. రెండవయంకమున-నీచపాత్రప్రవేశకముతో గణితలఁ గడుపుబ్బ వచ్చించి నాడు కవి. పృగవ్యాధునకు, మునులకు, జరిగిన సంభాషణము సమయోచితముగా నున్నది. అందందు నటకుల సౌకర్యమునకై కవించూపిన రంగోదిత వస్తుప్రదర్శన మాధునిక నాటకసాంప్రదాయముగానున్నను, జదువగులకు మగమము. పాత్రలీనలక్షణములకు, సమృతము. ఇందు నాటకలక్షణములు:-అంకలక్షణము-ప్రస్తావన-విస్తంభ ప్రవేశక-చారిక-అంకముఖ-అంకావతారములు. సంక్షిప్తముగాఁ జూపబడినవి. లీల-బిందు-పతాక-ప్రకీర్తి-కార్యములు. అయిదగ్గ ప్రకృతులు-అంభయత్న పాప్రస్తాభాసునియెఱ్ఱిపఱగమములు-కొంతవఱకు సమకూర్పబడినవి. ఇతను నిండే

యేసుగుణములున్నను గ్రహించి, చోషములున్న నిరసించి, మాళిష్ఠుని బహుగ్రంథకర్తగాను, వివిధావధాన విశాసదునిగాను నాకీర్ణింపఁ బండితమండలిని వేడుచున్నారము. నియమవంతిమగు నీరూపకమును బాతశాలలలోఁ బఠనీయగ్రంథముగా నిర్ణయింప, విద్యాశాఖాధికారులారమును జూపఁగోరుచున్నారము.

ఇట్లు,

అభినవబాణకవి-ఆశుకవిచక్రివర్తి-కవిసార్వభౌమ,

విద్యా గౌరావర్షుల రామకృష్ణ సీతారామ సోదరకవులు.

శతావధానులు. గజ్జలకొండ,

మాక్కాపురిము తొలూకా, కర్నూలుజిల్లా.

పండితాభిప్రాయములు.

సీ॥ స్మరియించె నొకచోట - వర్ణధర్మకామాది
మోక్షమూర్తియుల - మోక్షముగను ;
నిరసించె నొకచోట - నిర్మలగంగాతి
రంగసంఘట్టనా - ప్రచురరవముఁ ;
గురియించె నొకచోట - గోమలతరసుధా
సారంపు జల్లులు - పరిసముగను ;
హరియించె నొకచోట - నప్పరః కుచకుంభ
యుగళ సమానమా - బిగితనంబు ;

తే॥ ననుచు, సోంపల్లె కృష్ణమూ - ర్త్యైలఘనివ్య
కావ్యరచనా విశేష నా - క్షిటిమ, నఖిల
నుకవిసంఘి హర్షించి - మృతియొనన్ప,
జగతి నాచంద్రితారార్క - మగుచుగార్ !

అభినవనన్నయభట్టారక ;

రాశ్ట్రభండి-నరసింహశాస్త్రి.

ఎఱ్ఱగొండపాలెము. (కర్నూలుజిల్లా.)

అర్చ్య,

గీ॥ బాలకవిసింహముఖిరు - గాలిఁ గాంచి
తనరుసోపరికృష్ణుని - దృఢ్యరేణ్య !
చేడ్కఁ గంటి భవగ్యాస - పీఠిలాస
మహితనాటకమణిని - మగ్గిముగను.

క॥ మృదుమధురనిసాస్పద పద
సవలంకారిగుణ భావ - శయ్యానణహ
ర్షివ మగుమీకృతి సహృదయ
హృదయాదృతిఁ గాంచి యెలమి - నెనఁగుచింతము.

16—1—37

రామసముద్రము.

ఇట్లు, మిశ్రుగ్రంథు,
గంజిగుంట, శ్రీనివాసయ్య,
తెలుగు పండితుడు,
బోర్ల హైస్కూలు, మదనపల్లె.

శ్రీ

కావ్యస్మృతితీర్థ-అభినవాంధ్రవాల్మీకి-ఆంధ్రవాహన,
జనమంచి, శేషాద్రిశర్మగారి యభిప్రాయము.

మహాశయ !

తమరాదృతిమెయి ననిపిన వాసవీవిలాసము నాటకమందినది. పదమానంద
మున నందందుఁ బఠించితిని. విద్యార్థిరీక్షయందాటి తేటి, భక్తరక్షామణి శంకరు,
ఆపదధారకస్తవము నాంధ్రీకరణము. గాంచి, ప్రబంధకల్పనల నొనరించి మించి,
యప్తావధానమున విఖ్యాతిగడించి, పండితుల మెప్పుఁబడసిన మీయినాటకరచన సుస
జనగేయము గాకుండునా? అందందుఁ జూచుదుపజచిన పద్యములు కడుంగడు హృద్య
ములు. నాటకము స్తోత్రపాత్రము. ఆధునాతనుల చుతిమునకుసరింపక, పాశ్చాత్యుల
పోకడల ననుసరించి వ్రాయుటయే, మీరుఁగల భాషాభిమానమును వెల్లడించును. భారా
కుద్విగలిగి మీకవిత్వమత్స్యంత హృద్యమై యలరారుచున్నది. రాయలసీమకు మీరు

సద్యశస్సును సంపాదించి యొసంగితిరి. ఇంక నిట్టిగ్రంథములం దెక్కింటిని వ్రాసి
యశశ్చంద్రికలదెసల నెసలారఁ జేయుదురుగాక యని, వారికఁ జోరుచున్నాఁడను. మీ
యీ, సుకృతి యాంధ్రదేశమున నెల్లయెడల వ్యాపించుఁగాత మని యర్థించు
చున్నాఁడను. చిత్తగింపవలయును.

ఇట్లు విధేయుఁడు,
జననమంచి, శేషాద్రిశర్మ.

శ్రీరామాయః

॥ వీలస నృపుడునుభవపదం
బులచే నలరారి కృష్ణమూర్తి గాచితిమం
జాల వాసవీవిలాసా
శ్రిల సన్నాటకముఁ జూడఁ గడుముద మొద వెళ్ల ॥

॥ భావమనోహరింబు కథ మండితపావనరంజనంబు ని
ర్గోపము లగ్గకల్పన లకుల్యము భావసమ్మద్ధికంఠు వి
ద్యేషి జటానటత్పున వీసద్యశంబు కవిత్విధాన సం
తోషము నొందవందురె ! బుధుల్గని యీనవద్మశ్యకావ్యమున్ ॥

॥ ఈ వాసవీవిలాస శు
భావహ కావ్యమ్ము సహృదయాహ్లాదకరం
ప్రైవేలయు నెపుడు దేవీ
పావనకారుణ్యమునకుఁ బాలింబగుచున్ ॥

గౌనిపల్లె,
క్రీనివాసపురము తా॥
కోలారు జిల్లా.
5-3-37.

ఇట్లు
సుజనవిధేయుఁడు,
గుమ్మరాజు రామకవి.

శ్రీమద్

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణ్యముః

గురుస్తుతి.

సీ॥ కవిసార్వభౌమాశు ♦ కవీచక్రినర్త్యభి
 నవబౌణకవియను ♦ నామములను
 సుప్రసిద్ధిగనొంది ♦ సూరిసన్నతములౌ
 అష్టతావధా ♦ నాభిజల్పి
 శిష్యవాత్సల్యంబు ♦ చెల్వొందబోయింది
 యెందఱనో? విద్య ♦ నందఱజేసి
 మామకకీర్తి స ♦ స్థానముల్ పెంపొంద
 హర్షించి యాశీస్స ♦ హస్తమొసఁగి

జే॥గీ॥ గౌరవర్జుల వంశవి ♦ ఖ్యాతిగనిని
 యనఘులౌ రామకృష్ణక ♦ వ్యగ్రగులను
 సరసులైన సీతారామ ♦ శాస్త్రీగారి
 నిరువురను నాదు గురువుల ♦ నెంతు నెపుడు.

విద్యా, బాలకవిసింహ, అష్టావధాని.

సోంపల్లె, కృష్ణమూర్తి.

కొక్కంటి, కదిరి తానూకా.

అనంతపురముజిల్లా.

శ్రీరస్తు విజ్ఞప్తి.

పండితమహాశయులారా !

ఈ వాస్తవీబిలాస నామకరూపకరచనమునకు మొదటి కారణము హితభాగిను.
ఏతద్వర్ణితాశ్రయము లెందులనినను, నభిప్రాయభేదములై సంశయాస్పదములైయుండుట
తెల్లములను నిరతిము. శక్తికొలది వానిని సమంజసములుగఁ జేయఁగోరుట కెడవ
కారణము. సాధారణముగ నితఃపూర్వప్రకటితములైయుండు గ్రంథములకెల్ల నేతి
ప్రచురమునకై పంపించితి. ఉచితపరిగ్రహంబును, ననుచితపరిత్యాగంబును గావించి
విషయము నాకర్షించి, రచనకుఁగఁదగితి. నాయీ పోత్తమునకుఁ నీతికను బ్రసాదిం
చిన యుద్వేగురువద్యులును, నాచ్చతిమై గ్రంథముఁ జదివి యభిప్రాయములొనరిన
విద్వాంసులును, ముద్రణస్థానీత్యము లెప్పటికప్పుడు శ్రద్ధతో సవరించి, మిగుల
సహాయ మొనర్చిన బ్ర|| మదనపట్టి బోర్డు హైస్కూలు యొందుపండితులు, గంజికుంట,
శ్రీనివాసయ్యగారును, నింతాస్పృహిణీయులు. గుణవోపరామర్శము పిమ్మకా
శ్రీసమలదిఁ గాని యంతయులగు ప్రాజ్ఞపదులకెల్ల గృహ్యతా పూర్వవంపనములు
సమర్పించితి.

అట్లు,
గ్రంథకర్త.

ఈ నాటకమున వచ్చేడి పాత్రములు.

పురుషులు.

1. సూత్రాధికారుడు
2. విష్ణువు
3. జయవిజయములు
4. ధనంజయుడు
5. సమాధి (శంభు శ్రీష్టి) (ససుంభ శ్రీష్టి)
6. దుగ్ధానుడు
7. శూనులు. (వైశ్యులు) $\left\{ \begin{array}{l} \text{సూత్రాధికారుడు} \\ \text{సోమశ్రీష్టుడు} \\ \text{మల్లశ్రీష్టుడు} \\ \text{గురుశ్రీష్టుడు} \end{array} \right\}$
8. అపరాధుడు
9. మృగవ్యాధుడు (మల్లుడు)
10. తాశ్వరుడు
11. సుబేరుడు
12. చిత్రకలిసుడు (విష్ణువర్ధనుడు)
13. నారదుడు

స్త్రీలు.

14. విజయసింహుడు	1. నటి
15. కుమారికంఠీరవుడు	2. సుశీల
16. రాజరాజేంద్రుడు	3. మాలిని
17. సేవకులు	4. కమల
18. బాలనాగరులు	5. పార్వతి (వాసవి)
19. ధనదుడు	6. కుసుమాంబ
20. భాస్కరాచార్యులు	7. సువాసినులు
21. వికాపాక్షుడు	
22. ధౌమ్యుని	

శ్రీరస్తు.

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

వాసవీ విలాసము.

ప్రథమాంకము.

నాంది.

సిరియుం, బల్కులరాణి, సామిసగమే-క్షేణ్మయిల్లా, లటం
చరుచా పేరులబిల్చి, మ్రొక్కులిమ భ-క్తాళి దయంగాంచి; జ
న్మరహస్యంబు లెఱుంగజేసి; పర సా-హజ్యంబుఁ బాలించి; దు
ష్టరులకా రూపముమాపు, దేవి; మనలక-సద్భావయైపోవుతఁ ।

ప్రస్తావన.

ప్రవేశము; కూతాభారుడు.

కూతా—(పథ్యులఁ దిలకించి) నేడుకదా! నాజన్మము పథలమైనది.

తే.గీ॥ బ్రహ్మతేజోనిధానుతా - బ్రాహ్మణులును,
సహజగంభీరభావుతా - క్షాపతులును,
స్వకులధర్మానుసారుతా - సర్వజనులు,
గన్నులకుఁ బండువుగ నిందు - గానఁబడిరి; ।

సభాస్థానుల, నవలొకించినంత, కాయుత్సాహము ముప్పరిగొనుచున్నది.

శ్రీగీ! అల, వసంతునిరాకకు - నలరి వృక్ష
 జాలములు పల్లవించిన - సరణి, గొత్త
 నాటకంబుఁ బ్రదర్శింప - నవ్య సభ్య
 హృదయములు పల్లవించు, స - మృదము గనుర; ।

(నేపథ్యమువంకఁజూచి) శ్రేయసీ! శ్రేయసీ!

ప్రశంసము ; నటి.

నటి—అగ్రపుత్రా! ఇంతియాత్రముగఁ బిలువనేల ?

నూత్ర—సభాసదుల కాహ్లాద ముదవింపఁగల, రూప మేదేనిఁ, బ్రదర్శింపఁజేయుట,
 యుచితమని నిన్నుఁ బిలిచితిని.

నటి—అట్టిరూపక మెద్దికలదు? దయాళుగను పండితుల కెదియైన, నాహ్లాదకర
 మగునా?

నూత్ర—పండితులకే కాదు; పండితపామరుల కెల్లగునను, ముద మొదవించునది శ్రీ
 రూపకమే.

నటి—అర్యా! ప్రకృతిపురుషతారతమ్య మిపుడు నానందవిఱియెడు; కాని, యారూపక
 మేదియో? నిక్కముగ వచింపుఁడు.

నూత్ర—ప్రియురాలా! నేనసత్యమాడుదునా? దేవీ విలాసములందు సుప్రసిద్ధి
 వహించిన “వాసవీవిలాస” మను నాటకముఁ బ్రదర్శింతుమనియే, నాయూహ.

నటి—క్రొత్తవార్త నెఱుంగఁజేసితిరి. అంతటి సుప్రసిద్ధనాటకము రచించిన, కిదిగా
 రెవరు? ఇంకను నేనైన గ్రంథములను రచించిరా? తెలియఁజేసి, శ్రవణా
 నంద మొనగూర్చ వేడెద.

నూత్ర—వికపాదిశుండగు కపిశ్వరు నీ నెఱుంగవా? వినుము.

సీ! ఇరువదియేండ్లకే - హృద్యతరంబైన
 అస్థావధాని పే - రందినాఁడు;

భక్తరక్షామణి - పద్యశతము వ్యాసి
 పండిత దీవనల్ - వడసినాఁడు;

వర, నాటకవిసింహ - బిరుదంబు విద్వాంసు
 లెంతయు నిడఁగ, - గ్రహించినాఁడు;

బంగారు పతకంబు - లం, గౌరవమెసంగఁ

ఓహనిక సభలలోఁ - బొరిదినాఁడు;

తే॥గీ॥ రీతిదప్పక విద్వాన్ బ - రీక్షయందు

నంచితంబుగ నుత్తీర్ణుఁ - డైనవాఁడు;

ఆపదుద్ధారకస్తోత్ర - మాదిభాష

నుండి తెలుగించినాఁడు; ఘ - నుండతండు; ॥

నటీయు,

తే॥గీ॥ దివ్యమైనట్టి శ్రీసతీ - తిలక య నెడి

నవల రచించి మించె, బా॥ - భవమెసంగ

నా, సుహృత్కల్పవల్లిని - నలరఁజేసి

కీర్తిగడియించె; సోంపల్లె - కృష్ణమూర్తి. ॥

నటి—ఆర్యా! నూతన ప్రియత్వము, రాజులకేయందురు కాని, మీమాటలు వినిన

వెంటనే, యానాటకముపై నాకునుఁ దద్భావ మొదలినది.

నూత్రి—ఇక, నాలస్యమునకు సభ్యులార్వగు. పోకింపుము.

తే॥గీ॥ బ్రహ్మతేజోనిధానుతా - బా॥ప్రభులును,

సహజ గంభీరభావుతా - క్షౌఢములును,

స్వకులధర్మానుసారుతా - సర్వజనులుఁ,

గన్నులకుఁ బండువుగ నిందుఁ - గానఁబడిరి. ॥

నటి—ఆర్యపుత్రా! మీరు కోపపక్షిచో, నేనొకమాట నుడివెద.

నూత్రి—కానిమ్ము. అంగీకారమున కనుమోలమైన, సంతసించెదను.

నటి—

తే॥గీ॥ రత్నమొందున్న నచ్చోట - తొలు మెండు;

సజ్జనుండొక్కఁడున్న దు - ర్జనులు మెండు;

రసికుడొకఁడున్నఁ బరిహాస . రతులుమెందు;
: మానసికవృత్తి యపుడపై : మూలుచుందు; :

కాలమునుబట్టి యిదియేనిక్కనుని పెల్లుబుక రాదు.

సూత్ర—ఘీ! మదాంఘరాలా! సుగుణపుంజమున, దుర్గుణశేషమును గమనించి, పెంచెద

వేలి? ఇంతటి సభకు నీ ప్రతికూలభాషణము కౌగ్ర్యమును గలిగింపగా?

నటి—ఆర్యా! కాలగతి ననుసరించి, నిజమునే పలికితిని.

సూత్ర—నిజమేయైన, నువాసీక స్వభావపూరితముగ మాటలాడుటను సాహసించు నగునా? ఇట్టివి గౌరవహానిప్రదములు.

నటి—(చిలుంగవున) ఆర్యపురులకాకోశము త్తణకాలములూ వృద్ధియయ్యెనే? త్తమింపుఁడు. దుర్వాసోముని స్వభావమును మీహృదయమునుండి తొలఁగింపుఁడు. (ప్రియునిచేతులు పట్టుకొనును)

(హేలో)

ఆం. ఎవరక్కడ? దుస్వభావమునకు నన్ను పమానమొకర్చుచున్న కుగ్గిర ముతి; విష్ణుసాన్నిధ్యమున కేరుచున్న నాశీహర్షమన్యమునఁ, దిరస్కారపూర్వక వచనము ననుసంధింతురా?

నటి—ఆర్యా! ఇంకేమిగతి? ఎవరిగా గంభీరభాషణము?

సూత్ర—(ఆకపము వంకఁజూచి) దుర్వాసోముని యిదే, యేలెంచుచున్నాఁడు. మన మిటనుండిన, ముప్పొంగుదును. రమ్మ.

(ఇరువురు, నిష్క్రమింతురు)

తెగి లేచును.

[వైకుంఠమున, శేషశాయియై విష్ణువుండును. జయవిజయము లిరుపాస్వముల నుండురు. ధనంజయుండును, సమాధియు, మఱికొందఱు మునులును, నచ్చోడ జేతులు మొగిల్చి, కూర్చొనియుండురు.]

ప్ర ; దుర్వాసోముని.

శా. శ్రీలక్ష్మీహృదయాధినాయక! కృపా - సింధూ! మహాపాపజం బాలంబుం గడతేచ్చి, దుర్గుణముల - భంజించి, కామాదుల

లీలంగూల్చి, త్వదీయత త్వమును నా - లింపంగబోధించి, మా
యాలోలాత్మల, బోధివేడెదను; దే - వా! మానిచింతామణి!

(మువలెల్లరును లేచి, దుర్వాసువాహ్సించి, నారాయణుని కభిముఖులై,
దుర్వాసునితోగూడ నిల్చి)

— దం డ క ము . —

శ్రీచిత్స్వరూపప్రభావానుసారాత్మలేదివ్యకాంతిం దగ్గ నాసి
కాగ్రంబునం జూచి, సానంద సామీప్య సారూప్య చిహ్నంబులం
బూనఁగానేర్తు? రే దివ్యనామంబులక నిశ్చలంబైన హృత్ప్రీతినిక
వాసి, నూరాణుమార్లు బలిపంగ నూహింతు? రే నిర్మలంబైన
పాదాంబుజసావనమాధుర్యధారామితాస్వాద కాతూహలాయత్త
చిత్తంబులక, భృంగరాజంబులక్లాసుభంగోలి, మత్తిల్లి, నీతత్త్వ
ముంబాడఁగానెంతు? రేచింతితో, మానసంబెల్ల నీయందెఱొప్పించి,
యంగంబులెల్ల భవత్సేవసేయంగ నిర్మించి, కర్మానుసారంబుగా
వచ్చు జన్మంబులంబొసి, శరణుంబునుంగాంతు? రోదేవదేవా! దయార్ద్ర
స్వభావా! యెఱుంగంగ, శక్యంబుగాకుండు మూఢాళికిక, గాన,
మమ్ముద్ధరింపంగ నీవేకదా దిక్కు? మాలోల! లీలావినోదానుశీలా!
లసద్భక్తపాలా! నమస్తే; నమస్తే; నమః.

విష్ణు—మునీంద్రులారా! మీ ప్రార్థనమునకు మెచ్చితిని; స్వస్థచిత్తులకై కూర్చుండుడు.
(తానును, లేచి కూర్చుండి) లోకవిమోచముల నిండుక నెఱిగింపుడు.

మానులు—మహానుభావా! సర్వజ్ఞులకడ, పచింపఁదగిన దేవున్నది?

విష్ణు—లోకవృత్తుల నెఱింగి, ధర్మాధర్మములను విమర్శించి, దుష్పథవర్తనులక జక్క
దిద్దుటకు, మీరును బ్రధానభూతులు కాదా?

మానులు—చిత్తము. తోచినదాని నెఱిగింతుము.

దుర్వా—దేవా! నీ సకల్పమాత్రమునక గల్పింపఁబడిన బ్రహ్మాండము లెన్నియేనుండ,
నొక్కరుండెవ్వఁడువానిరహస్యము లరయఁగలఁడు? సమస్త జీవరాసులును,
సృష్టించినను, బోపించినను, దుదకు, లయమొందించినను, నీయాజ్ఞకుబోబడినవి.

నాని మనోవృత్తులు సర్వోత్తర్యామీషగు నీకెఱుక. తెప్పపాటున నీలాఁగి
ములన్నియు, గడగడ వడంకఁజేయుదువు. అంతలో, నానందసాగరమున,
భూతముల నెల్ల నూలలాడింతువు. ధర్మమును బ్రతిష్ఠింతువు. యర్హుల
నిర్మాణింతువు. సృష్ట్యంతమునఁ బునఃసృష్టి నొక్కటమునఁ జల్లుదువు.
అన్నిచోటలగుండియు, నొక్కనికై నఁ గన్పడవు. ఎల్లవిషయములెఱింగియు,
నెఱుగఁచివానివలెనుండువు. అట్టి నీయెదుట, మేమేమాత్రమువచింపఁజాలుదుము?
అయినను, మీయాజ్ఞ ననుసరించుటకు సిద్ధులము. దయామయా! తొల్లి, నీచే
విభాగింపఁబడిన చతుర్వర్ణములవారికిఁ గొందఱ మునీంద్రుల, నధినాయకులఁ
గావించితివి. ఆ యావర్ణములవారి పృథ్వాంతము, నా మును లెఱిగి, నీ సన్నిధి
విన్నవించు నట్లేర్పాటొనర్పితివి. అందు, మాలోఁ గల్గియుండు నూటయేఁడు
గోత్రములకు సంబంధించిన వాగ లెల్లగు, సత్యాచార పరాయణులై, స్వధర్మము
ననుసరించుచున్నారు.

ధనం—జనాద్వనా! క్షత్రియా స్వయంలగు సప్తగోత్రములవారును స్వగుల ధర్మ మవలం
బించి, పరిపాలనా శీలత నున్నవారు.

సమా—మాధనా; ఏడునూలులును బదునాల్గు గోత్రములు గల మా వైశ్యగణము
నారు. ఆసమాన భక్తియున్న లై, కులధర్మములనువీడక, యందఱివలె డఁబములు
వల్లక, యనేక పుణ్యకార్యము లొనర్చుచు, న్వలోకములఁ దిరుగాడు శక్తి
గలిగి, యధిక సంఖ్యానలై, యితర వర్ణములకన్న మిన్నగ నున్నవారి.
(కొందఱు చిలునవ్వులు నవ్వునురు. మఱికొందఱు, పరిహాసకాంక్షముగ,
వలసేయుదురు.)

దుర్యా—(కోపముతో) ఓరీ! దురాత్మా! ఆత్మశ్లాఘపరాయణా! నీ వననులు
కర్ణకఠోరములుగ నున్నవి. ఇదే, నీ పరివార జనమునకు సంయతము గర్వము
హేచ్చినది. అధికసంఖ్యాకులగు మీ గోత్రములవారిలో;

మరి ఒకనూలు మఱిరెండు గోత్రముల వా - రొక్కింత సన్మార్గమ
ర్థకులై యుండిరి గాన, వారలకు ని-త్యంబైన సత్కీర్తి
క్రృతంబై సుఖమిచ్చు; నావయిని దు-ర్మార్గుల కులభ్రష్టులై,
వికలత్వంబగు బుద్ధిచేఁ జేతుదురు-ర్విక; నాదుశాపాక్తులకొ॥

ధనం—మునీంద్రా! శాంతింపుము. శాంతింపుము. (సమాధిపడెడింది) సమాధీ!

తారతమ్యము నెటుంగక, యాత్మగౌరవము పెల్లడింపఁ జూచుటయే, యంతకుఁ
గారణము. ఐనను, విధివిధాన మీరీతినున్నది కాఁబోలును.

విష్ణు—చూనులారా! స్వస్థలాభిమానమున విఱవీగుట, సజ్జన లక్షణమా? సమస్త
భూతములు నాదరణీయములే; జ్ఞానదృష్టినిఁ దిలకింపుఁడు. పానురత్నము పహిం
పవఁడు.

చూనులు—దేవా! తమయాజ్ఞను శిరసా వహించితిమి. ధన్యులయితిమి. మా శేర
ములు మన్నింపవలయు. (నమస్కరింతురు.)

విష్ణు—చుంచది. మీ వివాదము లిఁకమానుఁడు.

సమా—దేవా! మా యీ శాపమునకుఁ దరణిపాయమునుఁ దెప్పి మమ్ముఁ గృతా
ర్థులఁ జేయఁ బ్రార్థించెద.

విష్ణు—సమాధీ! మున్ముందు జరుగఁబోవు విషయము లనేకములు గలవు. వానికీ,
దుర్వాసామని శాపము ప్రథమకారణము. మీకీ శాపము కొంతకాలము
వఱకు, వ్యాపింపవలయుఁగాక! మిగిలిన సంగతులకై మీ గురు శ్రేష్ఠుఁడగు నప
రార్కుని సన్నిధి నాశ్రయింపుఁడు. తగిన సమాధాన మతఁడొసయను. భక్తి
పరుడవై, శ్రేయసునందుము.

సమా—మహానుభావా! ధన్యుల మయితిమి. నాయవితక ప్రగల్భములకిది యంత
రాయము. (మునులనుద్దేశించి) మహానుభావా! మీ పాదనే వందఁడును.
క్షమింపవలయు.

చూనులు—శుభకరగుఁ గాక!

ధనం—(దుర్వాసునితో) మహావర్యా!

శా. నీమంబొప్పగ ముష్టసంఘమును, దా-నిందించి, భక్తాభిలం
బ్రేమంజేరి, తదుక్తమార్గమున, సా-మింగొల్వఁగాంక్షించి, కాం
తామాత్యార్థకవాజి వారణరథా-ద్యైశ్వర్యమున్ వీడినన్,
గామకొధములెల్ల వీడకతనిన్-గంపించు, నిట్లెలకో? ||

గుర్వా—ధనంజయా! కామాద్యరిషద్వర్గము కర్మము ననుసరించియుండును. మోక్ష
ప్రాప్త్యైషాయమునకై విజ్ఞుల సహవాసము ప్రాముఖ్యము. కాని, కర్మ
శేషుఁడగు నాఁడంతిమాత్రమునకే, సకలబంధ విముక్తి నొందఁజాలఁడు. మరల,
నిశ్చేషముగ నాకర్మము ననుభవించితీవలయు. స్థితివాని నాయరిషద్వర్గ
మాత్రయించుచుండు.

ధనం—అట్టివాడు మరల జన్మింపవలయుఁ గదా?

దుర్వా—కర్మానుభవమునకే, జన్మయునుట లోకప్రసిద్ధవిషయము. అందు సందియ మెందులకు?

సమా—జన్మ నా! నేనిక మీయాజ్ఞానుసారమపరాయ్కుల పన్నిధికేగెద. నెల వొసంగఁడు.

విష్ణు—ఆభీష్టసిద్ధియగుఁగాక! పోయిరమ్మ.

సమా—మహాత్ములకెల్లరకు వందనములు. (శమస్కరించి, నిష్క్రమించును)

మానులు—వాసుదేవా! మేమును, మా, యశశ్చమములకరుగఁ గోరెదము. చిత్తగింప వలయు.

విష్ణు—మంచి. ధర్మాభివృద్ధిని గోరుదురుగాక!

మోనులు—(కరములు మొగిల్చి)

శ్లో॥ భావనాతీతుఁ, బరమాత్ముఁ-భక్తపాలు,

నిఖిలలోకై కనాథు, వి-నీలదేహు,

నమరగణవందితుని, విజ-యప్రదాను,

నభినుతింతుము; హృదయ ప-ద్మాంతరస్థు! ॥

చిత్తశాస్త్వరూపా! జయ. జయ.

నిష్క్రమించును; తెరివాలును.

శ్రీరస్తు.

శ్రీనామనంద్ర పనబ్రహ్మణేనమః.

వాసవీ విలాసము.

ద్వితీయాంకము.

[బదరికారణ్యప్రదేశము. ప్రక్కన, వృక్షమూలములయందుఁ గొందఱు మునులును, నపరాధుఁడును, సమాధియు, దహనిష్ఠులై యుందురు.]

ప్రవేశము ; మృగవ్యాఘ్రులు.

మృగ—(చేతనోక జింకపిల్లనిడుకొని)

చాట.

జింకపిల్లనా సంకసవుంటే, - కొంకిరిబింకిరి కడుకూంటే,

సంకటితో నాకేవిపని? మా - యెంకిటితో నాకేవిపని? ||

జీవాలన్ని జికిలె అయితే, - మానోళ్లంతా మాయం అయితే,

కలువొస్తే నాకేవిబయం? - కాసికిబోతే ఏవిబయం? ||

జింకమేసము సేతిగోండగా, - సంకసనీళ్లది బుంగవుండగా,

సల్లగపేణం పోవాలే; - సర్దంలోకీ యెళ్ళాలే; ||

మునేశుల్లంతా, జింకల్నాకేదిండుకే; వోయి! వోయి! దబ్బునాయాళ్లు నాలుగు పోసలు మంతెరిచ్చి నూయిస్తే, దగ్గరికొచ్చి పడుకుంటాయి. నాకు పెప్పమంటే పెప్పరే. తిగలేక సచ్చిపోతున్నా, మూన్నాళ్లకిది దొరికింది. (జింకపిల్లనుఁజూచి) ప్లీ! ప్లీ! ఏది మాట్లాడవు? సంపేస్తాననా? నిన్నునూస్తే బలేముద్దొస్తుంది. యిదో, యిదో, ముద్దెట్టుకుంటా; (ముద్దిడి) అహూ! నాకడుపు సల్లగానూ; పెడువు తగిలే పేణం కైలాసం వెళ్ళొచ్చింది. దుసీపుళ్ళు కనుక్కుంటే, పీకపిసుక్కుంటారు.

వాళ్ళబ్బగంటేం పోతుంది? (జింకపిల్ల తల, మోటునిడుకొని, మరలఁచి) నా పిల్లా! పాపవేడుస్తోంది; నాకేవో శని చాలకుంటాడు. తినేవేణు వూరికుంటుందా? యిదేమో, కళ్ళల్లో నీళ్లెటుసుంటే, కడుపులో నీళ్లొస్తుంది. సంపుకోని తినకుంటే, నాసాపు దగ్గిరొచ్చిందన్నమాటే; బాబూ! యెన్నడూలేని, తెను, యిశ్వాసం, దయ్యంలాగ నాలోనేసింది. యింకబతికేసినున్నే; (ప్రక్కకుఁజూచి) యిగో, మునే శుభ్య. యాడిమతెరాలు నాకొంపముంచాయి. సచ్చిస పీఠగుల్లాగ వేణువిగబట్టి చెట్లకింద కూర్చుంటే, సాగపీకినాలెయరు. మొండిబతుకు బతికేవోళ్లంతా యింతే; యీపాద్దుకు పనినాళ్లయింది. కొత్తగుంపొచ్చింది. యేమిపనినెప్పగా! అంటే, బంగ దేవుణ్ణి పత్త్యచ్చం చేసుకోవాలట. యీళ్లల్లో వోహాచీపేరు, నేతెలుసుకొన్నా. నిన్ను సెప్పినాడుకాదూ? సామాచని; సామాది—గోరి—యీళ్లు గురికమునేకుళ్ళే? (ఘంఠకఱ్ఱనుగైకొని) వోయి! వోయి! లేండి! నెత్తెళ్ళా బుట్టె గొట్టించుకుంటారు. (అందఱును గట్టెతోఁ గొట్టును.)

(ఇది ప్రవేశము.)

మునులు—ఓరీ! మృగవ్యాధా! నీతోఁ బ్రేరిదినమును, మాలెపమునకు విఘ్నము కలుచున్నది.

మృగ—ఇగ్గిన ముగ్గునొప్పువుందోయి; పిచ్చోళ్లలాగా! సామా! గోరీ! నాజీజింకపిల్లను వండిపెట్టవూ? నీతోబాగమెత్తా.

సమా—నాయనా! యెంతటి దుర్మార్గమున కొడిగట్టితివి?

మృగ—మీయమేలంటివో నేను సూడకనేపోతే, నాయనాంటావు?

సమా—(గురువశ్యవశభిముఖుడై) గురువశ్యా! అపరాధమునీందా? వీని వృత్తి యతి కూర్గిమయినది. మనమాటలీ వ్యాధువశముకావు. వీనిని, సరియైన మార్గమునకు ద్రిప్పించో, మనతపస్సును గొనసాగినీయఁడు. దయయుంచి పుణ్యము గట్టికొనుఁడు.

అప—మూఁడుండగు నితని, కేమాన్గమును సమృద్ధికాదు. పట్టెపట్టును వదలకుండుటయే, పద్ధతి.

సమా—మీఁటనిన, నికనేమి వచించువాడ? దుర్మార్గసోముని శాపకారణమున భిన్నులైయుండు మాకు, నీశ్వరుని గుఱించి తపమొనర్చుఁడు, శివసాన్నిధ్యమున నిశ్చింతతో నుండఁగలరని బోధించితిరి. మహాత్మా! మాకీ యంతరాయమును లేకుండ నెట్లైనఁ గాపాడవలయును.

అప—మృగవ్యాధా! నీచేతకుండు జింకపిల్లను నాకొసఁగెదవా?

మృగ—మాయబ్బతోడు, నాకడుపునుండుతూంటే, నీకియ్యనా?

అప—నీకు గడుపునుంచుచుండిన, దాని నేమిచేసెదవు?

మృగ—ఏంచేసినా, నీవుసచ్చినా, కాసంతముక్కుయినా యిచ్చేవాడుకాడీడు.

అప—అయ్యో! నాకక్కఱలేదు. నీకొకయూపాయమునుజెప్పెద, నీకిట్టిది మరియొకటి కాఁగలదు.

మృగ—నిజవేసెప్పుతావా? మీయమ్మతోడూ, యింకోటాస్తుందీ? అట్లయితే, యేం నేనుచుంటావు? దబ్బరయిందా? నీతస్సగొయ్య! నొంకిరిబింకిరి నోవుందినూడు.
(కఱ్ఱచుజూపును)

అప—నిక్కముగా, మఱియొకటి చూడఁగలవు. నీవాచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండి, కండ్లు మూసికొనుము.

మృగ—అబ్బో! బలేమోసం; నీసంగతి నెప్పడానికి నాతఁడవా? నాయబ్బతఁడవా? యిష్టచొచ్చినన్ని యబద్దాలు కూశావుగా? కళ్ళుమూసుంటే నాజింకపిల్లను మాయంచేగూలని సూశావు?

అప—నిజముగ నేను దీసికొనను. నీచేతులతోనే పట్టుకొని యుండుము. నేఁడెప్పి నట్లు నేయుము. నీకు మేలుకలుగును. నీవాచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండుము.

మృగ—(ఒకచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండి) ఏమోయ్! నెప్పునుతీ; యేంనేయనుంటావు?

అప—మృగవ్యాధా! నీవెమకనున్నదేమి?

మృగ—ఓహో? గుడ్డితనంగూడానా? నెట్టోయ్, నెట్టు.

అప—దాని, నే చెట్టందును?

మృగ—శగిరి, శగిరి;

అప—బాగుగ వచించితివి. నీవాచెట్టుపేరును గన్నులుమూసికొని జపించుచుండుము. ఈశ్వరుఁడు ప్రత్యక్షుఁడును. అపుడు, నీచేతిలోనున్న జింకపిల్లనతనికిమ్ము; నీకతఁడేమి కావలసినను, నొసంగును.

మృగ—నేనుశనిస్తే నీవుసచ్చేవు పో! దూరంగాపో! నీవునెప్పిమోడు రాకుంటే, నీబతుక్కు బండలేస్తా. దరిందగ్గివువాయాలా!

అప—కానిమ్ము; నీవారెడు కనబడువఱకచ్చటనుండి లేవనుము.

మృగ—(గట్టిగాఁ గన్నులు మూసికొని, చేతిజింకపిల్లనుంచుకొని, కూర్చుండును.)

సమా—గురువర్యా! యింతింతనరాని, యుపకారమొక్కరితిరి.

అప—మీరిక నాయూశ్వరుని ఁఱించి భజింపుఁడు. ఇష్టానీధియగు. నేనిక నాశ్రమమునకేగెదను. (నిష్క్రమించును.)

సమా—(నిలవఱికి కగములు ముక్కులింది)

సీ॥ కైలాసవాసాయ, - కైలాధి నాథాయ,
 దివ్య స్వరూపాయ, - తే, నమోస్తు;
 భవరోగ వైద్యాయ, - భయనమాహరణాయ,
 శేషః ప్రకాశాయ, - తే, నమోస్తు;
 చార్వతీ నాథాయ, - గర్వప్రణాశాయ,
 ధీ సంవిధానాయ, - తే, నమోస్తు;
 మంజులభాషాయ, - మానివిలాసాయ,
 ద్విరసన భూషాయ, - తే, నమోస్తు;

తే॥గీ॥ మానచాలన సుగుణాయ, - తే, నమోస్తు;
 మానితయశః ప్రభావాయ, - తే, నమోస్తు;
 సూనశరభంజనేత్రాయ, - తే, నమోస్తు;
 జ్ఞానసంపత్ప్రదానాయ, - తే, నమోస్తు; ॥

స్వామంగళారమణా! శంకరా! భక్తవశంకరా! సమస్తా ఘనాశంకరా!
 దీపలమగు మమ్ముజ్జూతరావేల? మామెరాలకింపవేల? లావణి పంచనన
 భాగ్యమొసంగవేల? మాకోర్కలీడేవ్వవేల? (నిశ్చయఁడైయుండును.)

మఱియొకడు—

చ॥ సరసిజ సంభవాని సుర - సంఘమనారతమే ప్రకాశ సం
 భరితుని, మోక్షరాజ్య పరి - చాలన దక్షుని, బాపనాశ భీ
 కరకరవాల ధారిని, సు - ఖప్రదమూర్తిని, శ్రీ త్రిశూలిని
 బహువడిగొల్తు? రా, సుజన - వంశ్యుని నొంతు; నభీష్టసిద్ధికై. ॥

ఇంకొకడు—మహేశా! నీవరణకమల సేవాసామ్రాజ్యమిశి, మమ్ముద్ధరింపును.
 దయామయుండవగు నీవు, మాపైబాలికులగ దేమి?

తే॥గీ॥ కమలనాభంబు, ధాతయు, - గలిసి నీవు
 మూర్తి, నాద్యంత మెఱుంగంగ - బూని, శుభము,

విఫలులైరంచు వేదార్థ - వితతి, తెలియఁ

జేయు; మేమెంతవార, మో - సిద్ధవంద్య ! ||

వేటొకడు—

శా॥ యాగంబుల్ పొనరించినన్, దపములన్-హరంబుతోఁ జల్పినన్,
యోగాభ్యాస మొనర్చినన్, జపముల-త్యుత్తర తోఁ జేసినన్,
శ్రీగారి రమణాంఘ్రి పంకజములన్-జేవట్టుట ముఖ్యమం
చా, గీర్వాణులు భక్తిఁగొల్పెదరు ని-న్నారీతి, నేనమృతన్ ||

సమా—(కప్పులు తెఱచి) హా! ఇంతమీసేయనగు? ఎంత పొర్లిందినను, నుమానాగు
నకు దయకలుగకున్నది. కర్మబంధ మీనాటికిని, వీడకున్నదికాబోలు?
దైవమా! యింతయనాదగణము వహించుట పాడిగాను. మానేరము లెన్ని
యున్నను, సైపవలయు. నీవీవాఁడు దగ్ధనభాగ్య మొసఁగకున్నఁ, దుదకుఁ
బ్రాణములనైనఁ ద్యజింతుము. (మిక్కిలిఁజూచి) స్నేహితులారా! యందఱు
నొక్కపరి, నాశంభునిఁ గీర్తింతుము. ప్రత్యక్షమైన సుదేవ; లేకున్న నిచ్చోటనే
మన పాణివాయువుల, శివాస్వణము గావించుము.

మునులు—సమాధి! మందిమాట నుడివితిని. మేమును సంస్థిమలము.

(ఒకరొక రొక్కొక్కగీటుగాఁ గిరింపివద్యము చదువుదును.)

1. నీ॥ తరిపూర్ణ కరుణతోఁ - బరికించి దీనుల,
రక్షింపుమా! గణా - ధ్యక్ష! నీవు;
2. శరణాగతుల, మమ్ము - జరణాంబుజములిచ్చి,
భరియింపుమా! భక్త - వరద! నీవు;
3. కాత్యాయనీ పుత్ర - గణమె యశాదుముగదా!
పోషింపుమా! కేష - భూష! నీవు;
4. దరి గానలేక యి - త్తటి నున్నవారము;
దరిఁ జేర్పుమా! శత్రు - దరద! నీవు;
1. జేగీ! నీవురాకున్నఁ బ్రాణులై - నిల్వమింక;
2. జీవనములెల్ల, వనమునఁ - జెల్లునింక;

3. భక్తరక్షణ బిరుదంబు - వలలడింక;
4. రమ్మ! వేవేగ; మాకు, వ - రమ్మలిమ్ము! ||

(ఈశ్వరుడును, గుజేరుడును, బ్రహ్మమగుదురు.)

ఈశ్వ—సుబేరా! చూచితివా? వీరి నిశ్చల భక్తిభావము.

కుచే—దేవా! ప్రమథగణసేవకుడవైయుండియు, నితలా భక్తాల్లాపము లాలించి యేతెంచితివి. నీచెంతనుండియు నేనీవిషయము నెఱుంగనైతి. మీ యాజ్ఞాను సారము వెన్నుంటివచ్చితి నంతయే; కాకణమిందుఁ దెలియబడియె.

ఈశ్వ—భక్తులారా! మీ ప్రార్థనమునకు మెచ్చితిని. అభయమొసగితిని. ఎందులకై మీరిట్లు భూతతపమొనర్చితిరి?

సమా—మహాత్మా! దుర్వాసాముని మాట నూటకెందు గోత్రముల వారు మాత్రము కీర్తిని గడియరునియు, మిగిలినవారెల్లరును వంశదూరులగుదురనియు, శపించె; మిమ్ము శరణుదీరిమి.

ఈశ్వ—మనిశాపము వృథనుగుననుట యెట్లు? శాపకాండమును నే నెఱిగితిని. అయినను, నాను మీపైఁ గరుణయెంతె కాలముండునో, అంతవఱకు నాపన్నిధి నుండఁగలరు.

మునులు—మహామథావా! మాకంతకంటె నెక్కుడేమికావలయును? ధన్యులమయితిమి, (ఎల్లరును సాష్టాంగవందనము లర్పింతురు.)

ఈశ్వ—లెండు; మీ మనస్సులలోఁగల వ్యధనిక మానుడు. (సజేరునిఁ జూచి) మిత్రిమా! కుచేరా! వీరి నెల్లఁగ నీపుష్పకనుపైఁ గూర్చుండఁబెట్టికొని, కైలాసమున కరుదెంచుము. (మృగవ్యాధునిఁ గనుగొని) ఆహా! ఇతఁడుకదా? నిశ్చయ భక్తుఁడు. మన మిందఱివట మాటలాడుచున్నను, జలంపక చిత్తేకా గ్రీతనందిన బుద్ధిశాలి. (సమీపించి, లేవ నెత్తి) నామనా! మృగవ్యాధా! నీ భక్తికి నచ్చెరువందితిని. నీకేమి కావలయునో? చెప్పుము.

మృగ—సామీ! దణ్ణాలు. దణ్ణాలు. (ననుక్రరించి) జింకపిల్లలెచ్చావా? బాబూ! నా జింకపిల్ల నివో యిస్తా తీస్తో.

(శివుడు జింకపిల్లనుగైకొని, మృగవ్యాధుని కిరిముపైఁ జేయిడి)

ఈశ్వ—మానులారా! ఈమృగవ్యాధునకుఁ గారణాంతరముచే నిట్టిజన్మము లభించినది. అపరాధముపడేకమున వీడునుఁ గొంతవఱకు ధన్యుడయ్యె; వీడు మీకప్పటి

కిని నేవకుడై మీయాజ్ఞననుసరించియుండు. మీరును, నభిమానబుద్ధితో నితని నెఱుంగవలయు. ఇప్పటినుండియు, గూర్జరబుద్ధియు మూఢత్వమును నితనినిఁ గొలఁగిపోవుఁగాక ! యని యాశీర్వదించిని.

మునులు—మహాత్మా! మీయాజ్ఞానుసార మితనిని మావెంటనిడుకొని యభేదముగఁ జూచెదము.

మృగ—(శివునిఁగాంచి) మహాత్మా! మీరెవరో? నాతలపైఁ జేయిడినంత మాత్రమున, నాయజ్ఞానము పటాపంచలైనది. మీ వాక్యానుసారము నడచుకొనువాడ. ఆజ్ఞయొసంగుడు.

ఈశ్వ—నీవును వీరలతోఁగూడి నానివాసమును కైలాసమునకు రమ్ము. వీరితోపాటు నన్నియును నీకు నొడఁగూడును.

మృగ—చిత్తము.

ఈశ్వ—మనో! ముందువచించిరితి వీరినందఱును కైలాసమునకుఁ గొనిరమ్ము. నే నిదేవచ్చెద. (నిష్క్రమించును.)

మనో—(పుష్పకమునుద్దేశించి)

క॥ సురపూజ్యమై వెలింగెడు

నరపుష్పకమా! మహేశ-భక్తుల కొఱకుం

ద్వరితముగరమ్ము; మన మీ

తిరుణమున నె, వెండికొండ-దరిఁ జేరవలెన్ ||

(ఆకాసమునుండి, విమానరాజము దిగివచ్చును.)

మనో—వైశ్యమూలా! మీరీ విమానము నధిష్ఠింపుడు.

(మృగవ్యాధునిఁగని) భక్తాగ్రేసరా! నీవును నిండుఁ గూర్చుండును.

మునులు—ధనాధిపతీ! ముందు మీరధిష్ఠింపవలయు. మాకీ కైలాసపార్వతిఁ గల్గించుచున్న మీయువారస్వభావము నెన్నటికిని మఱవను. మీరుమాపై శాశ్వత మగు విశ్వాసముంచి పరిరక్షింపవలయు.

మనో—అట్లులేయఁగాక! (తాను బుష్పకములొక గూర్చుండును)

(వైశ్యులును, మృగవ్యాధుఁడును, విమానమునకు మొగ్గిక్కులిడి లోనఁగూర్చుండి)

సీ॥ ఈశ్వర కృత్యంబు-లేరీతిజరుగునో?

వివరించునే, యెట్టి-విజ్ఞుడైన;

సర్వాంతరాత్మల - శర్వుడెట్లుండునో?

యెఱుఁగునే, యెట్టి యో - గీంద్రియైన;

మోక్షసామ్రాజ్య మే - మూలఁ బాలించునో?

కాంచునే, యెట్టి వి - కాసియైన;

లీలావతారంబు - లాలి నెట్లుండునో?

తెలియునే, యెట్టి ని - మ్మలుఁడుడైన;

తే॥గీ॥ గదల దేగడ్డిపోచయుఁ - గాని యతని

సూక్ష్మసంకల్పమే లేక - క్షోణియందు,

నెట్టి చిత్రింబుఁ గలుగద - దెప్పడైనఁ

గనుక, నాతని భజియింపఁ - గలిగె మాకు; ||

(విమానము కొంచెము కొంచెము పైకిలేచుచు-దును.)

తెలివాలును.

వాసవి విలాసము .

తృతీయాంకము.

[కైలాస నగమపై, నీశ్వరభవనము ముందుగల వనప్రదేశమున, సుశీలయు, మాలినియు, గమలయు, బూవులఁ గోయుచుండురు]

కమల—సుశీలా! నయనాభిరామమగు, నీ యారామమొల ప్తేమఁగొలుపుచున్నది ?

సీ! కమనీయకాసార - కల్లోలమాలికా
 చోలికాకేళిని - చేలితేలి;
 తరుణారుణప్రభా - కర సహకార శో
 మల పల్లవంబుల - కలరి యలరి;
 పరిపక్వదాడి మీ - ఫలవినిర్గతసర
 నాంతురపాళిరా - పాడి యాడి;
 మందార మల్లికా - బృంద నిర్వృత్త
 రంద ధారలఁదృప్తి - జెంది చెంది;

తేగీ! కలవిహంగముల వ్యక్త - గాన కాశ
 లంబుఁ జూపఁగ విని ప్రేమ - దంబు నంది;
 మలయ మారుతమాడింప - జెలఁగి, శిరము
 లూపుచుండెను, దరుశాఖ - లొక్క మొగిని; ।

సుశీల—నెచ్చెలులాగా! పుష్పవతియగు నీగుల్లికాలత, గూ పుష్పాగము నెట్లు పెన
 వైచికొననదో, చూడుడు.

మాలిని—దౌనమ్మా! పుష్పవతియైన లతాంగి పుష్పాగమును దెనఱచికొనదా?
 కమల—నీవు మాలినివి గావుననే, నీకాశ్లేషమునందభిరుచి యొప్పువ.

మాలిని—దొను. కమలాకరము మధుపానమత్తల సంగతి కాశఁజెందుచున్నది.
చూడుము.

కమల—మందీమూటలతో నీ నన్న మధుపానమత్తలతోఁ గూర్చెవా? ఎంతసాహసిన
గాలవు?

మాలిని—కాదు. కాదు. పారి పారి వేగము మరల్ప నొరులకు సాధ్యమా? అంత
మాత్రిమున కాత్మేప మెందులకిని నేనంటిని.

సుశీల—విద్యాధికురాండ్రగు మీరు, పరిహాస వాక్యములతోఁ బొగ్గిస్తువుచ్చుకుండు.
నాకా మల్లెపూవులఁ గోసియిండు.

(తీరగ నొకరువచ్చి, యింకొకరు పూవులఁ గోసి యిత్తురు.)

సుశీల—(చేతఁ బూవులఁ బట్టుకొని) సఖులారా! పార్వతీదేవి, యీశ్వరుని వరింపఁ
దలంచి, పరివర్తనలొనర్చునపుడీ పూవులచే నితనిఁ బూజింప, మల్లికార్జుననామ
మపుడతనికి, నెలకొనియుండునేమో కదా?

కమల—అహా! నీవును, నీమేనత్త కొమారునకీ పూలనలంకరించి, సాగ్ధకవామధేయు
నొనర్చును.

సుశీల—చాలును తెమ్ము. నీవట్టులనే చేసియుంటివి కాఁబోలు?

మాలిని—(వెనుకకు మరలిచూచి) ఎవగో? యిటు వచ్చుచున్నట్లు పదముల నప్పడగు
చున్నది. కమలా! సుశీలా! మీరును జూడుడు.

సుశీల—ఎవగో? యవనేల? దేవతలెల్లరపుడపుకిందుఁ దిరుగాడుచునే యుండురు.
మనకిది కొత్తగాదు. కాని, యదిగో! లేమావిచిగుళ్లను, గడుపారమెక్కి,
గానమొనర్చుచున్న పికమును గనుంగొనుము.

ఉ॥ తెక్క విదిర్చి, లేజగురు - రీతిఁగనుంగొని, ముక్తజాఁపుచుకొ,
నిక్కుచు, జెంతఁజేరి తన - నేర్పుమెయిం గడుపారమెక్కి, పెం
పెక్కఁగఁ గూతుమండి, గళ-మెంతయుఁ దా నవరించి, గానమున్
ముక్తువ మీఱఁ జల్పెడినీ; - మంజులవాగమృతంబు చిందఁగల్గె॥

కమల—సుశీలా! నీవు పరిగాఁ జూడవైతివి. ఆసమీపమునకే;

తే॥గీ॥ గానకళలకుఁజొక్కి, వి - కాసమొదవఁ
దన్వయత్వంబుచేతను - దనదు పింఛ

మల్లనల్లన విచ్చి, నా - ట్యంబు నేయు
చూడె; నొకచిత్ర కంఠంబు - చోద్యమంద; ||

ప్రశంస; చిత్రకంఠంబు.

ఉ॥ కమ్మని పూవుదేనియలఁ-గాలముఁ బుచ్చుచుఁ బాటపాడు భృం
గమ్మల గీతమో? మదపి-కస్వరమో? యలభారతీ కరా
బ్రమ్మననున్న వీణియ ప-సందగు నాదమో? యేదియో? ననుం
ద్రొమ్మరిజేసి, మోహమునఁ-దెచ్చెను; జంత్రపుబొమ్మకై వడిక. ||

కన్నెమిన్నలారా! గానమధారప ధారలఁగొలి, యానందించి తన్మయత్వమందిన
నన్నిపుడు మీమాటలచేఁ బ్రజ్ఞాన్విత నొనర్చితరి.

సుశీల—(నెచ్చెలులఁ గనుగొని, చిలునగవునఁ దలవంచుకొనును.)

కమల—మహాశయా! మీరెవరో, మేమెఱుఁగము. చిత్రకంఠము. తన్మయత్వమున
నాట్యమునేయుట, నేనాచెలికొఱపితి నంతియే;

మాలిని—మహాత్మా! మీరెవరు? పవిత్రములగు మీనామాక్షములేవి? మీమదికి,
సమ్మతియైన వినఁగోరెదము.

చిత్ర—ఘోరమలారా! చిత్రకంఠంబున గంధర్వంబును. నాపూర్వ పుణ్యవశమునఁ
గన్నులపండువుగ, మిమ్ముజూచితి. మీరును, నాకొక సంనియముఁ వీగవలయు
నని కోరెద.

చ॥ అనుగిడ నెత్తురుల్ తొరంగు-నట్టి పదంబులు, నెండలాపకై,
జడిసెనునట్టి దేహము, బ్ర-శస్త కళాకరమైనమోము, నే
యెడఁ గనుఁగొన్నఁ దల్లులను-నీ నెను చూపులుఁ గల్గియున్న యీ
బిడ, యెవరో? వచింపఁగఁ-బ్రీతిమెఱుక, హృదయంబురంజిత

మాలిని—అత్యులగువారడిగిన, తెలిసిన దానిని వచింపవలయుఁ గదా? యీ ముద్ద
రాలు, వైశ్యగణమునందలి శంభు శ్రేష్ఠియను నాతని కూతురు. మాకత్తింటి
ప్రియురాలు

చిత్ర—(తనలా)

ఉ॥ వాసనఁజూడనట్టి ప్రియ-వంబు; కరాంగులిబాధ నందకే
భాసిలు పల్లవం, బిది ల-వంబును విధముగాకయుండఁ జే
ర్వాసినిగన్న రత్న; మవు-రా చవిచూడని కొత్తతేనె; తాఁ
జేసిన దీర్ఘ పుణ్యఫల-సిద్ధి; యెవండనుభోక్త? యీ పెరుక ॥

క్షణకాలములో, నామనస్సునంతయు నాకర్షించుచున్న, యీ యవతి సౌంద
ర్యమును సుతింప, నాతరము గాదు.

కమల—ఆర్యా? మీరెదియో, యోజించుచున్నట్లున్నది.

చిత్రి—దేవలోకమునఁగల, చిత్రీవస్తువులం దొకటైన, నిపుడు నాచేత లేకపోయె
గదా? యని, చింతించెద.

కమల—మీకిందువలనఁ గలిగిన లోపమేమికలదు?

చిత్రి—ఇంతకంటె, లోపము మఱొందు కావలయునా? వయోగూఢ రమణీయుడుగు
నీ బాలకు, రిత్తచేతులఁ జూడవలసివచ్చె;

మాలిని—మీవాస్కలచే నన్నియు నొనగూడినవి. దగ్గుగ్గి హృదయులగువారి సం
దర్శనముకంటె, నతిశయమేది?

సుశీల—సఖులారా! నేనిక మానివాసమునకేగెద. మీరిందుండవలసిన నుండుడు.
(పోవోవును.)

కమల—(జనాంతికముగ, మానినితో) నున సుశీల హృదయమున నేదియో, యను
మానము జనించినట్లున్నది.

మాలిని—(జనాంతికముగ) ఆసుమానముకలుగు కారణమేదికలదు? కానిమ్ము; నిలు
కడపై నిజము బయలుపడకుండునా? (ప్రకా) సుశీలా! మేమును వచ్చెదము.
క్షణమాగుము. ఎదుట మాటలాడువారిని విడిచిపోవుట, ధర్మముకాదు.

సుశీల—(తనలో) నీరికను సునితభావముఁ దెలిసికొనరయ్యి. (ప్రకా) మాతలిదండ్రు
లాలస్యమునకై కోపపడుదుగు. నేనికనుండను.

చిత్రి—యువతీగత్నమా! తలిదండ్రులపై నీకుఁగల గౌరవము మెచ్చదగినదియే, కాని,
యతిగుల, నాదరింపకపోవుట మాత్రము మంచిదికాదు.

సుశీల—పెద్దవానికి నెఱుంగజేయుట మాపని; అదరించుట వారి ధర్మము.

చిత్రి—(తనలో) ఈపెమాటలకు సమాధాన మొసగుటకే, నాకుఁ దోచుచున్నది.
ఇక నామె హృదయభావ మెఱుంగుటకు వీలెట్లు? క్షణక్షణమునకు మోహ
మతిశయించుచున్న నేనిక భరింపఁజాల.

ఈ పలికిన ముత్తెముర కరియు;-భావమెలర్పగ వాలుచూపులం
జలికిన గార్మైటంగులట-జేరును; గాంత విలాసయానయై
కులికిన హేమవల్లికయె-గోచరమా; దరుణీ శిరోమణి
దలచని స్వేచ్ఛ గాఁగిటను-దార్చిన, స్వర్గసుఖంబు లేటికి? ||

(ప్రకా) తస్మి! నీపేయ్యడి!

సుశీల—(మాటు పల్కక, సఖులవంక జూచును.)

కమల—ఆర్యా! సుశీలయనియందుము.

చిత్ర—ఈకాంతకు, బిణయభాగ్యమల్పివదా?

(మువ్వురు నొకరివంక నొకరు చూచుకొందురు.)

మాలిని—(జనాంతికముగ, గమలతో) నీవు, ముందనినట్లు, మన సుశీల కనుమాన
మొదవింపగల మాటలతనిసొట పెలువడుచున్నవి.

కమల—ఆర్యా! యింకను, నీమెకు వివాహములేదు.

చిత్ర—(తనలా)

శ్రీ॥ హృదయమా! నీవు సందేహ-మింక వదలి

స్వస్థతనుగాంచుమా! భోగ-భాగ్యమొనవు;

ననుభవింపగల దగిన దీ-యలరుఁబోడి;

యెట్టులైనను, నేడె గృ-హింతు దీని; ||

(ప్రకా) సుశీలా! నీకుఁదగిన మనోహరు నొకనిఁ జూపించెద. సగ్వసుఖముల
సొలలడఁగలవు. నీవతని వివాహమాడిన, మణిచే గంకణమును, గంకణముచే
మణియుఁబోలే బ్రకాశింతురు. అవివాహితవగు నిన్నడుగవచ్చునని యడిగితిని.
అంగీకరింతువా?

సుశీల—(ప్రమియుఁబలుకక, చరాలవ వెనుదిరిగిపోవుచు) సఖులారా! యింక మీ
యిష్టము. (అని, వెదలిపోవును.)

కమల—అయ్యా! మాన్నేహితురాలగు సుశీలను విడిచి, మేముండుట సరికాదు.
చిత్తగింపుడు. మేమును బోవలయు.

చిత్ర—(తనలో) ఔరా! ఆ యువతీయణి, మాణువచింపక వెదలినకారణమేమి

యెందుడు? [ప్రకా] కాతలూరా! మీప్రియు కాలి తలిదండ్రు లెందున్నాడు?
నా హృదయోద్దేశము నిడదాపనేల? మీ హితురాలిని గాంచినది మొదలు.
నాకపరిమితసురాగ మొదవినది.

మాలిని—సరియే! అల్లదే! మహేశ్వర భవనముచెంతకుఁ బరమేశ దర్శనార్థమై బండు
గులతో, సుశీలతండ్రిగారు వచ్చునేనోమొనది. మేమిడ వెడలవలయు.
మీరు, వారితో మాటలాడుదురు

[ఇరువురు, నిష్క్రమింతురు.]

చిత్ర—(స్వగతము) అలతాతన్విత, నివాసమునకేగుచు, జెలుల సౌచ్యరించు నెపమున
నన్ను మరలఁ జూచుటయు, నంతకుమున్ను వివాహపరిసంగములకు మాటు
వల్కక, యిటుచుండి నెడలుటయు, నంగీకారసూచకములైయున్నవి. ఇదిగాక,
నేనాపెప్పియురాండ్రితో మాటలాడుతటి, సిగ్గుచే మోమునావలనఁ ద్రిప్పినను,
నామాటలకిచ్చింది శ్రీవణము నీపక్కకేయిగ్గి నిలిచియుండెను. నేనిప్పుడీ
యిద్వారతో, నాకన్నెమిన్నపై నాకభిమానమున్న విషయమును వచిరచిసాడెను.
తప్పక నన్నాబాలిక పరిందితీరును (బానుముడితో) ఛీ! ఏమిది? నానామ
నేత్రముదగుచున్నది. వారి తలిదండ్రులు నాకాకాంత నొసంగుట కంగీకరింపరు
కావలయు. (తైశ్చయ్యముతో) ఎందుల కంగీకరింపకుందురు? నాకేమిటఁ గొడువ
కలదు? ఇంతకును, వారికనంగీకార మే యమునమాత్రమున, నేవడలుదునా? ఆ
ముద్దులగుమ్మతో నుభింపని జన్మమొందులక? కానిమ్ము! అచిత్ర తండ్రియు
నిచటికి వచ్చుననికదా? పవనముగఁ గూఁతునిమ్మని ప్రార్థించెద.

(మెల్లఁగ, నీశ్వరాలయముకడకు నడచుచుండును.)

(కొందఱు. వైశ్యులును, శంభు శ్రీష్ఠియు; మహేశ్వర భవనముచెంతకుఁ బరమేశురు.)

చిత్ర—మహాత్ములకెల్లరకు వందనములర్పించువాడ. (నమస్కరించును.)

వైశ్య—భగవంతుడు రక్షించుఁగాత!

శంభు—మహాత్మా! మీనామధేయమేమి? ఏరాజ్యమునకధిపతులరు?

చిత్ర—మణిపురాధీశ్వరుడను. చిత్రకంఠుడందురు. మీవలన నొక యువయో
గము నందవచ్చితిని. ఆవరింపవలయు.

శంభు—

చ! అడవుల సంచరించుచు, ని-రంతరము మునివృత్తిఁబూని, మే
మునుగక యీశ్వరార్చనము-లోపభగఁజల్పుచు, శాంకరీకృపా

జడధిని నోలలాడి, యిట-సౌఖ్యమునందుచునుందుమఱున్! మ
మ్మడిగెనునట్టిదేది కల,-దమ్మనమీ నుడులాలకింపఁగఁ. ||

సామ్రాజ్యపట్టభద్రులగు మీక్కెక్కడ? ఈశ్వరసేవయే, సకలకార్యము లొన
గ్గుటయని, భావించి, నరచు మేమెక్కడ? మావలన మీగు పొందఁదగిన
యపయోగ మెది?

చిత్రి—నాజీవిత సర్వస్వము మీచేతఁగలదు. మీరొకర్చు నపయోగముననే, నేను
సౌఖ్యపడఁగలను.

శంభు—అయ్యో! మీరు, మేమెవరియినదియు నెఱుఁగరు. మేమెల్లఁగము వైశ్యగణము
వారము. కృతయుగము కడపటినుండియు, నిటనే, పనులుంబముగ, గౌరీశంక
రుల కరుణఁగ బాకులమైయున్నారము.

చిత్రి—మీరు వైశ్యగణమువారనుట తెలిసియే, మాటలాడుచున్నాఁడను. నాకోర్కిఁ
చ్చిగురుని యభయమొసఁగదు.

శంభు—అయ్యో! మీరింత కఠినభాషింపవలెనె? మీయభిప్రాయమును కాఁపక
తెలియఁజేయుదు మేమొనర్చుటకు నీలయిన కార్యమైనచో, నెఱవేర్చును.

చిత్రి—నీలయిన కార్యమనియే, మిమ్మాసింపవచ్చితిని. ఇంక కాఁపవలె? చిత్తికింప
వలయు.

ఉ॥ బాలకురంగలోచన, శు-భప్రతిపాదసశీల, యవ్వరో
జాలనుతానురూప జన-సంఘవిఘ్న, కృపాలవాల, నీ
బాల, సుశీల, నాహృదయ-పద్మము నొక్క క్షణంబులోనఁ దా
నోలి గ్రహించె; నామెను మ-హాత్మన మొప్పఁగ, నాకొనంగుడి!

శంభు—(వైశ్యర్షులఁదిలకించి, యోజించుచుండును.)

వైశ్యర్షులలో నొకడు —మణిపురాధీశ్వరా! మీ మాటలవలననే మీరు గంధర్వులని
తోచుచున్నది. వైశ్యపుత్రికను మీకోసఁగుట ధర్మమా?

చిత్రి—మహాత్మా! మన్మథానల వ్యాలలచే దపించుచున్న నన్నా కన్యకామస్తోడభిత
నారి ధారలచే, సౌఖ్యపడఁ జేయుటకంటె వేఱు ధర్మమెది కలదు?

వేటొకడు—సులధర్మమునుపిడుట కెవఁడు సాహసించును? కామోద్రేకఁడవై నీవి
ట్లాడుచున్నాఁడవు.

చిత్రి—నిక్కముగ వచించుచున్నాడను. మీరాయువతీరత్నము నొసగిన, నాకుఁ బ్రాణదాన మివ్వినవారగుదురు. లేదా? నాకు హంతకులును మీరే యగుదురు.

శంభు—అయ్యో; కానికార్యమునకు మీరింత నిర్బంధమొనర్చుట సరికాదు. ఇంక నాప్రశంసమానుడు. వేఱు విషయమేదేని గల్గిన మాటలాడుడు. లేనియెడ, మానందనముల గ్రహించి, దయచేయఁగోరెద.

చిత్రి—వలదు. మీరింతటి కఠినమూనవలదు. దాసానుదానుడనయ్యెద. మీబాల నొసగి, నన్ను గృతార్థునిఁ జేయవలయు.

శంభు—మీరెంత పలవరించినను, ఫలములేదు. మీమాటలు గానుగాను గోగ్రహమును సముతము కలిగించును.

చిత్రి—ఫలములేదా? నాజీవితము నంత ముండింకురా? గోగ్రహముఁ బిగి, నన్ను మీరేమి చేయఁగలరు? అవివాహితయుగు, నాకాంతను బలవంతమునైన గ్రహించుట, నాకు ధర్మమే

శంభు—(ప్రక్కలనున్న వారలఁజూచి) వింటిరా? యితని దుగాలాపములు.

ఒకఁడు—కాముకునకు లజ్జాభయములు రెండును, శూన్యములు.

మిగిలినవారు—అయ్యో! నీతో నాడించుటకై మేమిటనుండలేదు. అక్కఱమాలిన మాటల, నష్టలేక పలుకుచుంటివి. కనుక నిచ్చటినుండి వెడలిపోము.

చిత్రి—ఓరా! మీరెంతటి కఠిన హృదయులు? (కోపముతో)

తేగీ! ధార, మిమ్ముల సృజియింపఁ-దలఁచినపుడె,
పల్కులకు మార్య మతి వృదు-త్వంబు నొసఁగి,
హృదయములు తాయివలెఁ జల్పె-నేమొ? కాక,
యెంత వేడినఁ గరుణ యొ-కింత లేదె? ||

నేనెంత బ్రతిమాలినను, వినక, నన్ను మన్మథాగ్నియందు దహింపఁబడఁ జేసితిరి. కావున నిదే, నాజీగతిని లభింపఁజేసిన వారెల్లరు, సఁబంధులతోఁగూడఁ గొంత కాలమునకు, నగ్నిలోఁబడి చిత్తురుగాక!

శంభు—దుర్మార్గుఁడా! తుదకెంతవని గావించితివి? నిష్కారణముగ హాజీశాపమొసఁగిన నీవును, మాకాపానుభవదినమున నచ్చొట్టనే తలవ్రేయ్యెలై, నాశమునందుడువు గాక!

చిత్రి—ఛీ! మీముఖముల నిడఁజూడఁగూడదు. (నిష్క్రమించును.)

వైశ్యు యొకఁడు—ఏమికారణమో? కాని, హఠాత్తుగ మనకిట్టి కష్టము లొడఁగూడుచున్నది. పిలువని పేరంటమునకువలె నీగంధర్వుఁడేతెంచి, కాపమొసఁగిపోయె; ముండిక నెన్నియిడుమలన్నవో? యని, భయమయ్యెడిని.

రెండవవాఁడు—మనకన్న మివిధమున, బాధింపుచున్నదనుకొందము. లేకుండిన, భూలోకము మొదలుగ నన్ని లోకములయందును దిరుగుచు, బాధముగఁజొప్పుచు, నపుడపుడుమాత్రే మిశ్వరసందర్శనమున కేతెంచుచు, సామ్రాజ్యముగ, మన గణమువారే, యెందఱో! మాయామోహితమగు మర్త్యలోకమున పసించుచుండ, వారికేలోటుపాటును లేకుండుటయు; నిరంతరమును శివసాన్నిధ్యమును వీడక, శివవిషయములకుఁ జెవిన్గొనక, యీవర్వతిమే, నివాసమనియుండిన, మనకీ యంతరాయములు గల్గుటయో?

శంభు—బాంధవులగు మీకును, నన్నుగుఱించి యిట్టిదశపట్టినది.

తేగీ॥ దొంగజలఁజేరి శిక్షకు-లొంగినట్లు;
అతి దరిమిని జలఁజేరి-యలసినట్లు;
త్రాఁగుబోతు జలఁజేరి-మగ్గిందినట్లు;
కప్పజన్ము ననుంజేరఁ-గప్పమబ్బె;॥

మూడవవాఁడు—నీవిట్లు నిందించుకొనడగదు. మాకైగదా? మొదట దుర్వాసోముని కాపమును భిన్నతనందకుండ, మహేశ్వరుఁ బ్రత్యక్షమొనర్చుకొని, కైలాస ప్రాస్థిక గర్గించితివి; ఈశ్వర సేవాధురీణుడనై, శంభు శ్రేష్ఠియను నామము నంగితివి; మనమెల్లరము నితగచింతా వర్జితులమై, చాలకాలమునుండియు సుఖముగ నిందుంటిమి, ఈగుర్మార్గుఁ డొండేతెంచి, మన మనస్సులఁ గలఁతేపాటొడవఁజేసె; గనుక, నీవొనగూర్చిన కష్టమేదికలను?

శంభు—బాంధవులారా! నాకొక యుపాయము తోచుచున్నది. ఏమందురా? మనమెల్లరము, గౌరీశంకరులఁ బ్రార్థించి, వారి సన్నిధినిఁ ద్వరగా, నాకొమాన్తయగు సుశీలను, నాచెల్లెలి కొమారుడగు మల్లికార్జునున కొసఁగి, వివాహమొనర్చుము; లేకున్న, గామాంధుడగు నాచిత్రికంఁగుడు మనబిడ్డను మన నీయఁడు.

వైశ్యులు—మంచిమాటను వచించితివి. ఆలస్య మొనర్చక యీకార్యము నిర్వహించి తీరవలయును.

శంభు—జుట్టుయిన, నేనిదే నాభార్యకడకేగి, తగు ప్రియత్నమునుజల్పు, నియోగించి,
మాబావగారితో మాటలాడి, యెల్లరును నిచ్చోటికి వచ్చునట్లొనర్చెదను.

(నిష్క్రమించును.)

మఱియొకడు—అయ్యో, నేనును, వలయు పుష్పముల, సేకరించికొని త్వరితగా నరు
దెంచెద. (నిష్క్రమించును.)

మిగిలినవారు—మనవారు వచ్చునంతవఱకును, నిటనేమి నేయవలయు? వృథా, కాల
యాపన మొనర్పనేల? భగవంతుని ద్వానింతము.

(కిరికిరిమలుములు ముగిసినవి)

సీ॥ శ్రీ చిన్మయాకార ! - ప్రాచీన భవహార !

శ్రితజనమందార ! - సితశరీర !

కరుణారస విహార ! - శరణాగతోద్ధార !

భయగజసంహార ! - పృథ్విశూర !

అరివర్ణ జనదూర ! - యవమృత్యు పరిహార !

భక్తాను సంచార ! - పరమగీర !

మోక్షసంపత్కార ! - దక్షసుతాధార !

విమలగుణోదార ! - వేదపూర !

శ్లో॥ నిరుపమానంద సందోహ - నియుత విదిత

జగదభినుతాను చరిత ప్ర - శస్త్రమూర్తి !

మానిగణమాన సాంభోజ - మత్తభృంగ !

వందన శతంబు లర్పింతు - మందికొనుము ||

[శంభుశ్రేష్ఠియు, నతనిభార్య-ప్రితాపవతియు, గుమాస్తా-సుశీలయు,
మఱికొందఱు సువాసినులు, వైశ్యులు, మంగళద్రవ్యములతో నరుదెండురు.
వారివెనుక, మల్లికార్జునశ్రేష్ఠియు, నతని తలిదండ్రులు, నవరాగ్నుడు, వత్తురు.]
శంభు—మీగందఱు నిటనుండుడు. నేను లోపలికేగి, మహేశ్వరునకు గౌరవార్పణ

దుండగము తెలియజేసి, యతని భయమునకై మనమొనర్చినవివాహ ప్రయత్నము నెఱిగించి. దేవీసహితునిగాఁ దోడ్కొనివచ్చెదను.

అందఱు — నుంచిది. శుభముగఁగాక! పోయి, రమ్ము.

[శంభు శ్రేష్ఠి, యీశ్వర భవనములొనికి నిష్క్రమించి, కొంతతడవుఁడు, గౌరీశంకరులకు వందనములర్పించినపిదప, సువాసినులొక వరుసను, బురుషులొక వరుసను, నిబ్బకొందురు.]

ఈశ్వ—అపరాధమునీ! యాలస్యమెందులకు? కల్యాణము జరిగింపుము.

అప—చిత్తము. (శంభుశ్రేష్ఠి) శంభు శ్రేష్ఠి! వహువరుల, నభిముఖముగ నిలువఁజెప్పుము.

శంభు—(వహువరులు సరిగానిల్చి) గురువగ్గా! యిఁమీ జరుగవలయును?

అప—(పూలహారములు పెండు వహువరులకొసఁగి, మఱి పెండు హారములు శంభుశ్రేష్ఠి చేతికి నతని భార్యచేతినిచ్చి) శంభు శ్రేష్ఠి! మీహారములఁ భార్యతీవరమేశ్వరుల కలంకరించి, యనుజ్ఞనొందుఁడు.

(శంభుశ్రేష్ఠియుఁ బ్రతాపవతియు, గౌరీశంకరులకు, హారములుపైచి, నమస్కరింతురు.) [మంగళవాద్యములు చెలరేగును.]

అప—

తదేవలగ్నం సుదివం తదేవ | తారాబలం చంద్రబలం తదేవ |

విద్యాబలం దైవబలం తదేవ | లక్ష్మీపతే తేఁఘ్రియుగం స్మరామి ||

సముహూర్తిమస్తు. సుప్రతిష్ఠితమస్తు.

(అక్షతములెల్లఁగ కొనఁగును.)

[వహువరులు పూలహారముల నొకరికొకరు వేసికొందురు.]

అప—అమ్మా! సువాసినులు పాటలు పాడుఁడు. పొరిసన్నారేమి!

అమ్మా! మంగళవాద్యములు కొంచెమాపుఁడు.

[సువాసినులొక పాటను పాడుదురు.]

అప—శతమానంభవతి శతాయుః పురుషః

శతేంద్రియ ఆయుష్యే వేంద్రియే ప్రతితిష్ఠతి. ||

సమస్తస్సర్వైశానాఽస్తిరస్తు.

(అక్షతములు వహువరులపై నెల్లఁగు జల్లుదురు.)

శంభు—సుశీలా! మల్లికార్జునా! మీరికఁ బార్వతీపరమేశ్వరులకుఁ బెద్దలకు నమస్కారములు నేయుఁడు.

(వధూవరులకు గౌరీశంకరులు దీవనలిచ్చుచుండఁగా, బార్వతీ పరమేశ్వరులకు దంపతులు నమస్కరింతురు)

అప—అమ్మా! ప్రతాపవతి! నీకొమ్మార్తె పతిభక్తికిలిగి, యుభయగోత్రములకు, సద్యశముఁగూర్చును గనుక నితఁడుండి, నుశీలకుఁ గీర్తియును నామము లభించును. నీవును, సోమదత్తుఁడనియు, సమాధియనియు, నామాంతరములుగల నీపతి శంభుశ్రేష్ఠియు నానందసాగరమున నొలలాడుదురుగాక! (సువాసినులఁజూచి) మూలైదువలు, హారతి నేయవచ్చును.

[సువాసినులు హారతిపఱ్ఱెముగైకొని, మంగళహారతిఁ బాడుచుండును.]

తెఱవాలును.

వాసవీ విలాసము .

చతుర్థాంకము .

[దేశీభవము చెంత వైశ్యయు కొందఱు కూర్చుండి యుండును]

ఒకఁడు—నేటికి గంధర్వుని వలనిభయము మనశంభుశ్రేష్ఠి కూర్చున్నఁ గొలఁగిపోయె;
మేనఱికపు ధర్మమును బాలించిన వారలయితిమి.

మఱియొకఁడు—నిశ్చలమైన యద్దేశమునకు భంగము కలుగునా? ఈ శ్వరుఁడు మన
పాలితుఁడె; నిరకేమికో అతె?

ఉ॥ ప్రితి తలిర్పఁగా సుతులు-వేపురుగల్గినఁగాని తండ్రికిఁ
భీతియొకింత పుట్టదు; వి-వేచనసేయ నొక ర్తయైనను
గూఁతురు కల్గినేని, దన-గుండెలు నీరగు; సానురూపుడై
జాతికిఁదగ్గ పూరుషుఁడు-జాయఁగఁ గైకొను సంతకాలము॥

కావున, మనశంభుశ్రేష్ఠి హృదయమిప్పటికి స్వస్థతనందినది. (అలాచించి)
మన సుకీల, గౌరవేవి నారాధించుటకు వచ్చియుండెనా? లేదా? (అకసమునకుఁ
జెవియొగ్గి) ఏమీ? సుకీల చెలికత్తియ కంఠస్వరమా వినవచ్చుచున్నది? యేమనె
దవు? నేనును సుకీలయు నప్పడే, దేవినారాధించి నివాసమునకుఁ జనుచున్నాము;
నాందమహాద్విగారును, వచ్చుచున్నట్లున్నది; మీరును రావలయుననియా?
మంచిది. ఇదేవచ్చుచున్నాడను. (వైశ్యులఁ దిలకించి) బాంధవులారా!
నేను మరలవచ్చెదను. మీరిండుండును. (నిష్క్రమించును.)

ఇది, శుద్ధవిష్కంభము.

ప్రవేశము; నారదుడు.

సీ॥ ఏదేవి కరుణార్ద్ర - దృష్టిచే లోకంబు

లన్నియు సౌఖ్యంబు - నందుచుండు?

నేదేవి దివ్య ప్ర - సాదంబుచే భక్త

హృదయాభిలాష ఫ - లించుచుండు?

నేదేవి చరితాను - మోదంబుచే దుఃఖ

సంచయ మెడలబాసి - చనుచునుండు?

నేదేవిశౌద్ర స - మీక్షణచే ముష్ట

కృత్యంబులెల్ల హ - రించుచుండు?

తే॥గీ॥ నా మహాదేవి, సకల లోకైకమాత,

యక్షరత్రియ రూపిణి, -యాదిశక్తి,

పరమపావని, భయతమోహరణ తరణి,

గానబడు నేడు, కన్నుల-కఱపుదీర. ||

[దేవీభవనములోనికిఁ బోయివును.]

వైశ్యములు—(ద్వారమున కడ్డునిలిచి) మునీంద్రా! కొంసెమాగుండు. ఇప్పుడే, దేనికి
నివేదన జరిగింది. కొంతకాలము లోనికిఁ బోగూడదు.

నార—(పరిహాసముగ) ఎంతటి మూఢత్వము? ఆమెదేని స్థలమెన్ని? యీభవనముననే
యున్నదనియు, మీరే, యామె ద్వారమును గాచికొనియున్నవానియు,
భావించితిరా?

ఒకడు—మాకిది నిత్యకృత్యము. నెఱవేర్చుకుంటు భర్తమగునా?

నార—మావంటివారి నడ్డగించుటయా? మీకృత్యము.

మఱియొకడు—మీవంటివారిని నెట్టివారు? కల్లబొల్లి మాటలనువచించి, యొకనిజాట్లు
నకును, మఱియొకని గడ్డమునకును ముడిపెట్టువానియా?

ఇంకొకడు—మనకు గౌరీశంకరులసేవ, యెట్లు నిత్యకృత్యమో? వారికట్లులే యవియు
నిత్యకృత్యములు.

నార—(తనలో) వీరికి శనిగ్రహము ద్వాదశమనఁ బ్రవేశించినట్లున్నది; ముల్లాకము లోఁ నన్నుల్లంఘించినవారులేరు. (ప్రకా) మంచిమాటలతోఁ దోషనిచ్చెదరా? లేక, కష్టముననుభవించుటకు సిద్ధపడియుండెదరా?

వైశ్య—దేవీకటాక్ష మొక్కటియుండిన, గప్తములు మమ్మేమిచేయఁగలవు? కొంచెము నేపు నిదానించుడనిన, మీకింతి యాలెమిందులకు?

నార—మీవంశమే, యిటునుండుట కనర్హమైనది, నేను వచ్చినప్పటినుండియు, గౌరవమును బొటంపకుండుటయే గాక, నాకు నడ్డునిలిచెదరా? (కోపముతో)

తే॥౩॥ వైశ్యులగు మీరలెల్లరు-వసుధయుందు
జన్మమునుబొంది, దుఃఖభా-జనములై న
విషయములలోఁ దగుల్కొని, -వేదవిద్య
కెనయ, దూరులుగాఁ జరి-యింతుగారే!!

ఈశ్వరునిటకుఁ దోడ్కొనివచ్చి, మిమ్మిప్పుడే యిటుండి వెడలఁగొట్టించెదఁ జూడుండు. నారదుని సామర్థ్యమప్పుడు తెలియఁగలదు. (నిష్క్రమించును.)

ప్రవేశము; శంభు శ్రేష్ఠి.

శంభు—(అత్రముగా) అయ్యా! ఏమిప్రళయమాసన్నమైనది? (వైశ్యులఁదిలకించి) బాంధవులారా! మీరు, నాగదమహర్షులవారి కెట్టిదోషమొనర్చితిరి? నేనెంత బ్రతిమాలినను వినక, యతితీక్ష్ణభావముతో నెటకో, వెడలిపోయె కారణమేమి?

వైశ్య—దేవీభవనములోని కఠఁడు పోబోవ, నిది సమయముగాదని యంటిమి. అందులకఠఁడు కోపావేశముతో మీరిటుండఁదగరు; ఈశ్వరునిఁ దిలుచుకొని వచ్చి, త్తణకాలములో వెడలఁగొట్టించెదననిచెప్పి, వైశ్యులెల్లరు భూమి యందుఁబుట్టి వేదవిద్యకన్నర్హులై దుఃఖము ననుభవింతుగారే మని శాపమొసరి వెడలిపోయె.

శంభు—(నిట్టూర్పుతో) కార్యము చెడినది. ఇంతకుముందే మన సేవకుఁడగు మృగ వ్యాఘ్రుండును బూవులఁగోయుచుఁ బొదలొనున్న భృగుమహర్షి నెఱుంగక, యాతని నెత్తిపైఁ గాలిదెనఁట; వానినఠఁడు “భూమియందుఁబుట్టి యగ్నిలో దహింపఁబడుదువు” అని శాపమొసరి ఖిన్నులనందఁ జేసెనఁట; ఇప్పుడు మీ వలన నిట్టిచెట్టయు నొనఁగూడె; నింకేదిగతి? (అలోచించుచుండును.)

పరి; ఈశ్వరుడు. నారదుడు.

ఈశ్వ—(వైశ్యస్థులజూది) బౌరా! యెంతటి మహోన్నతమైతి? మీరా? యీనారద మహర్షిని బ్రల్లదములాడిన దుర్మతులు? మీకాశ్రయ మొసంగినందులకు నాదియే, పారపాటు. తుదకు, భక్తాదులకు మమ్ముజూచుటకును మీయాజ్ఞ కావలసివచ్చినది; భక్తుల మనస్సు నేవిధముగ బాధనందఁ జేసినను నేను సైఁను వాఁడనుగాను. వారొందిన పరాభవముగాని ప్రాభవముగాని నాయదియ. ఇక మీరిచ్చుట త్వికాకాలముకూడ నుండఁగూడదు. ఈ మాని శాస్త్రానికి ప్రకాశము భూమియందు జనింపుడు; కష్టముగాని సౌఖ్యముగాని యందే యనుభవింపుడు; కైలాసాది దేవలోకములకు స్వేచ్ఛగానరుదెంచు శక్తి మీకులేకుండుఁ గాతె! నాకీనాడు త్రోవమును గల్గించుపని నొనర్చితిరి కావున, నాసన్నిధినుండి తొలగిపో నాజ్ఞయొసంగితిని.

వైశ్య—మహానుభావా! శరణందితిమి; మానేరములు మన్నింపవలయు; దీనులమగు మమ్ముద్ధరింపవలయు. (పాదములపైబడుదురు.)

ఈశ్వ—లెండు; లెండు; గర్వముచే మీరెవరినుదాసీనమగు పల్కులఁ బ్రకృతిగో? వారిని శరణుఁపొందుడు. రక్షించినను, శిక్షించినను, వారేబాధ్యులు.

వైశ్య—దేవా! మీయాజ్ఞానుసార మొనర్తుము. నిరాదరణముఁ జూపిన, మానసి యేమి? (ఎల్లరును నారదుని పాదములపైబడి) మహాత్మా! మమ్ము రక్షింప వలయును.

నార—త్రోవయొసగుటకే తగని యీనారదుండిప్పుడు కావలసివచ్చెనా? సమయాను సారముగ యుక్తిప్రత్యుత్తులఁ బుచ్చుటకు మీవైశ్యగణమువారే సమర్థులు. తృణముకంటెను స్వల్పముగాఁ గాన్పించిన నారదుడు నమస్కారముల కర్హుఁ డెట్లగును? పెద్దలగు మీరే, మావంటివారలను రక్షింపవలయు.

(పాదములు వదిలించుకొని చూరము నిల్పును.)

శంభు—మహాత్మా! మీమహత్వము తెలియక మావారొనర్చిన నేరమునుపైఁచి, మమ్ము గృతార్థులఁ జేయుండు. దయామయులగు మీకిట్టి పట్టుదలయే? నాకు మీపైఁగల భక్తివిశ్వాసములు మీరిదివఱకెఱిగియే యున్నాను. నామాట లాలకించి, తరణోపాయమును గలంగఁజేయుండు.

నార—శంభుశ్రేష్ఠీ! యాదినుండియు నీవు భక్తాశ్రయనందనే; సందియమేలేదు. మాతాత్తుగ నన్ను మీవారుల్లంఘించుటయు, నామోట శాస్త్రులు పెడలు

టయు, సంభవించినది. అయినను, నీప్రాగ్గన మంగీకరించితిని. ఇవసేవా ధురీణులై మనన మీరీ నాటికి భూలోకావాసులు కావలసివచ్చినది. కాని, నీవును నీకు సంబంధించినవారలను మాత్రము కొంతకాలమటనుండి, తుదకు దేవీ కరుణకుబాధులై చూపెసాయుజ్యమును బొందగలరు. మీగోత్రముల వారిక్తిర్తియుఁ జిరిసాయికాఁగలదు.

శంభు—మిగిలినవారిగతియేమి? సెలవొసంగుఁడు.

నారి—నీకు సంబంధములగు గోత్రములువారు తప్ప, నితరులెల్లరు ముందు దుర్వాసోముని యొసఁగియుండిన శాపమునను బద్ధులై వంశదూరులగుదురు. వాణిజ్య లాభమే ప్రాముఖ్యముగా నెంచి భగవదాగాధనమునకుఁ బాల్పడక యెల్లచోఁ దిరుగాడుచు భక్తి శూన్యులయియున్నవారి కదియేగతి.

శంభు—(ఈశ్వరునిఁగాంచి) మహేశ్వరా! మీసాన్నిధ్యమును విడిచియుండఁజాలము. భూలోకమున మాకుఁ బ్రాప్తమగు? మాక్రియేడఁబాటు నితరంగాతురముగఁ గల్పింపక క్షమింపఁ బ్రార్థించెద.

ఈశ్వ—నాకుఁ గోగ్రహముజనించు కార్యమేనాఁడు మీవలనఁగలుగునో? అప్పుడే నా నివాసమున నుండఁజాలరని ముందే వచించితిని. ఇకదానికే బ్రతిలేదు. మీ కర్మానుభవమిట్లున్నది.

నారి—శంభు శ్రేష్ఠీ! మీయొక్క దివ్యసంవత్సరము మాత్రము, గోగ్రహముననుండి, చూపలఁ గుడిచెనుండి పూరుపులును నెడమచెనుండి స్త్రీలును జనించి భూమినిఁ జేరుదురు. గోమకులన సుప్రసిద్ధిని వహింతురు. భవిష్యద్వర్తన మిదియే యని యెఱుఁగుము.

శంభు—చిత్తము. మీవాక్యముసారము జరుగక మామనా? పగిలబ్ధములాడిన మావారలేమి మాటలాడుటకును దోషక నిర్విణ్ణులైయుండిరి. మహేశ్వర సాన్నిధ్యమునకు చూరులై మేమాభూలోకమున నెట్లందుము?

నారి—పరమేశ్వరా! యీతని మొగలానికింపవలయును. సదుపాయమును యోజించి మీనేవకుండగు నితని కభయ మొసంగుఁడు.

ఈశ్వ—శంభు శ్రేష్ఠీ! నీయవిచ్చిన్నానురాగమునకు నచ్చెరువయ్యెడు. కనుక మీరు భూలోకమున నివసించినను, మిమ్ములను రక్షించుటకు నాయంశమున నగరేశ్వరుఁడును, బాగ్యతియంశమున వింధ్యవాసినియు, విష్ణ్వంశమున జనార్దనుఁడును, మహాబ్రహ్మయంశమునఁ గోనకమలయు జనించి పూజనీయులై యుండుదురు.

మఱియు బ్రహ్మాంశసంధూతుడై భాస్కరాచార్యుడను బ్రాహ్మణుఁడు మీ
కులగురుడై సముచిత ధర్మముల నెఱిగింపుచుఁ గార్యవిధిహరి మొనర్చుచుండు.
నీసందేహము లికశేమిగలవు?

శంభు—(కరములు మొగిల్చి) దేవదేవా!

శా|| సందేహంబులు లేవు మాకునిట మీ-సాన్నిధ్యము వీడుటే
సందేహంబున కాన్పదంబు; భువిలో-జన్మించి కష్టంబులం
బొందఁ మాకొనఁగూడె, నైనఁగరుణా-స్ఫూర్తిందగఁగ మీరలా
నందంబొప్పఁగ స్వాంత జన్మలయి చెంత-తఁ నిల్చినం జాలదే? ||

ఈశ్వ—నాయానతిమేరకుఁ దప్పక జరుగఁగలదు. (వైశ్యర్షులఁజూచి) వైశ్యర్షులారా!
మీరీ భక్తాగ్రేసరుని సాహాయ్యముననే శ్రేయమునందుదురు. ఇకనుండి మీ
గర్వమును మానుఁడు.

వైశ్య—పరమేశ్వరా! కృతార్థుల నొనర్పితిరి. మాయవివేకమును రూపుమాపితిరి.
(నమస్కరింతురు.)

ఈశ్వ—నుంచిది. (నారదునుద్దేశించి) మునీంద్రా! మనమింక వెడలుదమురిమ్ము.

నార—చిత్తము. దయసేయుఁడు. (ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

శంభు—మునులారా! జగన్మాతయగు దేవికి మనవిషయముల నెఱిగించి, యామె
యనుజ్ఞవదయుచుము.

వైశ్య—నీయిష్టమెట్టులో? అదేరీతిఁ గావించుటకు సంసిద్ధులమైయున్నాము.

శంభు—అట్లుయనఁ బరమపావనియును నామెను ధ్యానించుటకంఠ వేటుచూర్చులేదు.
(కరములు మొగిల్చి)

శా! తల్లీ! శాంకరి! నీకృపామహిమచే-తఁ సౌఖ్యముంగన్న, నా
యుల్లంబివ్వుడు తల్లడిల్లెడిని; నా-కొక్కింత ధైర్యంబు సం
ధిల్లంజేయుము; కోర్కీదీర్పుము; భవా-నీ! దీన సంజీవనీ!
పుల్లాంభోజ వికాసభాసురముఖీ!-పుణ్యాను సంధాయినీ ! ||

మణియొకడు—

ఉ॥ అన్నియు నేరముల్ సలిపి-నట్టి జడుండును; బాపచిత్తుడఁగ;
మన్నన సేయఁగావలయు-మంజులమైన త్వదీయ ప్రేమచే;
ఖన్నతఁబాపవేఁడెదను;-క్షీర్తికభావరిపూర్ణది క్షతీ!
సన్నత పాదపంకజ! పృ-శస్త దయానిధి! శ్రీమహేశ్వరీ! ॥

వేలొకడు—లోకమాలా! యనవరతము నీపదారవిందముల నేవించు మేమిప్పుడు
భూలోకమున కేగవలసినవచ్చినది. తల్లిలేనిబిడ్డలగతి మమ్మొనర్పకుము. అధయ
మొసంగుము. రమ్ము. నీ నందర్శనభాగ్యమును లభింపఁజేయుము.

ఇంకొకడు—జగదీశ్వరీ!

తే॥గీ॥ నిర్మలంబై ననీకృపా - నీరములగు
గోలి, జీవించునట్టి భ - క్తాళియిటుల,
దీనదశనంద నశృద్ధ - పూననౌన?
వేగరమ్మింక మాదగు - భీతి తొలఁగ; ॥

[భవనములోనుండి, పాగ్యతీదేవి యేతెంచి, వారి యెదుటనిల్చి]

పాగ్య—భక్తులగు మితభయమొసఁగితిని. మీనిశ్చల స్వభావమునకు మెచ్చితిని.
మీకే కోర్కెలువలసినను, సందియములేక యొసఁగెద. వచియింపుడు.

ఒకడు—తల్లీ! మేమికైలాసమును వీడి భూమినిఁజేరఁ బరమేశ్వరు నాజ్ఞయైనది. తమ
దర్శనమునకైవచ్చిన నారదమహర్షిని సయమముకాదని మాతెలివి తక్కువచే
నిరాకరించితిమి. అతఁడు, మాకు నెల్లగకు, భూమిపైఁ బుట్టునట్లును, వేదవిద్య
నభ్యసింపకుండునట్లును, శాపమొసఁగి, యీశ్వరునికడఁజేరి లేని కోర్కెమును
మాపైఁ గలుగఁజేసి వెంటనే వెదలిపోవలయునని యాజ్ఞబుడునట్లైనరృ,
పాలముంచినను, నీటముంచినను, మీకంటె నితరములేదు. రక్షింపవలయును.
(నమస్కరించును.)

మణియొకడు—మాలా? భూలోకమున మేమెచ్చోట నివసించుచుండుము? మాకచట
జీవనాధారమేదికలదు? తుదకు మాగతియేమి? దిక్కుదోఁపక పరితపించుచున్న
మమ్మందఱింపఁ బ్రార్థింపెద!

వేటొకడు—అమ్మ! ముందు చిత్రకంఠుడను గంధర్వుడీ శంభు శ్రేష్ఠియు, నితని సంబంధులగు మేమును నగ్నిలోఁ బడునట్లు శాపమొసంగియుండెనుదా? అందులకుఁ దరిణి పాయమేమి? తెలియజేసి మమ్ములను గాపాడవలయు.

పార్వ—పైశ్చ్యలారా! మీప్రాప్తము లంగీకరించితిని. భూలోకమున మీరు నివసించుటకు బ్రహ్మదేవుని కరుణచేఁ బడునెన్నిది పట్టణములు నిర్మింపఁబడు. వానిలోఁ దలమానికమగు పెనుగొండయందున మీరు వసించునట్లును, మీ సుఖమునకై వలసినంత ధనకనకాదులనిడి కుబేరుడు మిమ్ము సదా కాపాడునట్లును, నేను వరమొసంగితిని. మఱియుఁ జిత్రకంఠుడు సహితము నాకుఁ బరమభక్తుడు. కాగణాంతరములచేఁ బుష్పరకాపములిట్లు మీకొనఁగూడినవి. వాడును భూలోకమున రాజై జనించును. మీశాపానభవనముననే, యితని శాపమునకుఁ బరిణామమని తెలియుడు. నారదముని వచన మమోఘము. భూలోకమున మీరు వేదవిద్యకు దూరులై ప్రాకృతి గోత్రములతో నుండఁ తప్పదు. కాని, కలియగమున నైదువేలేడ్లకావల మీరు వేదవిద్యాభిమానులై వేదములభ్యసించఁ బ్రార్థింతురు. ఇది నిశ్చయము.

శంభు—భగవతీ! యెన్నివచించినను, భూలోకమునఁగాని మఱి యేలోకమునఁగాని, నీసాన్నిధ్యములేక జీవింపఁజాల; ముమ్మాటికి నిది నిష్క్రవము.

చ॥ ధన కనకాదులుండినను,-దండిగ బంధువులున్న, గూఁతులు
దనయులు కల్గినన్, బలువి-ధంబుల సౌధములున్న, మిత్రమురి
మునుకొనికొల్పుచుండిన, బ్ర-మోదమునించెను భార్యయుండినన్,
దనకొకరైనఁ దోడ్పడరు;-దైవవిధానము కొంత తప్పినన్. ॥

తే॥గీ॥ నిరుపమానంబు, నిత్యంబు,-నిర్మలంబు,
నిశ్చయంబు, నిరీహంబు,-నిశ్చలంబు,
నిఖల సుఖదంబు, దివ్యము-నిప్రసేవ్య
మైన నీప్రాపుగనఁజేయ-వమ్మ! దేవి! ॥

పార్వ—భక్తకులతలకా! నీభావమును గుర్తెఱిగితిని. ఐనను, నైహికవిధానమునకు బద్ధుడనై కర్మశ్రేషుమును పదలించితిని, తుదకు నీ వాపదవిసందుడువుగాక !

శంభు—జననీ! నేను భూలోకమున నుండువఱకు నీవును మాకుఁ దోడునీడవై యుండవలయునని పార్శ్వించెద. ఈరీతుని మన్నించి వరము నొసంగవలయు.

పార్శ్వ—ఎంతటి కోర్కె గోరితివి? కానిమ్ము. భక్తాలాపము లాలకించుట నావిధి; నీహృదయోద్దేశ్యము నెఱింగితిని; భూలోకమున నీకుఁ బుత్రికనై జన్మించి, మీశాపములు చెల్లినవెనుక, మంల నాసన్నిధినిఁ జేర్చుకొనియెదను. కాని, భ్రాంతిజనకమైన యాలోకమున నన్నెవరునుఁ దెలియఁజాలరు. నాయందుఁ బ్రేమగలిగి, నాకై కష్టించువారు మాత్రము శుభమునందఁజాలుదురు. ఇంత కంటె మీకు వచింపవలసిని దేదియులేదు.

శంభు—మహాప్రసాదము. ధన్యుడైతిని. (నమస్కరించును.)

వైశ్య—దేవీ! తమ యాజ్ఞానుసారము మేమును వర్తించెదము. శంభుశ్రీష్టితోపాటు మాకును, నీసాన్నిధ్యమొసంగవలయు.

పార్శ్వ—అట్లులే యగుఁగాక! మీరితఁ జరుగఁబోవు విషయముల ననుసరింపుఁడు.

(నిష్క్రమించును)

[అందఱును భక్తితో దేవీభజన మొనర్తురు.]

జయ! జయ! భక్త వి - చారణశీలా!

జయ! జయ! సద్గణ - జనపరిపాలా!

జయ! జయ! కవితా! - సారవిఘ్నాలా!

జయ! జయ! ధృతిమణి - చయసుమమాలా! ||జయ||

జయ! జయ! సింహ - సనసంసీనా!

జయ! జయ! మునిసం - స్తవ్యాధీనా!

జయ! జయ! సంతతి - జగదభిమానా!

జయ! జయ! స్వర్ణే - శ్వర సన్మానా! ||జయ||

జయ! జయ! నిర్మల - చారుశరీరా!

జయ! జయ! సత్యా - చార విచారా!

జయ! జయ! మానస - సద్మవిహారా!

జయ! జయ! కల్పిత - సర్వాధారా! ||జయ||

జయ! జయ! వైభవ - సంచయకర్త్రీ!

జయ! జయ! దుర్మద - సంఘవిహర్త్రీ!

జయ! జయ! పావన - జనసంభర్త్రీ!

జయ! జయ! విజయా - స్వద పదభోక్త్రీ!

॥జయ॥

(నిష్క్రమింతురు. తెరవాలును.)

వాసవీ విలాసము.

పంచమాంకము.

(పద్మశైలపురమున విష్ణువర్ధనుని చుదిరము.)

[విష్ణువర్ధన మహారాజు సింహాసనాసీనుడైయుండును. విజయసింహుడును, గుమార కంఠీరవుడును, నిరుదేసల, నుచితాసనములపై నుండురు. నేవరుఁ డొక ప్రక్కన నిల్చియుండును.]

(వేషయొక తెవచ్చి, నాట్యకళాకాశలమును స్వామిరాగముగఁజూపి, నిష్క్రమించును.)

విష్ణు—మంత్రీవరులాగా! పృజాపాకర్యమునకై వలసిన పనులఁ జేయింపుచు, మద్య పాన పరిధనకాంతాపహరణాది దుగ్వృత్తుల నొనర్చువారినిగనిపెట్టి, తగిన రీతుల దండించి, వారింతుచు, బరిపాలనాస్థితియం దేఱుటపాటును లేకుండు నట్లు సజ్జనులఁ బోషింపఁదగు ప్రయత్నిములు సల్పుచుంటిగా?

విజ—మహాప్రభూ!

ఉ॥ పిల్లలఁబోలె నెల్లరను-బ్రీతిమెయింగని, దుష్టవర్తనుల్
తల్లడిల్లంగఁజేసి తమ-ధర్మముఁ దప్పకయుండువారిపైఁ
జల్లని చూడ్కులం బఱిపి, క్రూరమ, నారఘరామునట్లు మీ
రుల్లస మొప్పుఁ బ్రోచెదర-హా! యిక నెయ్యది లోటుకల్గెడి?॥

ఏమానవుని మోటువెలువడినను, మీరు ధర్మమూర్తులనియు మీలోపాటు గాజ్యపరిపాలన మొనర్చువారు లేరనియుఁడప్ప, వేలువిధముగు మాటయే రాకున్నది.

గుమా—మహీరమణా! పరరాజులు మీనామమును విన్నంతనే, వీరహృదయై, మణి భూషణాదులఁగైకొని మీపాదాక్రాంతులుగా, నూహించుచుండురు. బ్రాహ్మణులు సుఖముగ జీవించుచుండురు. మీసత్యరక్షణమునకై, దేవతలు సయిత మచ్చేరువండి, యాధివ్యాధిబాధలు మనరాజ్యమునఁగలవారి నంటుండఁజేసి

కొఱతలేని పాపిపంటల బ్రహ్మాదిచుచుందురు. సంకయాస్పదములను వర్ణన
లేవియుఁ గానరాకున్నవి.

విష్ణు—ధీవిశారదులగు మంత్రీవర్ముల సాహాయ్యముఁగాదా? రాజ్యమునకును, రాజు
నకును, గీర్తివైభవములబుట్టె.

సూమా—

మ॥ చతురంభోధిపరీతభూవలయ ర-క్షాదక్షుడై నట్టి, భూ
పతి, సామ్రాజ్య రథంబునఁ వెలయు; ది-వ్యంబైన సారథ్య సం
గతికిఁ మంత్రీప్రధానుడై తనరుఁ; బ్ర-జ్ఞాయుక్తులౌ సైనికుల్
సతతం బారథమిచ్చు గుఱ్ఱములు; వి-శ్వంబందు యోజింపఁగఁ
కావున, మహీపతి యుగ్రహామేలేకుండిన, మంత్రిలాదిసర్వజనులును నిశ్చేష్టి
తులుకదా?

విష్ణు—మంత్రీ! నీస్వామిభక్తికెంతయు నచ్చెరువయ్యెడిని.

తే॥గీ॥ కలరు. గురువంచకులు; ప్రభు-కార్యకరణ
శూన్యహృదయులు; దేవతా-స్తుతి రహితులు;
కులసతీ ధర్మనాశకుల; -కలియుగమునఁ
గోటి కొక్కండు, మిముఁబోలు-గుణయుతుండు. ॥

(తెరలూ; సత్యము-సత్యము. అని వివరించును.)

విష్ణు—సేవకా! యనుకూలభాషణము లాడినయాతఁ డెవఁడు? ద్వారముచె.తేకిగి
కనుఁగొని లోనికిఁ బ్రవేశింపెను.

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించి, నారదమునితోఁ బ్రవేశించును.)

(విష్ణువర్ధనుఁడును, మంత్రిబులులేచి, మునికి నమస్కరింతురు.)

నార—విజయోస్తు! విజయోస్తు!!

విష్ణు—దేవా! మీరీషీతము నలంకరింపుఁడు. (సింహాసనముఁ జూపును.)

నార—(సింహాసనాసీనుడై) రాజా! నీవును నిందుఁగూర్చుండుము.

మంత్రిలారా! మీసానముల, మీరునుఁ గూర్చుండుఁడు.

(ఎల్లరును బీరములపై నాసీనులవుదురు.)

విష్ణు—మహాత్మా! సత్యమని వాకొనినవారిలు మీరలేకదా!

నార—దేవు. నీవచించుచుండిన విషయములను గన్నులారఁజూచితిని; గొన్నియెడల ననుభవించితిని; ముమ్మాటికిని నవి సత్యములే.

విష్ణు—మునిచంద్రమా! మీరెఱుంగని సత్యసత్యములుండునా? సృష్టికార్య నిర్వహణుడగు విభాతకు, మానసపుష్పిలైన మీకు సర్వమును వేద్యమే; దయయుంచి నారాజ్యమునఁగల వారెవ్వయైన దుష్టులఁ జల్పించుండిన వచియింపుఁడు. వెంటనే, యట్టివారిని దండనార్హులఁ గావించెద.

నార—(చిఱుంగవున) పోరాటములు పెంచువాఁడనని యిప్పటికే, నాపేరు మల్లకముల నిండినది. సత్యవాదులిప్పుడు పనికిరారు. మీరాజ్యమున నెట్టివారుండిన నాకేమి? లేనిపోని ప్రసంగములకు, నామనమంగీకరింపదు.

విజ—మహాత్మా! మిమ్ములను నిందించుటకు సాహసించినవాఁడెవఁడైన సరియే; శిష్యముగ మృత్యుదర్శనమునకుఁ బాత్రుఁడగును. వచింపుఁడు.

నార—మంత్రీ! తొందరపడవలదు. ఎవరేమనుకొనినను, నాకుమాత్ర మొక్కడైన శత్రువునువాడులేడు. యథార్థవాదియే, లోకవిగోధికదా?

తే||గీ|| కుక్కలన్నియు గుమిగూడి - యుక్కుమిగిలి

కుంజరేంద్రునిఁగని బిట్టు - కూయుఁగాక!

అదిచలించునె? యిసుమంత - యైనఁగాని;

కదలెఁబో! కుక్కలవృద్ధి - చెదరకున్నె? ||

కుమా—(విజయసింహుడుద్దేశించి) మిత్రమా! యెవఁడో నీచుడిమహాపునిఁ దృణీకారభావమునఁ జూచెనని వ్యక్తమగుచున్నది.

విజ—ఎవఁడైనకేమి? నారి యాజ్ఞయైనచోఁ గర్తవ్యమూహించుటకు మనము సంసిద్ధులము.

విష్ణు—మహాత్మా! విషయమును గుప్తపఱచెదరేల? మీవాక్యము నెఱవేర్చు గంకణము ధరించియున్నాడ.

నార—మహారాజా! మీరిందఱు నిగ్బంధించుటచే విధిలేక నావిషయము తెల్లడించెద; నయినను, మీరాత్రమునందవలదు. (తనలో) సమయము కుదిరినది. మాతండ్రి కలహాశనుడని నాకేలగ్నమునఁ బేరిడెనా? కాని, యేనాడు రవంత

చివ్వలేకపోయినను, గడుపు దరికొనుచుండును. పాత్రోలను నిరారింపితిని. కథా సంవిధానమును యోజించితిని. నాండియొనది. ప్రస్తావనతో నాసూత్రాధార పాత్రోమును నిష్క్రమింపజేసి, జరుగఁదగిన భూలోకనాటకము నాడించెద. పిమ్మట భూభోజనములతో నుభించెద. నాకుఁ బేరిడిన బ్రహ్మదేవునే యచ్చేరువందఁజేసెద. (యోజించుచుండును.)

విష్ణు—నూనీశ్వరా! సంతయించెదలేమి? లోలోన 'గుక్కి' యు మింగుచుంటిరి. వదింపవలసిన విషయమంతటి దుర్బుధి మైనది కాబోలు?

నార—విషయమెట్టిదయినను, ముందు వెనుకలాలోచించియే చెప్పవలెనందును. సావధానముగ వినిపించెదను. మీచిత్తమువచ్చినరీతి నొనర్పఁడు.

విష్ణు—కానిండు. వృత్తాంతమెఱిగింపుఁడు.

నార—

చ॥ ఒకఁడననేల? రాజ్యమున-నుండిన యల్పపురాజులెల్లఁ దా
వకవిభవంబుఁగాంచి, యని-వారిత ధైర్యగుఱుండటము, మా
మక సదృశాదులందఱభి-మానముగా, నిరు నొత్తుమంచు, నై
తిక విధిమాని, మోసపుగ-తిఁ నినుఁగూల్పఁదలంతురెప్పుడు॥

నీశ్వరమును గోరువాఁడనగుటచే, నెంతమాత్రమును సహింపనూపక యాదుర్మాగుల కపుడపుడు బుద్ధిగఱపుచుండును. కాని, వారు నామాటలఁ బెడఁచెనిడి నన్నును నిన్నును నిందించుట కారంభించిరి. నన్నునిందించినను బంధించినను నాకేమియుఁ గోపముగాని లోపముగానిలేదు. నీకులొబడి కప్పము లొప్పజెప్పఁదగిన యీనీచులు గర్వగ్రంథులై మహారాజగు నీకు, దోహదము తలఁచుటయు నిందించుటయు సహనము నొసఁగనివి. అప్పటినుండియు నా యొడ లుడుకుచెందినది.

కుచ—(విష్ణువర్ధను నుద్దేశించి) స్వాశౌమా! వింటికిదా? ఈమహాముని వచనములు; స్వామిదోహదరాయణులయి వంచన ననుసరించినయాదురాత్ముల నిష్పడే ఖండించి, యితర మాలోచింపవలయు.

విష్ణు—మంత్రీ! యొరులనునన్ను లెఱుంగుటకాత్రము ముఖ్యముకాదు. వారివంచన కనువైన యోజననేయుట, సమంజసము.

విజ—మహారాజా! దుగ్ధాదులకడ, యోజనలెందులన? వారు వంచకులయిన, మనమును వంచనచే సాధింపవలెనా? మనకామోసపువర్తనము భావ్యమా? త్తత్రధన్యమును విడనాడనగునా? సంరంభముగా విజయయాత్ర సాగింపవలయు. దిగంతములను సుయశోవంశములఁ జేయవలయు.

నార—విజయసింహా! నీ నామమునకుఁ దగినమాటలాడితివి. సెబాస్. నీవంటివాడే మంత్రిపదవికిఁ బ్రోచు.

విజ—దేవా! యంతయు మీ మాటఁ గావధిపరిభావము.

నార—(గాజునుజూచి) భూపాలుడేమియో? యాలోచింపఁ దలంచి నట్లున్నది?

విష్ణు—మహాత్మా! మీ మభిప్రాయములను, వ్యతిరేక్తముగఁ దలంచుటలేదు. నేను మంత్రియునుండనై పరివారజనముతో విజయయాత్రకుఁబోవ, గాజ్యభారమెవరు వహింపఁగలరు? అంతఃపురక్షణమునను మార్గమెద్ది? యని, యోజించెద.

నార—(నవ్వుచు) గొప్పసందియము కలిగినదే? నీసంశయము పృత్యక్షమునకుఁ బ్రమాణము గోరనట్లున్నది.

విష్ణు—దేవా! నాకేమియు, బోధపడుటలేదు.

నార—బోధపడుటలేదా? పకలక్షమార్గరణచతురుండును, బ్రహ్మన్వికుండునగు నీసుకుండుండ, నితరులకై యోజింపవలెనా?

సుమా—సమయమునకుఁ దగినట్లు జ్ఞప్తిపఱచితిని. నిక్కముగ నారాజుకాజేంద్రుఁడంతివాడే; పృథువుగారికిఁక సందియ మక్కఱలేదు.

విష్ణు—సుమారకంఠీరవా! చిన్న నాటినుండియు నాటపాటలతోఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచుండినసుమారుఁ డీరాజ్యభాగవహనార్హుఁ డగునా? యిదేటిమాట?

సుమా—దేవా!

తే||గీ|| మీకుఁగల యట్టిప్రేమాతిరేక మిట్లు
లఠిడశక్తునుగాఁ దోచు-నట్లొనర్చె;
నంతియేగాని, నిక్కమూ-హితమన్న,
నివునుచే గవ్వబడినట్టి-నిప్పతిండు. ||

నార—నాకంతమాత్రము తెలియకయే వచించితివా? వారి కెట్టి నారికానందమైనది

విజ—పృథువర్యా! తమకొమారు నిటకుఁ బిలువవంపుడు. మన యూహలకన్నింటి

కిని మార్గముగ పడును. విజయముతో వెడలనిచో, సామంతరాజు లొకటై మనల నేరీతిగ వంచింది యంతమందితులూ? దురభిప్రాయములకు జేయరాని పనియొండదు.

విష్ణు—నేవకా! రాజరాజేంద్రు! విచటికిఁబి, వెంటనే నీవంతఃపురమునకేగి, నానద మునీంద్రులరాక నెఱింగించి యాతిభ్యమునకు సిద్ధపఱపవలయు నని నామాటగా వచింపుము. హమ్ము.

నేవ—చుహాపృథూ! చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

కుమా—(తనలో) ఔరా! చిత్రము? సామంతరాజశ్వాసములు తుదకు దుర్మదే భేంద్రములుగా, నుంకించెనా? కాలగతి కాబోలు? కాదు. కాదు. సకల దిగంతస్వాప్తజయపతాకాడకు, మావిష్ణువర్ధనమహీపాలుని క్రోధాగ్నిబాల్లలకు గుఱియై, భస్మముగుట కిట్లెంచిరి. ఓ దురాత్ములారా! మీయాయువులు సమీపించినవని తెలియక, దురూహలొనర్ప సాహసించుట కచ్చెరువయ్యెడి;

(తల పంకించి యూరకుండును.)

విజ—మునివంద్రీమా! మీయాశీర్వాదనశక్తిచే, వంశములకు దుష్టులసంపయమును గొంత కాలముననే రూపుమాయించెదము. అప్పుడుకదా? మీకును, మాకును, సంతృప్తి కలుగుట.

నార—అటుగాక, మీధాటి కోర్వెలల పురుషుఁడెవడు కలఁడు? మత్తేభయూధ ముపై మశకసమూహ మెనిరించినట్లుగు నంతియే.

విష్ణు—(విచారముతో) చుహాత్మా! ఘోరమగు సంసారభారము వహింప, నారితీరిన చుహాధీరులకే సాధ్యముకాకుండునుగదా? నాపట్టియగు రాజరాజేంద్రుఁడంతకంటె మించిన రాజ్యకార్యము నిర్వహించునా?

నార—(సాసూయముగా) నేనూరకుండినను నుండవీయక, వార్తలెఱింగింపుఁడని తొందరించితిరి. నాకీ గొడవయెందులకని తడవొనర్చితి. అంతిటితో విడువ నైతిరి. మీనిర్బంధమునకై, యున్నవిషయము వచించితిని. తుదకు నావలన మీకెదియో? విచారము సంభవించినట్లాలొచించుచుఁ దహతిహాపడుచున్నారలు. ఇక నీప్రశంసలుమానుఁడు. మాయబ్బసామ్రేమియు నష్టముకాలేదు. నీ కొమారుడు రాజ్యభారమును వహింపకు జాలఁడు. మీరు విజయయాత్రీను జరిపి శత్రునాశనముఁ జల్పజాలరు. నారదునకీ యపనిందలును వలదు. (లేవబోవును.)

విష్ణు—(నారదునిచేయి బట్టుకొని) మునీంద్రా! మాశ్రేయమునకై వదిలిన మీ మాటలు, వినరానివని నేనెంచలేదు. సుతునిపైఁగల ప్రేమ నన్నిట్లు నేయఁచున్నది. (ప్రక్కకుఁజూచి) అదిగో! రాజరాజేంద్రుఁడును వచ్చుచున్నాఁడు. నేనుమాత్రము ముట్టులగు సామంతరాజులపై దయఁదలఁచునా?

(నారదునిచేయి వదలును.)

ప్రవేశము రాజరాజేంద్రుఁడు.

[తండ్రికిని, నారదునకును, ననుష్కరించి నిలుచును.]

నార—సమస్త వైభవము లబ్బుఁగాతే!

విష్ణు—(తనయనిఁ జేంచీసి) పట్టి! యిటుఁ గూర్చుండుము. (మర్చిడి)

చ॥ గొనములపోవు, దుష్టజన-కుంజరసింహము, దీనసంచయూ
వసఘనసత్కృతామతి, య-సారయశఃపరిపాలకుండు, సా
వనచరితాత్ముఁడ౯, విమల-వంశనిధానుఁడు, భక్తియుక్తుఁడ౯
తనయునికంటె, నైభవవి-తానము సౌఖ్యము వేఱకల్గునే? ॥

నాయనా! నిక్కొకకార్యమునను నియోగిపఁదలఁచి, పిలిపించితిని.

రాజ—తండ్రి! యదెట్టికార్యమైనను సరిమే; మీయనుజ్ఞ యైనమాత్రమున నెఱవేర్చి
తీరుదును.

విష్ణు—బాబుడవగు నీవేకార్యమైన నెఱవేర్తువా?

రాజ-

తే॥౧॥ పెద్దలగువారు దీవనర్ - ప్రియముతోడ
నిడఁగ; దైవసాహాయ్యంబు - నిరవుకొనఁగ;
హృదయమును ధైర్యదేవత - పదిలపఱప;
ధర; నసాధ్యంపుఁ గార్యంబు - తనరఁబోదు. ॥

అని, మహాత్ములవచనములుండుట యెఱుంగమా? మీయాజ్ఞయు, నను
మోదమును, నాను సాహాయ్యములు.

విజ—దేవా! మా హుటలిపుడు యథాగము లయినవికదా?

విష్ణు—భగవన్నియోగమున కన్నియో, ననుకూలించుచుండును

నార—మహారాజుగారి హృదయ మిప్పటికి స్థైర్యమందినది.

రాజ—తండ్రీ! నేనొనర్పదగు కార్యమేమియో? యనుజ్ఞనిడు.

విష్ణు—కుమారా! సామంతరాజులెల్లగును పందించి, మనలకు జయింప నెంచుచుండిరని, యీనారదనుహర్షి గారు వదించిరి. అందునకు నేను మత్రియు క్షుడనై పరివార జనముతో విజయయాత్ర వెడలి, వారి నడంచుట సనుజపమని తోచింది.

రాజ—అలసింపక యాదుగ్ధార్థులను నిర్ములినప వలసినదే.

విష్ణు—బిడ్డా! మేమెపుడు విజయయాత్ర వెడలుదుమో? అంతఃపురరిక్షణమును, రాజ్యకార్యములను నిర్వహించుటయు నీకు విధింపవలసివచ్చినది.

రాజ—మీరునుగ్రహమున, నిర్విరోధముగ నాపయల నొనర్చుచుండును.

నార—మహారాజుగారి! నీరక్ష సందియపడుట సరికాదు. తగిన సన్నాహమునకు గూర్ప వలయు.

కుమార—ప్రభూ! ప్రయాణసౌకర్యమును నేను వెడలి సమకూర్చెదను. సెలవొసఁగఁడు.

విష్ణు—సరే, నీరక్ష బయలుదేరి తత్ప్రయత్నము గావింపుము.

కుమార—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

రాజ—నాయనా! మీరు నేవఱనిచే జెప్పిపరిసరీతి, నంతఃపురమున, మహిమలవారి కౌతిభ్యము సిద్ధముగావించబడినది.

విష్ణు—విజయసింహా! మునివర్యుల కౌతిభ్య మొసఁగిన పిమ్మట మనప్రయాణమును గొనసాగింతము. లేండు. మనమందఱు నంతఃపురమునకరుండుము.

(కుమారుని చేయిబట్టుకొని సింహాసనము దిగును.)

(విజయసింహుడును నారదుఁడును వెంట నడచు చుండును.)

నార—(కొంచెము వెనుకను నిల్చి, తనలో) “ముందున్నది ముక్కప్పుడు” అనినట్లే విజయయాత్ర సేవమున, నీరాజును దేశములు తిరుగఁజేసితిని. ఇతఁడు పెను గొండకును బోకమానఁడు. పూర్వజన్మమునకు బుష్పరము వైశ్యులకును నితనికిని గల్గిన కాపములనుభవించుటకు సయమిదియే; ప్రతాపవర్తిసామదత్తులీధులొకమున జన్మించి, కుసుంభ శ్రేష్ఠి, కుసుమాంబ, యు పేరులతోనున్నారు. పార్వతీదేవి వారలకుఁ గొమార్తయై వాసనీనామమున వెలయుచున్నది కావున జరుగఁబోవు చిత్రములను గాంచుచు సంతసించెద. నాయూహ సెఱవేఱక మానునా?

(అందఱును నిష్క్రమించును. తెరవాలును.)

వాసవీ విలాసము.

పంచమస్థానకముల మధ్యయందుఁ బ్రవేశకము.

[పెరుగొండపురసమీపమందలి యువనము.]

ప్రవేశము ఇరువురు నేవకులు.

(మధ్యపాఠపరిమళమై యొకరినొకరు లాగికొనుచు.)

పాట.

1. ఎన్నోజనిమాలెత్తి పున్నాలు పుసిపింప - మొన్నాట సాగిందిరా !
సిన్నెంగిటిగా ! కన్నాకుదొరికిందిరా !

2. కన్నాకుగిన్నాకు మన్నెతె మనకేమి? - కల్లెర కవిలాషము ;
కన్నులుసెన్నా ! కలిగింది మనకోషము ;

1. పెరువంటె పెరువంటె? బెరుగానుసూస్తుంటె - పేణాలుబతికుండురా!
సిన్నెంగిటిగా ! పెడనేస్తే పంపిండురా !

2. తలసీలుపలుకొద్దు ; తాతటివోళ్లంత-తకతయ్యలొ తారురా !
కన్నులుసెన్నా ! తలపగిలిపోతారురా !

1—ఏమాయ్ ! పెరువుగారి తల పరుస్తుందటా? నీకొవ్వకొయ్య! వుండు. నీసావు
తెలిపించకపోయేనా?

2—(మొదటివాని విడిచి కొంచెము దూరముగ నిల్చి) అబ్బో! బాబూ! యెంతోడి
వయ్యావురా? నిన్నిపుడు గుంతలలాగేపిస్తే చిక్కెవ్వరా?

1—ఒరే, వొద్దు. యీసన్నాసిపలుకులు పలికావంటే, నీకత దగ్గరుంటుంది. తిన్నింటికి
వాసాలు లెక్కపెట్టడంలే?

2—నేనొకటికి భయపడ్డానంటే, కల్లోమాట; నిశాచదేశాన్ని నీలిగించినాడయితే
మాత్రం, నాదెబ్బకొనుకే.

1—దెబ్బలటా? దెబ్బలు. దెబ్బలిస్తే, బాబ్బరిస్తావు నూడు.

(రెండవవాని నొకగుడ్డుగుడ్డును.)

2—(నీర్తి, దిగువబడిలేచి.) నీతప్పకొయ్య! నీకొయ్యద్దంచేశానంటే, నీములు, నీ పెల్లాం, నీబిడ్డ, నీనొడ్డి, నీదబ్బు, నీవుబ్బు, నీయూరి, నీతీరి, అంతా గెలుచు నుంటానురా. (వేగింతో బెడరించును.)

1—ఓ సోయ్! యుద్ధమంటే చచ్చావనుకో! మాగాజులు మాగాజులంతా మాయమై పోతుంటే, మనముకలెక్కటా? మనగాజు నీలాంటి యెట్టిమొగంకాబట్టే, తల్లకిందలబడి తల్లడిల్లిచచ్చాడు.

2—కాస్త కల్లుచ్చునంటే, కాగడాలెత్తి యెతికినా? నన్ను కాజేసేవాడండండం. ఆవుపాయం నునగాజును దెల్పింటే, యిష్టగుణ్ణి యీపాటికి చక్కబెట్టుకుందు నటా? ?

1—పిచ్చిమండాకొడుకై నా, కాస్తమందిమాటే చెప్పావురా! కల్లుమాత్రం తెలిసి నూడికే తెల్సు.

2—అరే! మామా! బాబూ! నాయనా! బావా! నాపిల్లాడా! అలాచెప్పితే నీకాళ్లు బట్టుకోవచ్చు. పట్టు. పట్టు. పట్టు.

(మొదటివాని కాళ్లు గట్టిగా బట్టకొనును.)

1—(రెండవవాని జుట్టుబట్టి పైకితీసి) వరే. కోపంవచ్చి గుడ్డలపెట్టి నాకెల్లాని మాచానంటే, పాపం యిలాగే కాళ్లుపట్టుకుంటుందిరా! సామీ! సామీ! కొట్టొద్దు. తిట్టొద్దు. అంటుందిరా! నాదేముడా! అంటుందిరా.

2—ఎదనా! ఎదనా! నేను పెల్లానటా? నేను నీ పెల్లానైతే, కోకిదిరా? కొప్పేదిరా? తీకిదిరా? పోకిదిరా? గాజేదిరా? మోజేదిరా? వరే! యికా కొన్నుండాలరా! అబ్బా! తల్సుకుంటే, నాకన్నులు తగురుమరి మూత పడ్డాయి.

1—రాజుల్ రాజులు సచ్చిదుమ్మయినా. మనరాజు నోసేవాడొక శ్లేషి? కల్లే, కవిలామలూవుండే అమతం. కల్లు పాకాలే, అంతామ్రాని కల్లంగడగురలే, సిమాననాలు కల్లుచెట్ల తోటలే, వుద్దాననాలు కల్లుతాగేవాడే, ఘనుడు. కల్లమ్మేవాడే, మారాజు. అంతాకల్లే. కల్లుమయం కలిగరాజు.

2—ఓరి! నీదుంపతేగా! వన్నిచ్చావుగందురా? కయీసుల్లో కలిసిపోతావుగా!

1—నేను కయీసుళ్లే; నాకయిత్రం బాగుండదంటే, కాలిదెబ్బలే; చెప్పుదెబ్బలే; నెపుతానూడుమరి, కయిత్రమంటే గుమ్మయిపోవాల.

2—వరే! నీ కయితానికి నేను తాలమేస్తా న్నాట్టమాడ్తారా!

1—ఇంకో! ఆ..... వరే! దండేకకల్లెంకోవదా? తప్పతాగి తిప్పతీగ తొక్కి
నోళ్ళాలె తిగి తిగి మకమీ అడవిలో కొచ్చాము గదా?

2—కయితంసెప్పరా! కంగారుపడ్డావంటే, నీ చెవులుగింగురు మనిపిస్తా.

(ఇరువురును నానుచుఁబానుట కాంభింకురు)

పాట.

కల్లేరా! మనతల్లి ఆకల్లును దలతామెల్లి. ఆ. ||కల్లేరా||

పిల్లల్, పెద్దల్, పెళ్ళాల్, గిళ్ళాల్, సల్లఁగబతికి

దొళ్ళాడేందుకు ||కల్లేరా||

తీగ్గావుండే టుకాయ్కల్లు. తాగ్గావుండే తాటి

కల్లు. యింపైవుండే యీతకల్లు ఎంతో సొగసా

యిప్పకల్లు. ||కల్లేరా||

(తెరలో, జనుజను హ్వానములు భేరీవాద్యములు చెలరేగును. ఇరువురును నులికిపడి, నిలిచి, గట్టిగా నొరులు చూసికొందురు.)

(తె ర లో)

సీ॥ అంగమంగకలింగ-మాదియశాదేశముల్

మొదటిదిక్కున, జను-స్ఫూర్తి గెలిచి;

చోళశ కాదుతా-క్షోణీపతుల నెల్ల

దక్షిణదిక్కున, -దర్పచుడచి;

బర్హకాంభోజ-పారశీకామలఁ

బడమటినిక్కునఁ-బరిభవించి;

పాంచాలకోసల-ప్రముఖదేశంబుల

నుత్తరదిక్కున, -నొగిజయించి;

తేగీ! జయవతాకల, నాదిశ-స్థులనిల్వి,
 సద్యశస్కాంతులను వెద-జల్లి మిగుల;
 విష్ణువర్ధనభూతి-వెడలుచుండె,
 జ్యేష్ఠశైలపురాంగనా-శ్రీవహింప,

1—ఒరి! నా తిక్కకొండ! దుడొస్తోందిరా. కాసిన్నిదొంగ దండాలెడై, మాపు
 బువు కల్లుకర్చు పుట్టనేతపారెయడటా? యిలాంటి పిచ్చికూతలు, పిచ్చా
 టలు, ఆయనమాస్తే సంపేయకుంటాడా? రారా! పోదాము.

2—వర! ఏదిరా? యెవుడో? జెట్టసములనికి పెబువెల్తాడని మొత్తుకుంటాడు.
 ఆవురు నాకుసెప్పతావుగదా?

1—ఏంతెలీనియెట్టిమండాకొడుకేరానీవు. దాపున్నేవుందిరా! పెగుండకేవురు.
 దానికోపం వాడలా కొత్తపేరుతో మొత్తుకుంటావున్నాడనుకో.

2—అలాఅయితే యెద్దాంపవరా. మనకాయనే దేముడు. సిన్నసిన్నరాజులంతా,
 ఆయన మాత్తొన్ని సెట్టువునీర్లు తాగి సెట్టపాలుపట్టారు. మన మితోళ్లంగాని.

1—అదే, నాయిష్టంకూడా. రారా! (ఇరువురు, నిష్క్రమింతురు)

(తెగలా)

ఓనరవరేణ్యులారా! వినుడు.

చ॥ నిరుపమధైర్యసాహస వి-నీతగుణాన్వితమానసుండు, శ్రీ
 హరకరుణావిశేష ఫలి-తాస్వహదీవ్యదభీష్టుడైన, మా
 ధరణిపు, విష్ణువర్ధను, య-థావిధిగొల్పుడు; లేక మత్తులై
 దురమున నిల్తురేని, బటు-దోర్బలశక్తినిదుర్మించు మిమ్ములకా.

ఇది ప్రవేశకము.

వాసవీ విలాసము.

షష్ఠాంకము.

[పెనుగొండపట్టణము]

ప్రజేశము బాలనాగరులు.

ఒకడు—స్నేహితులారా ! వచ్చెనువారు విష్ణువర్ధనభూపాలురకు ; యేమివైభవ,

మేమివైభవము ? నేనెప్పుడును నిట్టిమహాత్ముని గలనైనఁ జూచియుండలేదు.

మఱియొకడు—అతనిని సమర్థావగ నెదుర్కొనకుండిన ముప్పువాటిల్లఁగలదని, ముందుగా నెవఁడో ? వచించుచు వచ్చుచున్నాడు.

ఇంకొకడు—మన కాముష్వతిప్పలెందునను ? పెద్దవారలకెఱుఁగఁజేయుదము. తగిన మర్యాదలను వారేయొనర్పఁగలరు.

చేతొకడు—మంచియాలోచనఁ జెప్పితివిరా ! మన పిల్లగుంపెడుటకుండిన, భటులతో రావశికలుగును త్వరగా వెడలుదము రంకు. మనపెద్దవారు వచ్చునెడల వారివెనుకనే రావచ్చును. (నిష్క్రమింపఁబోవును.)

1 వాడు—కొంచెము నిలువుమురా ! యదిగో ! యాసయూహమంతయు నటనే నిశ్చయి. రాజమాత్రము పాదచారియై యేతెంచుచున్నాడదెదులకు ?

2 వాడు—రాజమాత్రము కాదురా ! యిరుప్పక్కల నెవఁగోవచ్చుచున్నారు. వారు మంతురేమో ? యింకను నిద్దఱు తెల్లనివెడదుకల కుచ్చలు చేతఁబట్టుకొని వచ్చుచున్నారు.

3 వాడు—మనమీమాటలతో నిచ్చటనేయుండవలయును. వారు సమీపింపవలయును. తుదకేమిజగునో ? తెలియవలయును మీయవిచేకమిది. వారు నడచివచ్చిన మనకేమి ? యెట్లువచ్చిన మనకేమి ? తొందరగాఁబోయి మనవారికిఁదెబ్బదము.

4 వాడు—అబ్బో ! నేనికనుండను. వారు దగ్గఱకేవచ్చిరి.

(ఎల్లరును నిష్క్రమింతురు.)

[విష్ణువర్ధనుండును, నిరుగడలఁ జూమరములు భరించినవారును, విజయ సింహుండును, గురూరకంఠీరవుండునుఁ బ్రజేశింతురు]

విష్ణు—చుక్కలారా! యీ పురములంకారభరితమై నేత్రావదమును గూర్చుచున్నది.
అభినవాళికాపురంబుభాతి స్వస్థముయమై రాజులుచున్నది.

ఉ|| ఈపురి సామ్యమైన పుర-మొందు నేనుజగానఁ గాన, నౌ
రా! పరిపూర్ణసంపదల-రంజిలుచుండెనటంచు సాధముల్
దోఁపఁగఁజేయు; రత్నముల-తో విలసిల్లెను కుదనంబుతోఁ
బ్రావగుదివ్యమా కలశ-పంక్తులఁదాల్చి యజనగ్రామినిభిక్ష.

విజ—దేవా! సమస్తవైభవోపేతులగు మీకే యచ్చెరువొనగూర్చిన యీపట్టణ
రాజులు స్తోత్రపాత్రముగాకమానునే?

కుమా—చుహాప్రభూ! ధనాధిపతి తనపట్టణము పాత్రవడియుండెని నవనిధులతో
నిటకేతెంచి కాపురము నేయుచుండవలయును. లేపండిన నిచ్చటి వైశ్యపత్త
ముల, భాగ్యము గణనాతీతమైయుండుట కడుదుస్సము

విజ—చునరాక నెఱిగి, యితవజులను సగౌరవమున నెఱుంగుననుండుట మాత్రమీ
వైశ్యుల సంపద్యవృత్తికి ముఖ్యముకాదు.

కుమా—మీరిట్లు తలంచుట పాడిగాదు. అరిగో! పుష్పహారములఁగై నేసి, స్నాన
ద్రవ్యములఁ బ్రకృతముల నునిదికొని యేతెంచెడువైశ్య శ్రేష్ఠులను జూచుడు.
(స్త్రీజనము వైతము రాజకర్మనమునకై సాధోపరిసరములను వచ్చుచున్నారు.
(కొందఱు చురచియును, నాసవీకవ్యయు, మేకలపైఁగనింతురు.)

[వైశ్యులు కొందఱును, గురుభ శ్రేష్ఠియు, బహుమానవస్తువు తోఁ బుష్పమాలలతో
నరుడెంచి రాజును గౌరవింతురు.]

విష్ణు—వైశ్యవరులారా! మీనుగుణముల కానందించితిని.

వైశ్యులు—చుహాప్రభూ! మీకృపనఁ బాతులగుటకంటె మాకు, వేతేమికావలసి
యున్నది? మీసందర్శనభాగ్యము లభించినందులకు మాసంతసమునకు మేరలే
కన్నది. దయయొంచి మీకినాడిచటనుండి మేమొసఁగు సపర్యలనంది, మమ్ముఁ
గృతార్థులఁజేయవలయునని ప్రార్థించుచున్నాము.

విష్ణు—కానిండు. అన్నిటికిని మిత్రభావము కారణము.

కుసుం—చుహాప్రభూ! తగినవస్తులేగ్నముప ననుజ్ఞయిండు. నేను వెడలి, యాప్రియ
త్నములనుజల్పెద.

విష్ణు—మీయ్యత్సహమునకు భంగమొనర్చుట సరికాదు, అంగీకరించితిని.

కుసుం—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

విష్ణు—వైశ్యశ్రేష్ఠులారా! యిటనుండి వెడలినయాతఁడెవరు?

ఒకఁడు—రాజా! యతఁడు మా కెల్లరకును గురుప్రాయుఁడు. అతనిపేరు కుసుంభశ్రేష్ఠి.

పత్నిసహితుడై యనేకపుణ్యకార్యము లొనర్చినాఁడు. సుగుణములాతనియందే నెలకొనియున్నది.

విజ—అతని మాటలతోనే, యంతటివాఁడని తెలిసినది.

కుమా—ప్రపంచమున నొక్క గుణవంతునివలనఁగదా, వంశమున కెల్లను బ్రసిద్ధిగలుగుట?

విష్ణు—నిజముగ నాతనిముఖమందు వినయము మూర్తీభవించినది. (ప్రక్కకుఁజూచి)

అయ్య! యీరునిక మెవరి?

వైశ్యులందొఁడు—ఇప్పుడు మేమువదించిన కుసుంభశ్రేష్ఠిగారిదే, యీమేడ.

విష్ణు—(పైకిఁజూచి) ఔరా! నుండిర సౌందర్యము? (వాసవీకన్యనుజూచి, తనలో)

ఓహో! నుందిరావాసినులగు మందయానల సౌందర్యమంతకంటె వింతగొల్పు

చున్నదే? అల్లదే! కన్నులకు మిఱుమిట్లుగొల్పఁగల శరీరకాంతితో స్త్రీజన

మధ్యముననున్న, యాకన్యకాతిలకమెవనైయుండునో! యడిగి తెలిసికొనెద.

(ప్రకాశముగ) వైశ్యులారా! మేడపైబ్రాగమున నువాసినలఁడును నిల్చి

యున్న యాకన్యకారత్న మెవరు?

ఒకఁడు—ప్రభువర్యా! యాచిడ్డ, మాకుకుసుంభశ్రేష్ఠిగారి కుమార్తె. యాపైప్రక్కనే

యామెతల్లి కుసుమాంబయు నిల్చియున్నది.

విష్ణు—(తనలో) నన్నాకన్యకాసౌందర్యమాకర్షించుచున్నది; యీవైశ్యలేమనుకొందు

గోకదా? యెదియైన యుక్తివిబుద్ధి వీరినిటనుండి పంపెద. (ప్రకా,) వైశ్య

లారా! మీరుకునిక వెడలవచ్చును. మహానందమొనఁగూర్చు మీపురమును

సాకల్యముగఁ దిలకించి, పిమ్మట మీసత్కారములఁ గైకొందును.

వైశ్యులు—తమ చిత్తమరీతి నొనర్చుఁడు. మేమిదేవచ్చెదము. (నిష్క్రమింతురు.)

విజ—రాజా! మనమీపురమంతయుఁ జూచుటకెంతకాలమగునో కదా?

విష్ణు—ఎంతకాలమైననేమి? యదేమికారణమో? కాని, యీపురమును సందర్శించి

నది మొదలు హృదయమున నానందతరంగములు పెల్లుబుకుచున్నవి.

కుమా—(తనలో) ప్రభువులు నూతనప్రియులకుట యిందులకే; యింకను వీరిభావ

మెట్లు పరిణమించునో?

విజ—కుమారకంఠీరవా! ప్రభువుగారి కరుణకీపట్టణము పాత్రమయినది.

కుమా—అది పురవాసుల పుణ్యమనుకొందము.

విష్ణు—(మరల, వాసవినిజూచి; తనలో) ఈశ్వరకారత్నమును పుజించిన విధాత చాతుర్యమేమనవచ్చు?

ఉ|| అన్నులమిన్నయహానటు ల-యారె! సృజివ; విధాత వన్నెలుం
జిన్నెలు నొక్కచోనిలిపి, - శ్రేష్ఠతమంబగు వానిఁగొంచు, నీ
కన్నియరూపముం జలుపఁ-గాఁగని, మానససృష్టి మేలటం
చెన్ని, స్పృశింపఁబోక యటు-లే యొనరించెనా? యేమొ? ప్రీతిమై,
లేకున్న నీమెరూపరేఖావిలాసములు గణనాతీతమగునా?

సీ|| మోహనాకార మా - మొగముతీరునుగన్న,
జడదారి పెడదారి - బడకయున్నె?
శంకరాభరణభా - స్వద్వేణిబొడగన్న,
ఘనులకై న, విరాళి - గలుగకున్నె?
సింహేంద్రమధ్యమ - చెలువొక్కతఱిజూడ,
నరయు వానిమనంబు - గరఁగకున్నె?
కీరవాణిమనోజ్ఞ - గీతారనము విన్న,
జట్టునీరగుచుఁ గ - న్నట్టకున్నె?

తే|| గీ|| తోడికన్నలతో, గుమి - గూడి సౌధ
మధ్యముననున్న కాంత, నా - మనముదొంగి
లించి, వంచించి, మరులుగ -ల్పించె, నిక
నెలులజీవించు? చెలియపొం - దెటులుగాంతు?

నిశ్చయముగ నేనీకాంతను జెట్టపట్టకున్న బ్రతుకఁజాల; గాని, వా
యద్దేశ్యము నెఱవేఱఁగలదా? యొదఱునా? లావణ్యవతులఁజూచితిని.
నాకపుత్రీబుద్ధి కలుగదయ్యె. ఈవైశ్యబాలికపై, నపరిమితానురాగము జనించు
చున్నది. అసుభవాత్మామరదానినిఁ గాంచిన నాహ్లాదమబ్బుట యరువగునా?
నాప్రాణమిత్రులగు నీమంత్రీవరులకుఁదెప్పి, యెటులైన నాకోర్కిని చీర్చి
కొందును. ఇంతకంటె గత్యంతరము తోచవచ్చును.

విజ—దేవా! కాలముమీటుచున్నది. వలసినచో మఱియొకపరి నీపురమును జూడ వచ్చును. నైవ్యమున్నచోటి కరుగుదము. చిత్తగింపుండు.

విష్ణు—(కొంచెము యుందువను నడిచి, మంత్రీ)! నాయంతఃకరణమిపుడాందోళన మందు చున్నది.

విజ—మహాప్రభూ! అంతటి కారణమేదికలదు?

కుమా—మాజీవిరములున్నంతవఱకును బ్రభువుగాగెట్టి చింతలును నందవలదు.

విష్ణు—(జనాంతికముగ, విజయసింహునితో) అమాత్యవరా! మీచేగావలసిన కార్య మొందుకలదు. మీకంటె నందులకుఁ దగినవాఁడెవ్వఁడునులేడు.

విజ—(జనాంతికముగ) దేవా! నాతోవచించుట కింతసంశయింపవలెనా? యెంతటి కార్యమైనను త్వణములో నెఱవేర్చుటకు మేముసంసిద్ధులమై యుంటిమికదా? దయయించి తెల్పుండు.

విష్ణు—(మెల్లఁగా) మంత్రిలారా! యల్లదే! మేడపైఁ గనిపించుచున్న కుసుంభశ్రేష్ఠి కొమఱితిపై, నామనము దగిలియున్నది; యెటులైన నాకన్యారత్నమును గృహించితరవలయు.

కుమా—(తనలో) నేనపుడే, యీతని దృష్టి నెఱిగి సంశయించితిని. అదిసాగ్రకమైనది, (ప్రకా) రాజా! యనియొక గొప్పకార్యముకాదు. సమస్తవైభవోపేతులగు రాజుల నే జయించిన మీవిషయమై, యానైశ్వర్యం భయమందకమానరు. బదులు వచింపజాలరు.

విజ—వారొక వేళ బదులువచించిన మాత్రమున, మీకోర్కీ నెఱవేఱకపోదు. ఈ విజయసింహునిసాహస మీకార్యమునందుఁ గనుఁగొనుండు.

విష్ణు—మంచిది. మనమిట నాలస్యముగనుండుట సరికాదు. సంశయమునకాస్పద మగును. నైవ్యసమూహముండిన ప్రదేశమున కరుగుదము రెండు.

విజ—చిత్తము. తర్వాత మిగిలిన విషయములకై పర్యాలోచననేటి, వైశ్యుతో మాటాడవచ్చును.

కుమా—నాకును నదియే, మంచిదని లోచించుచున్నది.

విష్ణు—(మరలఁబైకొజూచి, తనలో) ఔరా! యీకాంతలోకనశ్వంఖములు పదము లను గదలింపనీయవచ్చును. మన్మథుని ప్రభావమహోఘమైనది. మహారాజగు నన్నీకన్యకకు దాసుఁడుగా నొనర్పఁ బ్రారంభించెను. (ప్రకా) అమాత్యులారా! నేడీపురాంగనాతిలక మొత్తమణియమును గొల్పుచున్నది. కనుఁ గొనుండు.

శ్రీ॥ కల్పితారుణకాంతి - కంజంబుఁ దిలకింప

ముఖసామ్యమై కడు - మురువుగొలుపు ;
సాధవిరాజిత - జాతయావచ్చటల్
తనుకాంతికుద్దియై - తల్ఫలీను ,
నందమైవెలుఁగొందు - నట్టి దర్శణములు
గండభాగమ్ము ల - ట్లుండు ; మఱియుఁ
గనుల పండువునేయు - ఘనమణిలికుచముల్
కుచయు గోపమమయి - కూర్చిఁగూర్పు ;

తే॥గీ॥ సాంద్ర్యమై కానఁబడుచున్న - యంద్రీనీల
మణులు నీలాలకలరీతి - గణనకెక్కు
వజ్రియుత రన్నమాలికా - పొక్తులరయ
సోగ కనుచూపుల విధంబు - సొంపునింపు ; ॥

విజ—దేవా! పురాణన, నిక్కముఁ బరమాహ్లాదప్రదయ్యుమే, యున్నది. విష్ణు
వంటి ప్రభువరులను గనుభాగ్యమందినది.

విష్ణు—మంత్రీ! నీమాటలు సముచితములై, వ్యంగ్యాత్మకములుగనున్నవి. నీచాతుర్యము
నకు సంతసించెద.

కుమా—మహీమణా! గవ్యస్థానమునుజేరుట, ప్రధమకృత్యము.

విజ—ప్రభువర్యా! మఱిచితిమి. మనమింక నిటనుండి వెడలుదము. మీయభీష్టమును
నెఱవేర్చుట మావిధియై యున్నదికదా ?

విష్ణు—తగిన మంత్రీవరులచే గార్యపాధనము కడునులభము. దైవమును, మనకుఁ
దోడ్పడుఁగాక ! రండు. పోవుదము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు. తెరవారును.)

వాసవీ విలాసము.

సప్తమాంకము.

[పెనుగొండ నగరేశ్వరదేవాలయము.]

ప్రవేశము; మల్లుడు.

మల్లు. — వైశ్యులపాలికి మిత్తివలె వీరాజెందుల కిచ్చటి కేతెంచెనో? క్షత్రియవంతుఁ
డగు తానెక్కడ? వైశ్యకన్యక యెక్కడ? యాచిడ్డ నితనికిచ్చి వారు కుల
భ్రష్టులు కావలెనా? యతని మంతులైనఁ దగినబుద్ధినిఁ జెప్పక మధ్యవర్తులై,
వైశ్యునే నిర్బంధించుచున్నారు. కన్యనిచ్చినఁ గులముచేడునను సంశయమును,
లేనియెడల రాజేమిచేయునో? యనుభయమును, బాధింపఁ బాపము! వాకేమి
తహతహపడుచున్నారు? భాస్కరాచార్యులవారిని, వైశ్యులనందఱను, నగరే
శ్వరదేవాలయమునకుఁ బిలుచుకొని రమ్మని కుసుంభశ్రీష్టి యనుజ్ఞచేసె; నేనా
తని మాటమేరకు నెల్లరను బిల్చివచ్చితిని. వారింకను రాతైరి. తుదకీ యనిష్ట
వివాహప్రయత్న మెట్లుపరిణమించునో? నానుభయమగుచున్నది. (హక్కు
కఱచి) అదిగో! కొందఱు వైశ్యులును, కుసుంభశ్రీష్టియు, భాస్కరా
చార్యులును వచ్చుచున్నారు. చింతాకాంతులయి యేతెంచు వారిమొగము
లెంత వెలవెలఁబాటుచున్నవి?

తే||గీ|| ముందు గోయియు, వెనుకకు - బోవ నూయి,
య నెడు సామెత మాయెడ - నర్థయుక్త
మయ్యె; నేశూద్రుడయ్య జ - న్నాంతరమున
నేమి సంబంధమో? వారి - నే తలంతు. ||

కానిమ్ము. దైవవిధి ననుసరింపక తప్పదు. నేనావైశ్యులకుఁ దగినంత
సాహాయ్యమొసఁగెద. (ఆలయముచేరిఁ గూర్చుండును.)

[భాస్కరాచార్యులును, కుసుంభశ్రీష్టియు, మల్లకిష్టుడును, గురుకిష్టుడును,
నేతెంచి యుచితస్థలములఁ గూర్చుందురు.]

భాస్క—మనుభూశ్రేష్ఠీ ! విష్ణువర్ధన మహారాజునకు నీకూడనుసంగ విషయమునఁ గల యభీష్టమేమి ?

కుసుం—గురువర్యా ! మావారలందఱుకేది యిష్టమో ? నాకును నదియే యిష్టము.

మల్లశిష్ట—గురువర్యా ! మంచిచెడ్డల నన్నిటినిఁ దెలుపు బాధ్యత మీయనియేకదా ? మీరెట్లు వచించినను, మాకీష్టమే.

భాస్క—(తనలా) ఈవైశ్యు లేవిషయముఁగాని బయలుపడుఁట్లు చెప్పగు. ఎవఁడైన నొకఁడు సాహసించి ముందంజవేసిన యెడల నందఱును వెన్నంటువారే. (ప్రకా) వైశ్యులారా ! కులధర్మమును గాపాడఁ దలఁచుకొన్నచో, క్షత్రియునకుఁ గన్యనిచ్చుట సరికాదనియే నాయభిప్రాయము.

గురుశిష్ట—స్వామీ! మేమెన్నఁడును మీయాజ్ఞ ధిక్కరింపముకదా ? మాకును నదియే సమ్మతి.

మల్లఁడు—మీరందఱును రాజునకుఁ గన్యనీయఁగూడదని నిశ్చయించుకొనుట గొప్ప కాదు. ముందురాజుచోవు నిశుమలకు సుపాయమును, మీరెయోజించికొనుఁడు.

కుసుం—మల్లఁడు వచించినమాటయు నిజమే ; యారాజన్యఁడైనాక విడుచునా ? లేకలేక నాకీపుత్రిక కల్గిటయు, దుగ్భిముగు నీకన్యము ప్రాప్తించుటయు, సమ కూడినవి. దైవమునకు నేనేమియపకార మొర్పితిని ? రేయంబవగులతినినే, నమ్ముకొని ధ్యాయించుచుందునే ; కట్టా ! యెంతటి పాపపుణ్యులువు నందితిని ?

సీ॥ ఏనాఁడుఁ దనరాక - యే విని యెఱుంగమే,

విమువర్ధనుఁడిందు - విడియనేల ?

విడిసెఁ బో ! పురిరమా - విభవంబుఁ గనుఁగొనఁ,

దాను మంత్రిలతోడఁ - దరలనేల ?

తరలెఁ బో ! యెందఱో, - తరుణులందఁగ నాదు

పట్టిపైఁ దనరృప్తి - పడఁగనేల ?

పడియెఁ బో ! వలదని - పాజ్ఞలెల్లరుఁ జెప్ప

వివక మొందితనంబు - గొనఁగనేల ?

తే॥గీ॥ లేకలేక జనించిన - నాకుమారి,

క్షత్రియాగ్నికి హుతముగాఁ - జలుపుదెటుల ?

బాపురే! మీరాని యా - పద ఘటించి,

దైవమా! మమ్ము బాధింప - దలచితేల? ||

(తలవంచుకొనును.)

గురుశిష్యు—చుహారాజసందర్శనమొనగూడెనని సంతసింప, వెంటనే మితిలేని చింత
సంపాదించినది. అతనికి దుర్బుద్ధి యొందునకు జనించినదో?

మల్లశిష్యు—అతనికి దుర్బుద్ధి జనించినను, నుబుద్ధి జనించినను, నిరుకలంకుల విశాచపుర
బట్టుపట్టెడు సచివులుండలేదా? వా రీమధ్యవర్తిత్వమున కంగీకరించుట వింతగా
నున్నది.

గురుశిష్యు—నితేయేమి? దినమునకు బదిసారులైనను విసువక తిరిగి తిరిగి కుసుంభశ్రేష్ఠి
పీచవఃణచుచున్నారు.

మల్లుడు—(ముందునకుఁజూచి) మీమాటలు కొంచెమాపుడు. విష్ణువర్ధనుని మంత్ర
విజయసింహుడిటకే వచ్చుచున్నాడు.

కుసుం—వచ్చెడువాడు నాపాలిటి ప్రత్యక్షశనైశ్చరుడు.

ప); విజయసింహుడు.

విజ—సహృదయులగు మీకెల్లరకు వందనములు.

(నరుస్కరించి యొకచోఁగూర్చుండును.)

గురుశిష్యు—చుహారాజమంత్రులగు మీగు మాకు వందనము లప్పించుట వింతగానున్నది.

విజ—ఏమియువింతలేదు. దేవతానాన్నిధ్యము. శ్రీభాస్కరాచార్యస్వామివారును
నిటనుండిరి. మీయందుకు నాకట్టి గౌరవముకలదు.

మల్లశిష్యు—(జనాంతికముగఁ, కుసుంభునితో) విపరీతమైనగౌరవము; అన్నియు దొంగ
నడతలు.

విజ—(భాస్కరాచార్యులతో) స్వామీ! మారాజునకు నీకుసుంభశ్రేష్ఠి కుమార్తెనిచ్చి
వివాహమునేయగూడదా? నేనెంతచెప్పినను, వీరి మనస్సున కెక్కఁకున్నది.
కులధర్మము కులధర్మమని చాటించుగంటియేగాని, వారి కలవడఁబోవు మహాభా
గ్యము నెఱుంగున్నారు. మీరైన బోధింపుడు.

భాస్క—వారికిష్టమయినయెడల నెవరిబోధనలు నక్కఱలేదు.

తే||గీ|| అరయఁగా, నాన్నిబుద్ధి సా - ఖ్యప్రదంబు,
పరులశేముషి విపరీత - కరమటంచు,

సర్వజనులకు వేద్యమే ; - జగతిలోన,
మీకువచ్చియింప, నాకంత - మేధకలదె ? ||

విజ—ఇంకనుఁ గొన్నిటిని గుప్తపఱచితిరెందునకు ? వీరికి మీరు గురువులుకదా ? మీ
తమి వచ్చిందనను, వారికి శ్రేయస్కరమే.

కుసుం—మంత్రీవర్యా ! యీధర్మమెందెవఁగలదా ? ముందెవఁడైన మనైశ్వరుడు
క్షత్రియునకుఁ గన్యచిచ్చియుండెనా ? ఒకరికి నీతులు నేర్పఁదగిన మీరు, మూఁఖ
తను వహించుట సరికాదు. క్షయించి మాసలధర్మమును జెఱుపవలయు.

విజ—కుసుంధశ్రీష్ఠీ ! మూఁఖతను వహించినది నీవుమాత్రము నుమా ! మీవైశ్యజాతి
కన్యను ధృతరాష్ట్ర భూపాలుఁడు వివాహమాడియుండలేదా ! మహారాజులొం
ధవ్యము తలక్రిందుగఁ దపస్సొనర్చినను, లభించునది కాదు. ఇదిగాక, మీసల
మునకంటె నెక్కువ కులమేకాని, క్షత్రియవంశము తక్కువదికాదు.

మల్లకిష్టు—ఎవరిసలము వారికెచ్చ వలెండు. జరుగఁదగిన కార్యముమాత్రమే, యెప్పువ
కానిది.

మల్లుడు—మంత్రీగారి కన్నియోజనలును గలవు. హృదయములు పరీక్ష నేయుట కిట్లు
మాటలాడుచున్నారంతయే.

విజ—(తనలో) వీఁడెవఁడురా ? చెమఱ్ఱారమంతయుఁజూపించుచున్నాఁడు. (ప్రకా)
నామాటలన్నియును యథార్థములు. గౌరవము యాచనాంతముననట్లు, రాజు
గారే, కోరినందువలన మీకింతలింకము.

కుసుం—లింకములన్నియు వంకలోఁగలిసినవి. దిక్కులోఁచుటమాత్రము లేదు. ఈ
విషయమై మనైశ్వరుల నెల్లరను నడుగవలయును.

విజ—బంధువుల నడుగుటయు ధర్మమే. దానికెవఁడు వలదనును ?

మల్లుడు—వైశ్యలింకను నెవఁగో ? వచ్చుచున్నట్లున్నది.

ప్ర ; మాళిశిష్టుడు, సోమశిష్టుడు.

కుసుం—రండు. ఇటఁగూర్చుండుండు.

(మాళిశిష్టుడును, సోమశిష్టుడును గూర్చుందురు)

విజ—ఏమయ్యా ! మారాజున కీతనికూతునొసఁగట మీకు సమ్మతమేనా ?

మాళి—ఎవరినడుగుచున్నాడు ? ఊరును బేరును లేనివాఁడెవఁడో ? మీకుఁబ్రభుత్వతర
మిచ్చుననుకొంటిరా ?

సోమ—మంత్రగారితోఁ గొంచెము తెలివిలిగిమాటలాడుము.

మాళి—తెలివిలేనిచో నేనిచ్చటికి వచ్చియే యుండను.

విజ—పై శుక్రలారా ! యెవఁడీతఁడు ? అధికప్రసంగము నేయుచున్నాఁడే ?

మాళి—అన్నియధికప్రసంగములును మీయొద్ద నేయున్నవి. లేకుండిన, రాజానకు మా కన్యకడుగుదురా ! లేక లేక యెన్నియోవ్రతములు దానములొనర్చి, తుదకీ పుత్రికనుబడసిన మాకునుంధ శ్రేష్ఠిని గోడుగుడిపింతురా ?

విజ—నీ శ్రీరంగనీతులిక మానుము (పైకిలేచి, తనలో) బౌరా ! వీరిచాతుర్య మద్భుతముగనున్నదే ? మహిపాలుడీవైశ్యకాంతకొఱకై బెంగవడియుండె, నిఁకేమి నేయవలయు ? ముందుగ త్తణములో నీకార్యము నెరవేర్చవలసి విఱి వీగితిమిగాని, వీరిని సరియైన తోవనకు దిగిప్పట్లకుఁ దలపూరితము తోడకు వచ్చినట్లునునది (ప్రకా) సకలదిగ్విలయమును జయించిన భూపాలునాజ్ఞ నుల్లంఘించి మీరు బ్రతికెడు బ్రతుకు నేనెఱుంగనా ? మీరే యోజించి తీర్మానించుకొనుడు. (నిష్క్రమించును.)

కుసుం—బౌరా ! నాతలవ్రాత బాగుగనున్నది. ఇప్పటినుండి మీరు దండ్రిపాయమును వహించుటకాంఛించిరి. (దుఃఖముతో)

సీ॥ ప్రభునాజ్ఞ ధిక్కార - భావంబుననుగాంచ

నతిఁడేమి నేయునో ? - య నెడుభీతి ;

సుతినిచ్చి యాపైని - జూచెదమనకొన్న

నమల వంశముకూలు - న నెడుభీతి ;

పత్నికి వినుపింప - బరిభవంబనియెంచి

తనజీవితముఁబాయు - న నెడుభీతి ;

వంచనచేనైన - బొంచి యామంతులు

నాత్మజఁ గొనుదురో ? - య నెడుభీతి ;

తే॥గీ॥ తుదకు భీత్యానహంబయి - హృదయమిట్లు

కుంగి కృశియింపఁ దొడఁగు ; నే - కూర్చి కర్మ

బంధుఁడై యుంటినో ? లేక - బుద్ధిలేదో ?

దైవమే, నంబరీక్షింప - దలచినాఁడో ?

సోమ—కుసుంధ శ్రేష్ఠీ ! నీవీవిధమున దుఃఖించుట మంచిదికాదు. ఏమైననుసరియే !

మనమా రాజానకుఁ గన్యకమ్మట, ధర్మముకాదు. మఱియు, యుక్తిచాతుర్య ములుగల, నన బాలనాగుల, నారాజకడకంఠియుంటిమికదా ? వారేమి తెలిసి

కొనివస్తున్నా? యగయువము. నీ బాంధవులగు మేమందఱును, గట్టముగాని
సుఖముగాని, నీతో సమానముగ ననుభవించు నిశ్చయించుకొంటిమి.

భాస్క—సోమశిష్టుడు వదించినట్లు మీరెల్లరేకగీర్వముగఁ గలభగ్గుమును శాసించుట,
యత్తమవిధానము.

ప్రవేశము బాలనాగరులు, ధనదుఁడు.

భాస్క—బాలనాగరులారా ! మీరు వెడలివచ్చిన కార్యమేవిధముగఁ బరిణమించినది?
విష్ణువర్ధనభూపాలునభిప్రాయమును తెలిసితిరా ?

ఒకఁడు—ఆరాజు మేమెన్నియు స్తులసుబిన్నినను, మనవాసవి నిచ్చితః పలయునను మాట,
మాటిమాటికి మాటలాడును.

వేటొకఁడు—ఏమిమాటలాడినను, దువకు మాచాత్యుమునజూపి పృథ్వితముమాత్ర
మియ్యారు విడిచిపోవునట్లు చేసితిమి.

కుసుం—వయసునఁ బిన్నవాడైనను, సాహసకార్యమొనర్చితిరి. అదెట్లు ?

మఱియొకఁడు—మేమరాజుతో, మహాప్రభూ ! మాపెద్దవారందఱును వాసవికన్యను
మీకొసఁగునప్పములేక మిమ్ములను విందుబోజనమునను రిమ్మని మోసగించు
చున్నారు. మాయిండ్లలో జరుగు పెండ్లి పెత్తనముల విషయమై, కన్యనాడుగు
వారుగాని, కన్యనిచ్చువారుగాని, లన్నిమగుప్యంతము నొకరియింట నొకరు
భుజింపరు. ఆవివాహము మనస్సున కయిప్పమైనచే, విందులను బలవంతపెట్టట;
యని చెప్పితిమి.

భాస్క—రాజుముందుగ విందునకేరాకుండఁ, దగినయ్యకి జూపినారు.

కుసుం—తర్వాత నేమిజరిగెను ?

ధన—మామాటలతఁడుమ్మి, మాహృదయములలో భేదభావములేదని విశ్వసించి, మీ
వాసవికన్య నాకేసిధమున లభించునో ? వదంపుఁడు. మీకుఁగావలసిన మఱి
భూషణాదుల నిచ్చెదను. తుదకు నారాజ్యమున నగభాగమైన నొసఁగెదను.
అనియుద్ధి తల్పిబుర్రయ్యెను.

గురుశిష్టు—ధనదా ! దానికి మీరేమి బీడులువచిందితి ? మీపిల్లతనముతో, రాజ్య
మనిన నాసఁజేందితిరా ?

నూళిశిష్య—వారికట్టి మానువచనములు తెలియనా ? మన పెద్దవారికంటె వారే,
యీ కార్యమునఁ జాలవఱకు సాహాయ్య మొనర్చుచున్నారు

మల్లుఁడు—నడుమ, నడుమ, మీమాటలతో నావిషయము సరిగాఁ జెప్పనీయరు. (ధన
దునితో) అయ్యా ! యక్కడజరిగిన ప్రసంగము మీరు చక్కఁగఁ జెప్పఁడు.

ధన—రాజుగారి మాటలువిని మేమును, బ్రభువా ! రాజ్యము కొఱకు మేమాసింపము.
మీవంటి గొప్పవారి బాంధవ్యము కల్గఁజూచుదా ? మీరుమాత్ర మింపయమున

మావారోనర్పు విందులకు రావలదు. మీపట్టణమును జేరికొని నుభిముగఁ గాలము గడుపుచుండుడు. అని చెప్పితిమి.

భాస్క — దానికేలేడు సమ్మతించెనా? దుర్గాధులగు మంత్రిలు మీమాటలు విననిచ్చిరా? ఒకఁడు — మేము మాటలాడు సమయమున మంత్రిలటలేరు.

భాస్క — అదియొక శుభసూచన.

వేటొకఁడు — మామాటలన్నియును నతఁడు వినెనుగాని,

కుసుం — అతఁడో బుద్ధిపెడతలఁబట్టెనా?

వేటొకఁడు — మనవాసపీకన్యక నాతనికి నొసఁగితిరివలయునని మాత్రము నిష్పందించెను.

కుసుం — ఎన్నియు స్తుల్యులైనను నతనిపట్టు వదలఁడయ్యెనా? యొక వేళ, మనమతనికి బిడ్డనొసఁగుటలేదని నిగాఁగించిన నేమి నేయును?

వేటొకఁడు — అదియే నేను జెప్పఁజూపుచుది. పిమ్మట మమ్మందఱు నతఁడు దగ్గఱకుఁ బిలిచి, మీరు విశ్వాసపాత్రులు. గనుక, మీమాటలనుఁబమ్మి, వారాజధానికి వెడలెదను, సాధ్యమైనంతిత్వముల మీకెద్దవానికిని బుద్ధులు కుదిర్చి వాసపీకన్యకు నాకొసఁగునట్లొనర్పఁడు. అటుగాక మోసగించితిరా? మీపట్టణములఁ గొల్లగొట్టి, మిమ్ము నిర్మూలించి యాకాంతముఁ గైకొందును. ఇది ముష్కాటికిని నిక్కియు. అని విచించెను.

కుసుం — ఏమి ప్రాబునుభవింపవలసివచ్చె? దైవముఁకును దయలేదయ్యెఁగదా?

భాస్క — కుసుంభిశ్రేష్ఠీ!

చ॥ వగచిన నేమిలాభము? నృ - పాలుఁడు వాసవికన్యకామణికి మిగుల వరించిరాఁడు; కుల-మేచెడునో? యిడుమలో ఘటించునో? జగతిధన్రుడు బంధుఁడయి-సౌఖ్యమెకూర్చునో? లేక యాతనిని దగని కృతంబుఁ గోరెనని-దైవమెకూర్చునో? యెద్దికల్గునో?

భగవన్నియామకమును దప్పించుకొన, నీయు, నాను, మహారాజునకును దేవతలకును, సాధ్యముకాదు.

ధన — కిట్టికడకాభూపాలుఁడు మమ్ములనుగాంచి, మీరు వంచలేక నాకాకన్యక నొసఁగుట నిజమేని, దగిం ప్రితిజ్ఞ నేయుండు. లేనియెడల నేను విశ్వసించుటకు వీలులేదు. ఈనాడే, మీకిట్టిమైనను ననిష్టమైనను, మీవైశ్యసంఘమును మఱియించి, కన్యకారత్నము నపహరించుకొని, పిమ్మట వారాజధానికిరంగెదని గంభీరముగఁ బలికెను.

గురుశిష్యు — ఇంక మనయువాలు పనికిరావు. కలాభిమానముఁ బ్రాజ్ఞత్యామైనఁ జేయవలయును. అంగీకారమున భూపతికిఁ గన్యకాతిలకమునైన నియవలయును. బాలనాగరులు ప్రాజ్ఞులు కావుననే, యివిషయమైనను బయటఁబడఁజేసివారు.

ధన—ప్రకృత మతనివలన బాధతప్పిపోయిన జాతులని యోజించి, యెప్పటికైన నని మనకు దప్పద నేను మాత్రము నుద్యమమున బ్రతిష్ఠజేసితిని. ఈయభీష్ట మేరితనుండునా ?

మల్లశిష్టు—ఎవరియభీష్ట మేరియైనను, గురుశిష్టుఁడు చెప్పినదానికంటె గత్యంతరము లేదు. కాని, నీవేమని ప్రతిజ్ఞ నేసితివి ?

ధన—రాజా ! మీరీనాడే రాజధానికి వెళ్లుఁడు. మేనూనాసవికవ్యమ మిఁకొసంగ మోసగించినయెడల, నన్నిలో దుముకుటకైనను నొప్పకొందుము. తర్వాత మీరేమైనజేసికొనుఁడు. నాప్రతిజ్ఞను న్యాయచంద్రాదులుసాక్షి ; యని వచించి వారిని బ్రయాణమునేసి, సాగించివచ్చితిని.

సోమశిష్టు—మంచిప్రతిజ్ఞ నొనర్చినాడవు. ఆత్మతీర్థమునకు మనబిడ్డ నొసగుటకంటె, నన్నిలోఁబడివచ్చి క్షీర్తియైన నిలుపుకొనుట కులగౌరవము. ఆమహాభూతములు మనపట్టణమును దొలగిపోయినది చాలును.

భాస్క—కుసుంధశ్రేష్ఠీ ! ధనదురి ప్రతిజ్ఞయు, మీవారి యభిప్రాయములును, దోసి నవికదా ? రాజునకు గూఢచునిష్ఠగా ? ప్రియోపవేశమున కొప్పికొందురా ? యోజింపుఁడు

మల్లుఁడు—దేవునకెట్టి విచిత్రములపై నెంతయిష్టమున్నదో ? పాప మాయెలప్రాయఁపుబా లతో నీదంపతులు కులమును విడువవలయునా ? యిన్నిగుండమున బడవలయునా ?

ధన—కులగౌరవము నిట్లుట యతనికి మాత్రము ప్రధానముకాదు. నైశ్యులెల్లరును దేవైన నంగీకరింపవలసినదే ; అందునకు నేను మొదటివాడను.

మాధిశిష్టు—నామమాత్ర మన్నిప్రవేశముచేసిన, మిగిలి : నైశ్యులీవోహమొనర్చిని, రాజు సహించింపనుండునా ? కావున, ధనదుని యభిప్రాయమే, నాయని

కుసుం—గురువద్యులగు భాస్కరాచార్యులుగారు నైశ్యులకండఱును బత్రికల వ్రాసి పంపి, కులాభిమానముతోఁ బ్రాణములు విడుచుటకైన సిద్ధపడువాఁడెఱు గలగో ? తెలిసికొనవలెనని ప్రార్థన.

మల్లుఁడు—మీ కాసందియ మెందునకు ? మీ వైశాభిమానముగల మీబంధువులంగీకరింతురు. మొదటినుండియు, భేదమున నేయున్న మిగిలినవారిప్రపదకు. నేనేకదా ? పత్రి కలు తీసికొనిపోవువాడను. నేనెంతచెప్పితివో ? యంతయే జరిగితీరును.

భాస్క—కానియ్యూ ! తెలిసికొనఁదగిన విషయము తెలిసికొనవలసినదే ; మల్లు ! నీవు మాయింటికియ్యూ పత్రికలు వ్రాసియచ్చెదను.

మల్లుఁడు—చిత్తము. (ముందునకుఁజూచి) ప్రార్థగుచున్నది. మనమిఁక నిఁడ్లకఁబోవుదమా ?

భాస్క—(లేచి) కుసుంధశ్రేష్ఠీ ! జరిగిన విషయమును నీభార్యకును, రిడ్డలకునుజెప్పి, వారియిష్టమున గనుఁగొనుము. వెడలుదమరుండు.

[అందఱును నిష్క్రమింతురు. తేరవాలను.]

వాసవీ విలాసము.

అష్టమాంకము.

(కుసుంభశ్రేష్ఠి మందిరము.)

[కుసుంభశ్రేష్ఠి యొకపీఠముపై సోగిలి పరుండియుండును. కుసుమాంబ ప్రక్కన నిలిచియుండును.]

కుసుమా—నాథా ! నిగంతరము మందహాసముతో గూడియుండు మీవదన మీనాఁడెందునకు ఖిన్నతవహించినది ? తెలియక నేనేమైన నేరమొనర్చితివా ? లేక, యేధగ్మకార్యమునకైన భంగముకలిగెనా ? మీయాజ్ఞను శిరసావహించు చిన్ని కుమారుడీ మొదల దను మాటకుఁగాదని బదులువచ్చించెనా ? యేదుర్మాన్మండైన లేనిపోని యపవాదములనిడి చింతిల్లజేసెనా ? దయయుంచి యీనీసురాలికి వినుపింపుడు.

కుసుంభ—(గద్గదకంఠుడై) ప్రియసీ ! నీవొనర్చిన నేరమేదియులేదు. కుమారుండు నామాటను మీఱిందియులేదు. నాప్రాణము నన్నీవిధమునఁ దపింపజేయుచున్నది.

కుసుమా—కాఁగమేమి ? కరుణించి వదింపఁగూడదా ?

కుసుంభ—వదింపతీరదుగాని, మోరాడకున్నది.

కుసుమా—నాథా ! యంతటి దుఃఖవిషయ మేదియొకదా ? యేమిముప్పు వాటిల్లినది ?

కుసుంభ—విష్ణువంశుడను రాజొకఁడు మనయూరికి వచ్చియుండెనుగాదా ? అతనికిఁ దగిన సత్కారములనొనర్చితిమి.

కుసుమా—అతనికొసగిన సత్కారములతో, లోపములెంచి యాతఁడు కోపమందెనా ?

కుసుంభ—అతనికిఁ గోపమేమియులేదు. మఱింతసంతోషమే ; మనకుమాత్రమే ప్రాణకంటకము. ఆదుర్మాన్మండు, మనవాసవీసౌందర్యమునకు పశుండై యామెను దనికిచ్చి వివాహమొనర్పవలెనని పట్టుపట్టినాడు.

కుసుమా—మహారాజసంతసెని జ్ఞానశూన్యమా ? యుక్తాయుక్త విచక్షణలేక, మూఢుని వలె నతఁడీమాటనెట్లు మాటలాడెను ?

కుసుం—ఇట్టి యాలోచనలతో నించుకైన లాభములేదు. (లేచికూర్చుండి)

సీ॥ వైశ్యకన్యను రాజ - వర్త్యులు కోరుట
సరికాదనుచు వాడు - సల్పినాడఁ ;
గులధర్మమీరీతిఁ - గూల్పదలంచుట
శ్రేయస్సుగదని - చెప్పినాడఁ ;
వలసిన భూషణం - బరవస్తు సంతతిఁ
జేకూర్తుమనుచు వ - చించినాడఁ ;
బదియు నెన్నిదియైన - పట్టణరాజముల్
పాలించుకొనుడని - పలికినాడఁ ;

తే॥గీ॥ దుదకు, సుతనీయలేదని - దుడుకుఁ దనముఁ
జూపినాడనుగాని, యా - వాపికెవియు
రుచ్యములుగావు ; మనలను - చూపుమాః
యైన, వాసనిని గొనఁ - బూనినాడు.

(తలవంచుకొనును.)

కుసుమా—(దుఃఖముతో) కట్టా! యింకేమిగతి? దైవమా! మాసౌఖ్యమును నంతమం
దించదలచితివా? నీవేవిధముగ దోహమును జల్పియుండలేదే? హా! బిడ్డా!
లేకలేకలిగిన నీకీదుష్ప్రిష్ఠి పెన్నింటెనే? కలమునకు వస్త్రైదెచ్చు గుణవతియని
పొగడుకొనుచుంటిమే! నుదకు నీగుణగణము లొక్కదుగ్ధార్థునికడ లీనమై
పోవలసివచ్చెవా? ఛీ! ఛీ! ఈభూకృత్యము నొనర్చుటెట్లు? లేక, యా
రాజబారికిబడక బ్రతుకుటెట్లు? నాథా!

సీ॥ సంతానమేలేని - చింతతోఁ గుములుచుఁ
గుంగి కృశించుట - కొన్నినాళ్లు;
తపములు వ్రతములు - దానముల్ పొసరించి
కోర్కైయరయుట - కొన్నినాళ్లు;
సుతుఁడు మాత్రముకల్గి - సుతలేకపోవునో?
కూడునో? యనియుంట - కొన్నినాళ్లు;
సంతానమదికల్గ - సద్గుణయుక్తమై
కుదురంగఁ గాంచుట - కొన్నినాళ్లు;

తే||గీ|| పెంచి, పెద్దలజేసి, సు - ఖంచి, మించి,
 కొలదిగా, సంఠిసించుట - కొన్నినాళ్లు;
 కడచె, నంతియెగాని, యీ - బుడుతలకును
 మనకు నంతకుడయ్యెనా? - యైనందుండ: ||

దుర్భుగమగు నీవార్త, శరీరమును గంపింపజేయుచున్నది. నేనెంతటి
 కఠినాత్మురాలను? అబ్బా! గత్యంతరము తోచుటలేదు. దైవమా! నీవే
 శరణము. (కిందబడును.)

విసుం—కాంతా! మన కీసంతానము దురింతసంతాపమునకు హేతునైనది. ఎంత
 వగచినను, బరహామము ప్రాణత్యాగమే; బాలనాగరులు సయితమారాజునొద్ద
 దమయ్యపుల నెన్నియో? పదిరెంచిరగాని, యవియు నిప్పుములే. తుదకతఁడా
 త్తీరామన నె నిర్బంధించియైన వాసవిని గొనిపోవుదునని శాసింప, మనవారును
 నేయు భయపడితిమి. దానికిని బాలనాగరులేయోజించి, యెన్నటికైన మన
 బిడ్డ నిలిపివేయకతిప్పదు. ఈతరుణముమాత్రమెట్లో? తప్పించుకొనిన జాలునని,
 రాజా! నిక్కముగ మావాసవికన్యకు మీకిచ్చెదము. అటుగాక, మోసము
 చేసితిమేని మేమదజము నగ్నిపాలగుదుము. అని నమ్మికఁగూర్చి మనపురినుండి
 యారాజును సాగినంపిరి.

విసుమా—(లేచివచ్చుండి) అయ్యో! తలంచుకొనుకొలది బాధలధికమగుచున్నవే?
 నాముద్దలపట్టిరి, నానోములపంటను, నావరాలమూటను, నాభాగ్యదేవతను,
 గులమునకు దూరమొనర్చి, త్రిత్రయనకొసగుటకు సాహసింపవలెనా? లేనిచో,
 నగ్నిపాలొనర్చి లోపలను వెలుపలను మంటలెగయ, మేమును నాబిడ్డతో
 జావవలయునా? (కొంచెము యోచించి)

తే||గీ|| అన్యవంశజునకు నాల్పు - కన్యనొసరి
 ఘనతిరంబగు దుష్కర్త - గనుటకంటె,
 నీలనో? యగ్నినో? యురి - త్రాటితోనో?
 హృదయములు వాయుటయె, మంచి - పథము తలఁప;

ఈమాటలను ముమ్మాటికిని నాబిడ్డలయెదుట వచింపజాల! క్రూరకర్ము
 లగుమాగ్నిమున జనించి వారెంతటి కఠినదశకు బాల్చడవలసివచ్చె? నాథా!

యిది వాసలేని పిడుగు. మీకిచ్చవచ్చినట్లునేయుండు. నాకీ ప్రాణములపై నిరక నాపవలదు.

కుసు—ప్రాణపరిత్యాగమునకు, ముందుగ నేనును సిద్ధపడియున్నాను. బిడ్డల సంగతిని వచింపజాలకున్నాను.

ప్రవేశము విరూపాక్షుండు.

విరూ—శరీదండుగిలారా! మీవిచారిమునంతయు వింటిని. మీరు మాతోనుడువుటకు సంకయింపజనిలేదు. మీయుద్దేశ్యము నతిక్రిమించునంతటి పాపమున కొడిగిట్టి యుంటిమా? మనకుగల భాగ్యమునకుంటెను, వైభవమునకుంటెను, గులమేకదా గొప్పది? కులహీనునకెంత భాగ్యముండినను, గౌరవమునకుం బాత్రుండుగాండని పెద్దలు వచించుటలేదా? యాదురాత్మునకు వాసవినిచ్చుట నాకునునిష్ఠములేదు.

కుసు—కుమారా! విరూపాక్షా! మాయభిప్రాయమును, మాటలును, నపుడే రహస్యముగ గమనించితివి. మగబిడ్డవు కావున నీకింతటి సైన్యమున్నది. కాని, మన వాసవిగతియేమి?

విరూ—తండ్రీ! వయస్సున జిన్నయైనను, గుణములయందు గొప్పయని పొగడ్తకెక్కిన మన వాసవి దుర్బితి కెన్నటికిని మనస్సాగదు. ఈవార్తలపుడే పురమంతయు నిండినవి. ఆమెకుగూడఁ దెలిసియే యున్నవి. తెలిసియుఁ దెలియని దానిరీతి నున్నదికాని, యామె కులగౌరవముఁ జెడుపను.

కుసుమా—తనయా! నీకెంతటి జ్ఞానముకుదిరినది? (చేంచీసి ముద్దిడి) నీముద్దుచెల్లెనని మహానందముగఁ దగిన విరునకిచ్చి వివాహ మొనర్చి కన్నులారఁగాంచి సంతసించు ప్రాప్తము మనకులేకపోయె. (కన్నుల, నీరునించును.)

విరూ—అమ్మా! దైవమునకుఁ గరుణలేదు. మనపరితాపమునకు మితిలేదు. (ముందునకుఁ జూచి) అదిగో! మనవాసవి వచ్చుచున్నది.

(ప్రవేశము; పూలహారమును జేతఁబట్టుకొని, వాసవి.)

వాసవి—అమ్మా! యిదిగో! దేవునకు నేను బూవులన్నియు హారముగూర్చి తెచ్చితిని. అన్ననుమాత్రమే దగ్గఱఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొన్నావు; నేను మానాయనతోడపైఁ గూర్చుండెదను. (తండ్రితోడపైఁ గూర్చుండును.)

కుసుమా—కుమారీ! నీముద్దుచెల్లించునంతటి భాగ్యమును నేనడిగికొనిరాలేదు.

(వాసవిని దన దగ్గఱకుఁ జేర్చికొని మూర్ఖుని.)

నాథా! తే||గీ|| కాళ్లయందెలు గల్లని - కదలుచుండ,
హాసమున మోము కళకళ - లాడుచుండ,
ముద్దుమాటలు మోదాబి - ముంచుచుండ,
వచ్చు బిడ్డలగను వారి - బ్రదుకె బ్రదుకు.

వీరువు రిప్పుడు నన్ను జింతాసాగరమున మునుగకుండ లేవనీయుటకో?

యరునట్లు నాయుపార్శ్వముల నాకృమించియున్నారు.

కుసుంధ—(చిటుచగవున) శ్రీలహృదయ మతిశృమలము. సంతాపము గాని, సంతో
షముగాని, త్పణములలో వచ్చుచు బోవుచుండును. మనమీ సుఖానందానుభ
వము నందుటకు మార్పులేని విఘ్నము తటస్థించియుండెనుగదా? నీకు బిడ్డలపై
గలప్రేమ, కష్టములను సైతము మఱపించు చున్నది.

కుసుమా—ప్రాణసహిత! ప్రజ్ఞానిధులగు మీరు భ్రాంతిపడుదురా? నాయవివేకవిట్టి
నచ్చింది. త్పణికానందము శాశ్వతమని విజ్ఞప్తిగనుంకించితిని. త్పమింపుడు.

కుసుం—అమ్మా! వాసవీ! నిన్నొకదుర్మార్గుడు బలవంతముగ వంపకడలచినాడు.
త్పత్రియుడగు నతనికి నిన్నొకగుటకు మేనుంగీరింపకుంటిమి.

వాసవి—తండ్రీ! నాహృదయము బరీక్షింప మీరిట్లాడుచుంటిరా? త్పత్రియుడెక్కడ?
నన్ను వరించుటెక్కడ? త్పత్రియులకును వైశ్యులకును వివాహములు జరిగినా?
నే నెన్నడును వినలేదు.

కుసుమా—విష్ణువర్ధనుడనురాజు నీరూపమునకుఁ దన్మయత్వము నందినాడంట; తనకు
నిన్నిచ్చిన సరియే; లేకుండిన నెల్లరను వధించి బలవంతముగ నిన్నుఁ గైకొనునంట.

వాసవి—నేను వానిముఖమైనఁజూడను. కులభ్రష్టురాలు కావలయునా?

విరూ—వాసవీ! నీవందుల కొప్పకొనవని నేనప్పుడే చెప్పినాడను.

కుసుం—బిడ్డా! వాసవీ! నిన్నుతని కొనఁగుటకంటె నగ్నిలోఁబడి చచ్చుట మేలనితోచి
నది. మనబంధివులును, భాస్కరాచార్యులు గారును, నదియే మంచిదని వది
చిరి. ఈనిష్కార్యమును జనించుటచే నిట్టియొక్కట్టులు మీరును ననుభవింపవలసి
వచ్చినది.

వాసవి—(తనలో) వీనికి జన్మాంతరకాపము లనుభవించుకాల మానన్నమైనది నా
నిజస్వరూపమునుజూపి వీరిని దుఃఖమునందకుండఁజేసెదను. (ప్రకా) తలిదండ్రు
లారా! నాకొఱకై మీరింతదుఃఖపడవలసరములేదు. ఆరాజు నన్నువధించిన

ఫలములేదు. దానివలన నతినికె గీడు చూడకమానదు ఈపయములన్నియు
దైవికముగ జరుగుచున్నవి కాని, మానవయత్నములుకావు.

కుసుమా—అహా! సమయానుసారముగ బిడ్డలకును భ్వానోదయమగుచున్నది. నిక్క-
ముగ నిది దైవచిత్రిమే. కుమారీ! నీకీశాంతిపంచము లెవరుజేప్పి?

చ|| ప్రతీముల నాచరించి, ధన-రాసులు దానముచేసి, నిర్మల
స్థితి మతినిల్పి, దేవిపద-సేవయొనర్చి, వరప్రసాదతర్క
సుతుఁడును నీవుఁగల్గఁగ, వి-నోదమునందును నుంటి. మిప్పడీ
గతి మిముఁగూల్చి, మేముమృతి-గాఁచఁగవచ్చె నిదేమికర్మమో?

(తలవంచి కన్నుల, నీరు గార్చుచుండును.)

వాసవి—(తనలో) ఇంక నాలస్య మొనర్చుచుండిన, నీరు మఱితే సంతాపమునందుదురు.
(ప్రకా) తలదండుకొలరా! మనమందఱు నన్నిలోబడి చావకతిప్పదు. నే
నెవరో? భ్రాతృత్వం దెలియుచున్నాను. మీరు దుఃఖముచే గృహింపకుండ నా
నిజస్థితిని దెలియజేసెద. ఇదే మీకు దివ్యవృష్టి కలుగఁగాక!

[ధాన్యును శబ్దముకల్గును. కుసుంధ శ్రేష్ఠియు, కుసుమాబయ్య, విరూ
పాక్షుఁడును, గన్నులుమూసికొని కొంత తడవునకుఁ గన్నులు తెఱికురు.
ముంగలఁ బార్వతీదేవి ప్రత్యక్షమైయుండును. అందఱునులేచి, కరములు
మూలించి నిల్చురు.]

కుసుం—ధన్యోస్థి. ధన్యోస్థి.

సీ|| కోటిసూర్యప్రభా - పాటలంబయి నేత్ర
వర్షమా తేజస్సు - పరిధవిల్ల;
నభయచిహ్నము జప - హార పుస్తకరాజి
నాల్గు హస్తంబుల - నలుపుచెంద;
సరసీరుహము దివ్య - చరణయుగ్మమునకు
నందమై ధన్యత - నందియుండఁ;
గనక సస్మణిగణా - క్కాంతభూషణములు
తనువున నందందుఁ - దళ్ళులీన;

తే||గీ|| నిత్యకల్యాణ శీలత్వ - నియతిమెఱయ ;
 సత్కృపా దృష్టిగనుమఁ బ్ర - సన్నయైన
 నిన్ను మావంటి మూఁతుల - కెన్నదరమె ?
 శాంకరీ ! పోవుమా ! పాప - సమితిగడసి ;

కుసుమా—లోకమాతా ! మమ్మును గ్రహించి ధన్యతనందఁజేసితివి. సందర్శన భాగ్యమున నే, మాదుఃఖములు నశించినవి. తమ యాజ్ఞానుసారము వర్తింతుము. రక్షింపవలయు.

విరా—దేవీ ! తెలియః సేయులెన్నేని నొనర్చియుందును. త్నమించి, వీదయతుఁ బాతునిగాఁజేయఁ బ్రార్థించెద.

పావతి—ఓ వై శ్యవంపతులారా ! విరాపాక్షా ! పూర్వజన్మమున మీరు వై శ్యవములుగా నుండి, చిత్రకంఠుడను గంధర్వవిచేఁ నన్నిలోఁ బడునట్లు శాపమునంది యాతని కిం దలవ్రయ్యలై చచ్చునట్లు శాప మొసఁగి యెల్లరును నీభూలోకమున జనించితిరి. మీప్రార్థన నంగీకరించిన దాననగుటచే నేను మీదంపతులకు నుత్తరై జన్మించితిని. ఆచిత్రకంఠుడే, యిప్పుడు మిమ్ము నిష్పంధించెడు విష్ణువర్ధనుఁడు. కావున, మీరు దుఃఖపడనవసరములేదు. మఱొకపరి మీకందఱకును, నాదర్శనమొసఁగి విషయములన్నియును వివరింతును. అగ్నిప్రవేశ కారణముచే మీరు నాసన్నిధిఁ జేరఁగలరు మీరు కొంతకాలమింకఁ గన్నులు మూసికొనఁడు.

(మువ్వురునుఁ గన్నులు మూసికొందురు.)

పావతి—(తనలో) వీరికి మరల దివ్యజ్ఞానమును నొలగించి నేను దమ కొనూర్తైనను భ్రాంతిని గల్గించెద.

(ధాన్యును శబ్దము విసఁబడును. పావతీదేవి యదృశ్యయై, నాసవి తనతల్లికడ కేతెంచును.)

నాసవి—అమ్మా ! నేనారాజును బెద్దచేసికొనను మీవాక్యాయసార మగ్నిఁజొరుటకే, నీదపడితిని.

కుసుం—బౌరా ! యేమి యీచిత్రము ? ప్రేయసీ ! మనకిది స్వప్నమా ? యందఱును నిల్చియేయున్నారమే ? యాచివ్యమంగళ విగ్రహము నీకుఁ గనఁబడెనుగదా ? పరబ్రహ్మత్మికయగు నాదేవి త్నములూ నెందేగ ?

కుసుమా—నాథా ! యాలోకమాత, కరుణించి వదించినమాటలు సయితము జ్ఞప్తము
దున్నవి, కాని, యితలో సంతమాయ జరిగెను ?

విరూ—తలిదండ్రులారా ! నిక్కముగ మనకాశాంకరి ప్రశ్నశ్చమై దుఃఖపడవలదని
బోధించినది, సంశయమెందునను ?

నాసవి—అమ్మా ! యదేమిచిత్రమే ? నాకేమియుఁ దెలియలేదు.

కుసుమ— తే! గీ! తల్లి! మాపాలి కల్పక - వల్లవీవ ;
ముందుఁ దెలియుఁగ నైతిమి - మూఢబుద్ధి ;
నీమహత్త్వంబు నుతియుంప - లేము మేము ;
మరల మమ్మేల? భ్రాంతికి - మరపెదమృ !

నాసవి—తండ్రీ! నన్నిట్లు మీరుద్ఘాటించుట తగునా ? యదఱును నిటనేయుంటిమి
గాని, నాకేమియుఁ దోచలేదు.

కుసుమా—రిడ్డా ! మఱేమియు విచిత్రమలేదుగాని, యాపాశ్చర్యతీదేవి మాకనుల కగ
పడి, మనలను నన్నిలాదూఱుటకు సంశయింపవలదని నుడివినట్లయ్యె; సంతలో
నామె రూపము కనఁబడలేదు.

నాసవి—అమ్మా ! మీరెంత పుణ్యాత్ములు ? నాకామె యెట్లుండునో ? కలనైనఁ
దెలియలేకుదా ?

ప్రవేశము ; భాస్కరాచార్యులు.

విరూ—తండ్రీ ! మనగురువుగారు భాస్కరాచార్యులవారిదేవచ్చిరి.

కుసుమ—గురువర్యా ! నమస్కారములు. (అందఱును నమస్కరింతురు.)

భాస్క—భగవంతుఁడు మిమ్ములను రక్షించుఁగాక !

కుసుమ—దేశికేంద్ర ! మీరీప్రీతము నలంకరింపుఁడు. (ప్రీతముఁజూపును.)

భాస్క—(ప్రీతముపైఁ గూర్చుండి) కుసుంధ శ్రీష్టి ! విశేషములేమి ?

కుసుమ—చూహాత్మా ! మాకింతకుముందె, కరుణించి దేవిప్రశ్నశ్చమై, యన్నికుండముల
దూకియైన మీకీర్తిని నిల్పుకొనుట శ్రీమతుని వదించినట్లయ్యె. మేమును
నదియే నిశ్చయించుకొంటిమి.

భాస్క—ముల్లండికనురాలేదా ? వైఖ్యులనందఱును విచారించుకొని, వచ్చివాడని
వింటిని.

విరూ—ఇటీవల చుచున్నట్లున్నది.

(ప్రవేశము; మల్లుడు.)

మల్లుడు—గురువర్యా! కుసుంధ శ్రీష్టి! మీయాజ్ఞానుసారము పత్రికలనందఱకొసంగి తిని. కాని, మీ బాంధవులగువారు మాత్రముంగీకరించి త్వరలో మీయొద్దకు వచ్చెదమనిరి. మిగిలిన యాఱుమాట పండ్రెండు గోత్రములవారును నొకటై, కుసుంధ శ్రీష్టి కూతుకొఱకు మేము ప్రాణములు పోగొట్టుకొనునంతటి బాధ్యత యేమియువలదు. మేమిపట్టణములయందుండిన గదా? రాజేమి చేయునో, యని భయపడవలయును? మాయిష్టానుసారము దేశదేశములకుఁ బోయి, యేరీతిగనైన బ్రతుకఁగలములే; పో, పొమ్మని యుల్లంఘించిరి.

కుసుం—గురువరా! వింటిరికదా? వారి దుర్వర్తనము.

భాస్క—ఆమర్త్యర్థులు మయాజ్ఞకు బద్ధులుకాలేదు కనుక వంశమువకును దూరులు కావలయు వారినిక మీ కార్యములకు వేసికొని చేర్చికొనఁగూడదు.

కుసుం—చిత్తము.

మల్లుడు—వారికిఁ గలముతోఁగూడ నక్కఱలేదట; వారి యిష్టానుసారము చెడిపోక మానరు.

భాస్క—కుసుంధ శ్రీష్టి! మాకు శుద్ధ పంచమి, గురువారము తర్రా నక్షత్రమున వివాహము జరుఁగఁజేసి నిశ్చయించితిమనియు, నాశుభలగ్నమునకై సిద్ధముగ రావలసిందనియు, విష్ణువర్ధనమహాగాజునకుఁ జెప్పిపంపి యగ్నికుండముల సిద్ధము చేయించి, వారు వచ్చులోపల నగ్నిప్రవేశ మొనర్చునట్లు చేయుదము. వెండియు, మీవైశ్యవరులందఱిట్లు సేయవలయును.

సీ|| మాణిక్య భూషణ, - మంటపో, ద్యానాది

హేతివస్తువుల, దాన - మిడఁగవలయు;

సతి, సుత, బాంధవ - సమితిపై నెలకొన్న

ప్రేమపాశంబుల, - విమవవలయు;

చీనిచీనాంబర - శ్రేణి, నావలవైచి,

తగిన వస్త్రంబులఁ - దాల్పవలయు;

స్వస్థోక మందిర - ద్వారంబులో? యనఁ

జ్వలనకుండంబుల - నిలువవలయుఁ

తే||శ్రి|| గరములను వీరకంకణాల - గట్టి, ధైర్య
 మొదవ, నాబాలగోపాల - మొనరవలయు ;
 వాసవీమణి, సద్భక్తి - భావగరిమ,
 వీతిహోతునకును గాన్క - పెట్టవలయు ;

కును—ఇది భగవన్నియామకమనుటకు సందియములేదు. మీయాజ్ఞానుసారము,
 మల్లశిష్టుని, సోమశిష్టుని, నతనికడకంపుదము.

భాస్క—మల్లా! నీవన్నికుండములఁ ద్రవ్వించు నేర్పాటు గావింపుము.

మల్లుడు—చిత్తము. స్వామీ! నేనికవచ్చెదను (నిష్క్రమించును.)

భాస్క—దంపతులారా! విరూపాక్షా! వాసవీ! దేవతా రాధవకు, సమయమునునది,
 రండు. మనమును, వెడలుదము.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు. తెరవాలును.)

వాసవీ విలాసము .

నవమాంకము.

(విష్ణువర్ధనుని మందిరము.)

[విష్ణువర్ధనుడు శయ్యపై బవళించి యోజించుచుండును.]

విష్ణువర్ధనుడు—

చ॥ తలఁచినయంతఁ జిత్తము య-థాయథలై నగఁజెందుఁగాని, యా
పొలఁతి కవుంగింట నుఖము పొందెను భాగ్యము కల్గదయ్యె; న
వ్వాలుకు మొగంబుతో, బెళుకు-లాప్పఁగ చిత్తరిచూపుఁజూచునా
కలికి క్షణక్షణంబునకుఁ-గన్పడుచుండును, మాయమయ్యెడున్.

ఉన్నథా ! నిన్నాబ్రహ్మదేవుఁడెందులకు సృజించెనొకదా ? రూపము
లేని నీ నీ పఠాపము గల్గించుట వింతిగానున్నది. నీపరిభాషించె;

చ॥ నిదురయొకింతలేను; గమ-నింపను రాజ్యవిధాన మెప్పుడున్ ;
బదములఁబట్టి యాత్మసతి-స్మార్థన నల్పిన, నాదరింపఁగా
మదిని దలంపఁబోను; గడు-మంజులమైన పద్మార్థజాలముల్
పెదవికి సోకనీయను; వి-వేకము నెంచును; భ్రాంతి నందుదున్.

ఆ బాలనాగరులు సముతము నన్ను వంచింపిని తోచుచున్నది. శేషం
డిన, శిశువుగ నాబాలను నాకొసరి వివాహమొనర్చు ప్రియత్నముఁ జేసెద
మని ప్రతిజ్ఞయొనర్చి, నన్నిటనుఁబంపి, తిరిగియొక జూడఁతుందరా ? మనస్సొక
దానిపై లీనమగుట నులుపుకాని, తద్వ్యాతి వెనుదిరుగుట కడుఁజప్తము. నాకా
కన్యాసామము తొగకమైనది. దైవమునుకూలంపఁడయ్యెను. (యోజించి)
నే నెందఱునో? నుండరాఁగులఁ జూపితినిగాని, యా యొయ్యారి, కన్యక
యయ్య, నన్నుఁ దియ్యవిలుకానిబారికి గుఱిచేసినది. అదేమిచిత్రిమో? కాని,

యొకపరి యాబాలిక విలాసముగ నాయెదుటఁ గన్పడినట్లుగును. మఱియొకతూరి దేవీరూపయై గోచరించినట్లుగును. పరమాత్మస్వరూపిణియని చింతింతునా? పెంటనే, మితిలేని యొక్కారములఁజూపు తొయ్యలియై కాన్పించును. కాఁగిలింపఁగోరి సమీపమున కరుగుదునా? తత్తః నను మాయమైపోవును. నా హృదయమునఁగల భ్రాంతియే, యిన్నివిధముల మార్పుఁజెందించుచున్నది. ఎట్లైనను నాకన్యకారత్నమును జేపట్టక బ్రతుకఁజాల; (దిగ్గునలేచి) అదిగో! నావలపులకలికి ;

క|| బాలా! హృదయ విలోలా !

నీలీలలఁ గాంచి నాఁడ; - నీసేవకుఁడఁ;

లాలింపుము; దరిఁజేర్చుము;

బేలించెదవేల? రమ్మ! - ప్రియగుణజాలా!

(చేతులఁజూచికొని) ఏదీ! యప్పుడే, మాయమయ్యెనా ?

చ|| వలచిన వానినిట్లు తగ - వా? మగువా! పగవానిరీతిగాఁ

దలఁగుట; కాఁగిలింప వల - దా? కలదా? నెలదాయబారి, నశ

నిలుపుట; నీవియోగమున, - నే, మననేరను; నేలవే' ననుఁ;

బిలిచిన, బెట్టుచేసెదవు; - బీరమ? క్రూరమ? నేరమా? చెలీ!

ఛీ! తుదకు నాకీగతిపట్టింది. (శయ్యపైఁగూర్చుండును.)

ప్రేమము; కుమారికంతీరవుండు.

కుమా—(తనలా) బేర! ధీరగుణోపేతుఁడగు నీమహారాజు వైకృతకృతకై యెంత బెంగపడియుండెను? అనవరతము ధర్మాధర్మ వివేచనాచూఁడై, దుష్టర్ములఁ గనిన, ముడిపడుచుండునట్టి యితఁడిప్పడు సుబోధములను జెవికడనైనఁజేర్పఁడు (ప్రకా) జేవా! వందనములు. (నమస్కరించును.)

విష్ణు—చుంతీ! కుమారికంతీరవా! సమర్థులగు మీరు నామనోభమును నెఱవేర్చుఁ జాలకుంటిరి.

కుమా—మహాప్రభూ! మేము తగిన ప్రయత్నముల నొనర్చుచునే యున్నారము.

పెనుగొండనుండి వైశ్యులు వైతము, వారిలో బుద్ధిమంతులగు నిరువురను నిచటికిఁ బంపినారు.

విష్ణు—ఏమీ! పెనుగొండనుండి యిరువురు వైశ్యులిచటి కేతెంచిరా? వారిబాలికను నా కొనఁగటను సన్నుతించియేదా? వచ్చియుందురు. వారిపుడెఁటనున్నారు?

కుమా—చునగురువు గారిగు ధౌమ్యమహర్షి సన్నిధినున్నాను. కొంతతడవునకు వారును. గురువు గారును, నియ్యెడకరుదెంచురు.

విష్ణు—మంత్రీ! మనసేవనునతోఁ గొన్నిపీతముల నిటసిద్ధపఱపవలెనని యాజ్ఞాపించి, నీవు త్వరగావెడలి, వారినిఁ దోడ్కొనిరిమ్ము.

కుమా—దేవా! యితి తొందరయెందులకు? మనకొఱకై వచ్చినవారు, మనయింటికి రాక మానుదురా?

విష్ణు—వారి యభిప్రాయములు తెలియువఱకును, నామనమునకు స్వస్థతకుదురదు. కావున, నామాట మేరకు నొసర్చుము. పామ్ము.

కుమా—చిత్తము. (కొంచెము ముందుకు నడచి, తనలో) ఇతనికి విపరీతానురాగము జనించుట పితగమన్నది.

తే||గీ|| ఆదినుండియు మిగులఁ బ్రే - మాస్పదంబు

చేత నెదికోఁచినను, ఫల - సిద్ధిగనదు ;

దైవ మనుకూలమైవచ్చి - దయనుగాంచ

నాశవదలిన వన్నియు - నబ్బుచుండు ;

ఇంతకును, బ్రాప్తమెల్లున్నదో, యావిధమున జరగకమానదు. విధి లేక యెప్పుకొనినను, వైశ్యులుమాత్ర మితిని దుర్గుణములకు దలంచి చింతింప నుండురా? వాఁకార్యమున కెన్నియుఁ ప్తల నాలోచించియుండునో? యగుభ వించినఁగాని తెలియవు. (నిష్క్రమించును.)

[నేవకుఁడు గొన్నిపీతములఁ గైకొనివచ్చి యటనుచ్చి ప్రభువునకు నమస్కరించి వెడలిపోవును.]

విష్ణు—(తనలో) ఇక నాకోరక నెఱవేలి తీరుకనుటకు సందియములేదు వారికా, బాలికనిడు నిష్టమేలేకండిన, నాయెదుటకు రాసాహసింపకు. గురువుగారితో మాటలాడుటకును హేతువుకలదు. ముహూర్తనిర్ణయమునకై వారినాశ్రయించి యుందురు. నేటికి నామహారథము పవిత్రమైనది.

పనికిరావు. నీ ప్రాయశ్చర్య గుమారునకు బట్టముగట్టి హరినామకీర్తనముతోఁ
గాలము గడుపుట తమము.

విష్ణు—రాజ్యమునీనాడే కుమారుడెఱుకొనవచ్చును. గాని, రాజ్యమును వదిలినను
నేనాకన్యకను విడువను.

భామ్య—(తనలో) ఔరా! యెంత మూర్ఖము! (ప్రకా) ప్రభువర్యా!

సీ॥ ప్రాయమంతయుఁ జెల్లి - పోయె నింకను నాకు
నవతిపోరని భార్య - సంకటవడ,
వయసు మీఱినఁగాని - వైశ్యకాంతనుగోరెఁ
గాముకుండని బిడ్డ - కంటగింపఁ
గులముగాని కులంబు - గూడె నీతండెంత
యజ్ఞానియని జను - లాడుకొనఁగఁ
గనుఁగొన్న మాత్రాన - గామించు మిక్కిలి
నుష్టుడంచును సతుల - దూరుచుండ,

తే॥గీ॥ సపయశస్సున బొంది, నీ - వందు లాభ
మేదియో? చింత సేయుమా! - హృదయమందు;
నీకు వదియించు బాధ్యత - నాకుఁగలదు
గనుకఁ దెల్పితి; వినెదవో? - కాదనెదవో?

విష్ణు—గురువర్యా! శనిసోనిమాటలచే నన్నెందుకు భయపెట్టెదరు? మీరును దప్పక
నావెంటరావలయును. ముహూర్తస్వరూపులను మనమా పెరుగొండకేరి
తీరివలయును.

భామ్య—(తనలో) ఇంక నితనికిఁ జెప్పరాదు నొసటివ్రాత ప్రకారమయభివేషక
తప్పనా? (ప్రకాశముగ) మీయభీష్టానుసారముగనే చేయుఁడు. నేనిక
వచ్చెద. (నిష్క్రమించును)

విష్ణు—ముహూర్తమునకై వలయు పనులను దయారుచేయించి, పెరుగొండకరుగు
ప్రాయశ్చర్యము సేయుట ముఖ్యము. (నిష్క్రమించును.)

వాసవీ విలాసము.

దశమాంకము.

(పెనుకొండపున బాహ్యస్థలము.)

(వీరాకారముతో, ఖడ్గమును ధరించి మల్లుడు పువ్వుచును.)

మల్లుడు—(అగ్నికుండములు వెల్లుచుండ, వానిచుట్టును దిరిగి యొకచోనిల్చి) వల
గొంపమునకై దుర్భరకార్యమొనగ్గ సాహసించిన పుణ్యాత్ములగు వైశ్యులకుఁ
గీర్తి కరతలామలకము. ఇదిగాక, యానాసవాంబ పాన్విత్రీదేవియే యనియు,
దలదండులకొకనాడు తన నిజరూపమును జూపియున్నదనియు, వింటిని.
గురులగు భాస్కరాచార్యులుగారి నాడు వైశ్యవరులకెల్లగను నగ్నిప్రవేశమునకై,
కంకణములొసగియున్నారు. చిన్ననాటినుండియు వాసనాబను నాబిడ్డల
కంటె బ్రీతిగఁ గాంచుచుండిన, నే నాబిడ్డ యగ్నిలోఁబడఁ గన్నలారఁ జూచు
టెట్లు? గురువుగారిచే గంకణము వదలి నేను నామెవెట నగ్నికాహుతి
యయ్యెద. ఇతిరులెవరేని, నగ్నికుండములదూడ వైశ్యుల కాటంకముగలుగఁ
జేయుదురేమో? యువ భయమున నెవ్వరుగాని నన్నుజూచినతేనే, దూరము
నుండియే వెనుకకుఁ బరుగినునట్లు వికారస్వరూపమునుదాల్చి ఖడ్గమును ధరిచి
యున్నాను. విష్ణువర్ధనుఁడగువాని, వానిభటులుగాని, యొకవేళ ముందుగ నిట
వేతెంచి భంగమొనగ్గ సాహసించినయెడల, నాచేతనున్న కత్తిచే గడికడలు
గావించెద. అమ్మా! ఖడ్గాధిదేవతా!

చ॥ పరజన కంఠలుంతన వి-భారుధిరప్లవ కేళిఁదేలి, నా
కరము నలంకరించితివి;—కాని, యింకం బ్రశయాగ్నిహోత్రీకా
తిర బహువైశ్యశ్రీర్షములఁ-దాఁకెనో? దుర్మతి విష్ణువర్ధనో
దురభట కోటివై కుటికి-తుంచి రహించెదనో? తలంపుమా!
(కత్తినిజలిపించును.)

[భాస్కరాచార్యులును, గునుంభ శ్రేష్ఠియు, గునుమాంబయు, వాసవీకన్యయు,
వికాపాక్షుఁడును, ధనదుఁడును, వైశ్యులు కొందఱును, సువాసినులు కొంద
ఱును, మంగళద్రవ్యములతో నరుదొంచి, కృతముగ నిల్చును.]

భాస్క—కుసుంభశ్రేష్ఠీ ! యీ మల్లునకు మీపైఠాగల భక్తిభావము చూచితివా ? మన వాక్యముసారము భయమునుగలిగించు రూపముతో, నగ్నికుండములకుఁ గాఢపుగ నున్నాఁడు.

కుసుం—అతనికిఁ దగిన మేలేమి నేయవలయునా ? తోచకున్నది.

మల్లుండు—గురువర్యా ! వైశ్యులారా ! వందనములు. (నమస్కరించి) వాసవాంబున సేవకుండనై, యామెయందు భక్తియుఁ బ్రేమయుఁ గలిగిన నేనును, నగ్నికుండమున దూఱుచును. కనుకఁ గంకణము దయ నేయవలెను. మీరు వలదనినను, నేను వినుటలేదు, ఆత్మనీ; దేవియవతారమేగాని వేఱుకాదు. నాకట్టి నర్హము కలిగినది.

భాస్క—మంచిది. నీకోర్కీకి భంగమునేయక, కంకణమిచ్చెదను.

ధన—గురువర్యా ! నే సంత బ్రతిమాల్చినను, గంకణ మొసంగకున్నారు. కులగౌరవము కంటె, జీవితముపైఠాగల యాశగొప్పది కాదు. తిప్పక నాకును గంకణమిచ్చి తీరవలెను.

కుసుం—ధనదా ! నీవు సంతాపముకూడలేదు. నీవంశమే, యింతటితో నంతరించును, గనుక, నీమూర్ఖమును వదలుము.

ధన—మీరందఱును బ్రామోహవేష మొనర్చి, దేవీకటాక్షమువలెఁ బాశులగుచుండ, నేనంతటి క్రూరకర్ముండనా ? నాకీప్రపంచముతోఁ బనిలేదు

భాస్క—ధనదా ! నీవిక నూరుకుండుము. నీయభిప్రాయముసారము నిదే, కంకణ మొసంగుచున్నాను. (కంకణమిచ్చును.)

ధన—(కంకణముఁగైకొని) గురువర్యా ! ధన్యతనయితిని.

భాస్క—మల్లు ! యిదిగో ! నీకును గంకణమిచ్చెదను. (ఇచ్చును.)

మల్లుండు—(కంకణముఁగైకొని) దిక్కు వాసవాంబుకొరకై, మనమిందఱు పాపములను వదలినను, మనకు నష్టములేదు. శాశ్వతమగు దేవీసాన్నిధ్యము కలుగును.

కుసుం—బాధవులారా ! మీరెల్లరును నావిజ్ఞప్తిని జిత్తగొనవలయు. మనతోపాటు నీమల్లుండు, ప్రాణత్యాగ మొనర్చుటకు సాహసించెను గనుక, నితని వంశముండు నంత పర్యంతము, మనవంశమువారు మల్లునివంశమువారినిఁ బోషింపుచు, బ్రతి కార్యమునకును వారిసాహాయ్యమును బొందుటకై తగినయేర్పాట్లు గావింపవలెను. సతీయు, మనగురువులగు భాస్కరాచార్యులుగారికి శాశ్వతమగు మర్యాదలు జరుగునేర్పాట్లు గావింపవలెను. ధనదుండగ్నిప్రవేశ మొనర్చినవెనుక, సతని

గోత్రము నాశనమగుగాని, వంశము నుద్ధరించుటకులేదు. మనవారాతని
నామమునైన, ముఖపక స్మరించుటకై తిగినయేర్పాటును గావింపవలయును.

నైశ్యులందఱు—మంచివిషయములను బోధించితిరి మీక్షాజ్ఞానుసారము, వీనికన్నిటి
కిని దానశాసనములు వ్రాయవలెను.

కుసుం—ఆకార్యము, మీలో యోజనాపరుడగు నెవడేని నిర్వహించి, యందఱ
యచుచుతిని బొందుటమంచిది.

కుసుమా—(భాస్కరాచార్యునకును, గునుంధ శ్రేష్ఠికిని, నమస్కరించి) గురువర్యా!
ప్రాణనాయకా! మీరిరువురు నామాటల నాలకించి, కోరికచీగ్నవలయును.

ఉ|| చేసితి దానధర్మముల,-జేసితి సద్వృత్తముల్ సమస్తమున్,
జేసితి దేవపూజలను,-జేసితి యోగినమర్చనంబు, నే
జేసిన పుణ్యకార్యములు-చిన్నికొమారిత నగ్నిపాలుగా
జేసెను ముష్ఫలంబు నిడె,-జెప్పగఁజాల! మదీయకర్మమున్.

నువాసినులు—(కన్నుల నీగునించుకొని) అమ్మా! నీప్రాప్తమున కెంతయుఁబడెననుచీతిదు.
కుసుమాంబ—

సీ|| అల్లారు ముద్దుగా - జెల్లెలితోనాను
ప్రాప్తంబు నాసుతు - బాసిపోయె;
జీవించి, కోరిన - జీవితేశువరించు
భాగ్యంబు నాసుత - బాసిపోయె;
దనివాఱు బిడ్డల - గని సంతసంపడు
ప్రాప్తంబు మమ్ముల - బాసిపోయె;
మము నెల్లరను బీతి - మన్నించు భాగ్యంబు
బంధులౌ మిమ్ముల - బాసిపోయె;

తే||గీ|| సందఱును నగ్నికుండము - నందు ముందు
వాసవినిద్రోసి, పాపియా - వసుమతీశు

కన్నులకుఁ బండువునొనగ్గు - కాలమొదలెఁ
గటకటా! దేవునకు దయ - గల్గదయ్యె.

నేనీఘోరమును జూడఁజాలను. ముందుగ నేనాయగ్నిలోఁబడెద. అటు
తర్వాత నేమిజరిగినను. జరగవచ్చును. నావిన్నపమాలించి యునుజ్ఞునొసఁగుదు.
(దుఃఖించును.)

వాసవి—(తల్లికడకేతెంచి) అమ్మా ! అమ్మా ! యెందుకేడ్చెదవే ?

కుసు—నిక్కముగ నీముద్దులపట్టినిఁ గాంచిన, గతిఃశిలాసవృశమగు హృదయమైనను,
గరగి నీచై పోకమానదు.

తే||గీ|| వెక్కి యెచ్చుచునున్న న - వ్యించు నేర్పు;
కోపమునుబొందఁ గూరిమి - గూర్చునేర్పు ;
తృప్తినందినఁ గొఱతలఁ - దెచ్చు నేర్పు;
చిన్నిబిడ్డలదేకదా? - క్షితి తలమున.

వాసవి—(తనలో) వీరిక నమోఘదుఃఖమునకు గుఱియగుదురు. వీరి యజ్ఞానమును
బాపి, తగిన ధర్మములను బోధించెద.

(ధాన్యును శబ్దమగును. వాసవి, పావ్యతీరూపమై యందఱ మధ్యను
నిల్చును. ఎల్లరును గరముల మొగడ్చియుందురు.)

పార్వతి—నైశ్యకేఠిమూలారా! నేను బార్వతిని. పూజనీయమైన మీపార్శ్వలోఁ
గరుణించి, యిప్పుడీ కుసుమాంబగర్భమున జన్మించితిని. కైలాసమున మీకును,
జిత్రకంఠుడను గంధర్వనకును బరస్పరశాపములు పొందఁగల్గెను. మీరిన్నిలోఁ
బడు కారణములందువలనకే యొనఁగూడినవి. మీరాచిత్రకంఠునకు, “భూలోక
మున మేమగ్నిలోఁ బడునప్పుడే తలపగిలి చచ్చువుగాక” యని శాపమిచ్చి
యుంటిరి. కావున, వాడిచ్చట విష్ణువర్ధనరాజుగా జన్మించి నన్నువరించి
మిమ్ముదఱ నిర్బంధించినాడు. మీఁగ్నికుండములఁ బ్రవేశించిన తత్క్షణము
రాజుతల వ్రేయ్యుటగును. ఇదిగాక, మీరెల్లరు నగ్నిలోఁబడుట సరికాదు. మీ
వంశము భూలోకమున లేకపోవుట గనుక, ద్వాదశైయగోత్రమున కొకఁడును,
ద్వాదశైయగోత్రమున కొకఁడును, జతుర్దశైయగోత్రమున కొకఁడును,

దశాశ్వేయ గోత్రమున కొకఁడును, మిగిలిన గోత్రముల కొక్కొక్క దానికి నొకఁడు
మేరకు మాత్రమిచ్చివేశఁడు నేయుఁడు. మినూటరెండు గోత్రములవారికిని
జరకీర్తిలభించును. పూర్వము కృతయుగమున;

సీ॥ మహితగుఱుఁడు న - మాధియ నైశ్చుండు
ననుఁగూర్చి తపముఁ బొ - నర్చినపుడు,
తండ్రిపార్శ్వంబునఁ - దనకు నిర్వదినాల్లు
గోత్రంబులనుగల - గుణయుతులను,
మాతృసంబంధులై - మనిన యిర్వదిగోత్ర
ములవారి, నత్తింటి - కులమువారి
ద్వాదశగోత్ర సం - భవులను, దోబుట్టు
నన్వయులగు పదు - నాఱుగోత్ర

తే॥గీ॥ ములను వెలసిన వారిని, - బుత్రి కొలము
వారిఁ బరునొక్క గోత్రాల - వారి, మఱియుఁ
దల్లితోబుట్టునకును బాంధ - వులునె న
యష్టగోత్రజులను, మేన - యత్త కొలము
వారి దశగోత్ర భవులఁ బో - వంగఁగోరె ;

ఆ సమాధియే, శాపవశమున నిపుడు కనుంధశ్రేష్ఠియై జన్మించినాఁడు.
వైకుంఠమున, దుర్వాసాముని మిగోత్రములలో నూటరెండు గోత్రములవారు
దప్ప, మిగిలినవారు కులభిక్షులగుదురని శాపమిచ్చియుండె; దానికై యాఱు
నూటపందెండు గోత్రములవారును, గులాభిమానమును విడిచినారు. వారిఁ
నీచజాతులలోఁ గలిపిపోవుదురు. మల్లుఁడును బూర్వజన్మమున భృగుమహర్షి చే
శాపమందిన కారణమున, నగ్నిలోఁబడు విధికల్గినది.

భాస్క—జగన్నాథా ! శాంకరీ ! పూర్వజన్మముల పుత్రైంతమును నైతము తెలిపి,
వైశ్యులను ధన్యులఁగావించితివి.

చ॥ తెలియఁగలేరు నీమహిమ, - ధీనిధులైనను, మర్త్యలోకమం
దలి జనులెల్ల; నేడిదె, య - సంతఫలం బొనఁగూడె మాకు నీ
లలిత కృపావినోదగుణ - లాలసులైతిమి; కన్యకాంబవై
కులము సముద్ధరించితివి; - కోర్పులొసంగితివమ్మ! నెమ్మదిఁ.

పార్వతి—విప్రోత్తమా! బ్రహ్మాంశసంభూతులగు మీరు వీరికి గురువులై, సముచిత ధర్మ
ములను బోధించుట శ్లాఘనీయము. ఈనైశ్యులలో సౌందర్యాదులుగలవారుం
డిన, నెన్నటికైనీ బలవంతులగు కాముక్ కాముసలచే బాధలు కలుచుండును,
గనుక,

తే॥గీ॥ దేహసౌష్ఠవమో? లేక - దివ్యకళయో?
శ్రేష్ఠతరమైన వాణియో? - ప్రియగుణంబో?
యెంచ నేదైన నొకటి లో - పించుఁగాక!
వసుధయందున, నీవణి - కృపితతికరయ;

మఱియు, విష్ణువర్ధనుని కుమారుడగు రాజరాజేంద్రుడును, భౌమస్త్వీయు,
ముందుగ నిటకేతెంతురు. కుశుంభశ్రేష్ఠి కొమారుడగు విరూపాక్షునకును,
రాజరాజేంద్రునకును, విష్ణువర్ధనుడు ఎచ్చుగోపల, లాఘముగ, వారివారి
పట్టణములకై, వారికి బట్టాభిషేకము లొసర్చుడు. రాజరాజేంద్రుఁ డిష్టపథ
నిచో దేవి మాకుఁ గలలో వచించినదనియు, నీకార్యముముందుగ జరగనియెడల
మార్పిడిను మీరిండ్రి కొసంగమనియుఁ జెప్పుడు వారికినిఁ దగినబాధి
బుట్టించెదను.

ఒకఁడు—భగవతీ! తప్పక మీయాజ్ఞానుసార మొనర్తుము.

భాస్క—యారా! నైశ్యులలో మంచిచెడ్డలెఱుఁగఁదగిన పెద్దవారిన్నిప్రవేశ కారణ
ముచే, నీసన్నిధినిఁ జేకొందురు. మిగిలినవారేమేధర్మముల నాచరింపవలెనో?
దయయుంచి వచింపఁ బ్రార్థించెద.

పార్వతి—నైశ్యులగు వారెల్లరును, మా కులకన్యావినాహమును వదలఁగూడదు.
మేఁటికపురధర్మమును గర్వముచే విడిచిపెట్టినవారికిఁ గీడుమాండకమానదు.
మఱియు, ముఖ్యములగు దళలింగము లనువాని నెఱిగి సదాచారులై వర్తింప
వలయు; నని యేవియనిన,

తే||గీ|| గోత్రమును, ఋషి, దానంబు, - క్షేత్రములును,
 దేవతాఖండ దీపముల్, - దీప్యజపము,
 తపమొనర్చిన తావును, - దత్తటాక
 నామమును, దేవుడు, విసర్జనంబు, లనఘ !

వీని వివరణకుంతయు, మీకు, నాకరుణచే, వైశ్యజన ముఖ్యగురువులగు
 సాలంకాయనమహాస్వి వలనఁ జెలియఁబడును. మీరావిధమున వారిచే నాచరింపఁ
 జేయవలయును. ప్రాకృతగోత్రములకెల్ల, సాలంకాయన నూత్రము ముఖ్యము.

భాస్క—నైశ్యులారా! దేవీవచనములకు వింటికిదా? యామెచే వదింపఁబడిన ధర్మ
 ములకు మీ రెన్నటికిని విడువఁగూడదు. ఆలోకమాత, కరుణించి భూలోకమున
 నీవైశ్యదంపతులకు జన్మించిన దినము. నైశాఖ శుద్ధ దశమి శుక్రవారము గనుకఁ,
 బునర్వసు నక్షత్రాయుక్తమగు నాచినమునఁ బ్రతివత్సరమును, దేవీమహోత్సవ
 మును జల్పుట మీవిధి.

ఒకడు —గురువర్యా! మాయభిప్రాయమును చెలిసి మాటలాడితిరి. మీకును, మల్లుని
 వంశమువారికిని, జరగఁదగిన మర్యాదలను విశదముగ వ్రాసి, శాశ్వతముగ
 నుంచితమి. మే నుగ్నిప్రవేశ మొనర్చినను, బాలురకు సముత్తమవి, ప్రసూణములు
 కాఁగలవు. ధనమచి నామమునకు బదులు ప్రతికార్యమునకును ముందు మన
 వారు, లాభమచి పుష్కలమండవలసినదిగా నిర్ణయించితమి.

పాగ్యతి—నైశ్యులారా! మీరానర్చిన కార్యములన్నియు శ్రేష్ఠములు. ఈ మల్లుని
 వంశమువారును, మైలారులను నామమున వృద్ధివంది, నామను భర్తలై; మీరు
 వదించు కార్యములఁ జల్పుచుందురు.

[నైశ్యులెల్లరును మంగళద్రవ్యములు దేవీసన్నిధియందిడి, పూలహారముల
 నామెనువైచి, నువాసిన లొకవర్కను, ఋషులొక పర్కను, నిర్తురు.
 భాస్కరాచార్యుడును మల్లుడును దేవికభిముఖులగుదురు.]

పాగ్యతి—విష్ణువర్ధనుడు మొదలగువారు వచ్చుసమయమైనది. ముందు, నేను చెల్వ
 యుండినీతి విష్ణువర్ధనుచి కుమారునకును, గురుంధ శ్రేష్ఠికుమారునకును బట్టాభి
 షేకము లొనర్పఁడు. ఆరాజుకూడ, నామఁ బరమధర్మియు గావున, శాపము
 చెల్లిన వెంటనే, మీతోపాటు నాసాయుజ్యము నందఁగలఁడు. గోత్రమున

యందఱును మంగళహారతిఁ బాడుచుందురు. వివాహాత్మునిపై, రాజరాజేంద్రునిపై, బాలకువైచుచు, భాస్కరాచార్యులును ధామ్యమహర్షియు నిల్చి యుందురు.)

ధామ్యును శబ్దముకలుగును. తెఱవారును.

—♦ నద్య. ♦—

ఇది, శ్రీరామచంద్ర బాలాత్రిపురసుందరీవర పాఠసాద లబ్ధసరసకవితాధరంధర,
సోంపల్లెకులకలశాంబోరాశిరాకాసుధాకర, రిధీతరిగోత్రపవిత్ర, నుగుణ
కదంబ మంగమాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫల, సంజయ్యాప్రధాన
తనూధవ, విద్వాక్, బాలకవిసింహ, ఆప్టవధానీ,
తివిరుదనామ సమేత యశోవైభవ, పండితః విమిత్ర
లక్ష్మీనరసాంబాసుకశత్ర, సజ్జనవిధేయ,
కృష్ణమూర్తినామధేయప్రణీతమగు
వా స వీ వి లా స నా మ క
దశాంక నాటకము
సమాప్తము.

ఓం శాంతి, శాంతి, శాంతి:

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మర్షణమస్తు.

శ్రీబాలాత్రిపురసుందరీ చరణారవిందార్పణమస్తు.

త ప్ప వ్వు ల ప ట్టి క .

పుట.	పంక్తి.	తప్ప.	ఒప్పు.
2	25	పండితాశీషులు	పండితాశీషులు
3	3	విద్యాకాబరీక్ష	విద్యాకాపరీక్ష
4	18	ముప్పావగూడును	ముప్పావగూడును
6	15	మాధవా ;	మాధవా !
8	11	మోనులు	మానులు
10	16	ఇగ్గినముగ్గుగుల్లో	ఇగ్గినము, గుల్లో
13	17	పరిపూర్ణ	పరిపూర్ణ
20	5	మనస్సునంతయు	మనస్సునంతయు
22	10	వెడలుటయు	వెడలుటయు
22	12	మాటలకిచ్చిగించి	మాటలకిచ్చిగించి
24	3	అయ్య ;	అయ్య !
27	4	కొంతరిడవునకు, శాశికంకరులకు,	కొంతరిడవునకు-శాశికంకరులు అతోడ బ్రవేశించును. ఎల్లగును శాశికంకరులకు,
33	7	గోత్రములువాగు	గోత్రములవాగు
39	12	తల్లడిల్లంగ	తల్లడిలంగ
48	10	పెక్కు బెట్టుకుండు	పెక్కు బెట్టుకుండు
51	10	రావడి	రావిడి
52	18	వస్తువులతో	వస్తువులతో
52	26	నేను వెడలి	నేను వెడలి
55	26	శృంఖలుములు	శృంఖలుములు
56	20	కార్యపాధనము	కార్యపాధనము
57	9	యన్నుచేసె	యన్నుచేసె
62	27	మాలికిప్పు	మాలికిప్పు

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	విప్పు.
65	14	వచింపజేందు	వచింపక జేందు
67	4	వ్యాపరండు	వ్యాపరండు
69	21	చెప్పినాడను	చెప్పినాడను
70	20	పరిధివిల్లు	పరిధివిల్లు
70	21	వనితాధిగము కాన్క-ప-పు-దు పు-క-కాని	వనితాధిగము కాన్క-ప-పు-దు కలబుంబు
70	22	కలబుంబు	కలబుంబు
75	19	కలబుంబు	కలబుంబు
78	16	కలబుంబు	కలబుంబు
79	25	కలబుంబు	కలబుంబు
80	24	కలబుంబు	కలబుంబు
87	22	కలబుంబు	కలబుంబు
90	6	కలబుంబు	కలబుంబు

మార్పులు:—కొన్ని మార్పులు 'శ్లోక' మను పదమునకు మాత్రము 'శ్లోక'మని స్పష్టముగా పేర్కొనబడినవి.

15120